

Kritički osvrti

Nemačka i Balkan

(Milan Ristović, *Nemački novi poredak i Jugoistočna Evropa 1940/41 – 1944/45*, VINC, Beograd, 1991)

JOVAN O. DESPOTOVIĆ

Već na osnovu prvih utisaka o knjizi Milana Ristovića može se zaključiti da je to prava naučna studija, koja se razlikuje od nekih novih dela iz naše istoriografije, posebno iz tzv. popularne istoriografije i publicistike. Knjiga, odnosno doktorska disertacija Milana Ristovića (odbranjena u Beogradu aprila 1991. godine), rezultat je višegodišnjeg istraživačkog rada u nemačkim, britanskim i našim arhivama. Vrednost tog dela dobro pokazuje i ocena jednog od naših najpoznatijih istoričara, profesora Branka Petranovića, da je „Milan Ristović, kao niko pre njega u našoj istoriografiji, uspeo da ostvari sublimiranu sintezu nacističke politike i prakse, u funkciji produbljene koncepcije, sa preciznim istraživačkim zadatkom i na ogromnoj građi“. U studiji se analitički i kritički, sa dužnim poštovanjem prema autoritetima i prethodnim istraživanjima, uz suvereno poznavanje istorijske građe i preciznu naučnu metodologiju, istražuju mesto, uloga i značaj Jugoistočne Evrope (ili, kako bi neki i sada sa nostalgijom rekli – Balkana) u uspostavljanju „novog (nemačkog) poretka u Evropi“ u vreme drugog svetskog rata.

Značajna odlika pristupa Milana Ristovića, odnosno novi kvalitet koji je ponudio svojom studijom, jeste „obrtanje“ analitičkog fokusa. Naime, u većini ranijih dela iz naše istoriografije o periodu drugog svetskog rata na teritoriji naše zemlje, i na Balkanu uopšte, polazilo se od prilika u tom delu sveta, uz parcijalno pominjanje nemačkog (opšteg) spoljnopolitičkog nastupa i iz njega izvedenih konkretnih koraka Trećeg rajha u tom regionu. Autor, međutim, ne izlaže opštu istoriju rata koji je Nemačka vodila, već, polazeći od nemačkih političkih i privrednih projekcija i konkretnih uslova, daje

istoriografsku političko-privrednu studiju procesa uključivanja (na tim premisama) Balkana u novi evropski poredak koji je Nemačka gradila. I drugo – dok su naši raniji autori više naglašavali vojnu i političku dimenziju tadašnjih zbivanja na Balkanu, u Nemačkoj i u Evropi, autor u ovoj knjizi sveobuhvatnim pristupom rasvetljava „isprepletenost političkih i privrednih sadržaja u aktivnostima Trećeg rajha, sa konkretnim oblicima ispoljavanja tih sadržaja pre svega na prostoru tzv. prve Jugoslavije“. U predgovoru knjige se naglašava da je „nametanje sredstvima ratnog nasilja jedne univerzalne formule, koja je pored svog propagandnog sadržaja u sebi nosila ugrađene ideološke premise preuzete iz nasleđa nemačke nacionalističke imperijalističke desnice... kao i stvaranje sistema potpune podređenosti Trećem rajhu, *ostavilo duboke tragove na evropskom Jugoistoku*“. Autorovo proučavanje fenomena „novog poretka“, odnosno nastanka, sadržaja i funkcionisanja te po mnogo čemu specifične „varijante“ i ogranka „evropskog sistema“, kao i traganje za postojanjem (ili nepostojanjem) „planske politike“ koja je njemu bila namenjena, stvara mogućnost da se o drugom svetskom ratu i o njegovom jugoistočnom poprištu (ali i o sadašnjim procesima) stekne sadržajnija i iznijansiraniya predstava.

U knjizi se detaljnije razmatraju pitanja izgradnje „novog evropskog poretka“ i evolucija nacističkog „pogleda na svet“, položaj Jugoistočne Evrope u procesu „kontinentalne reorganizacije“, kao i ukupno određivanje „objekata novog poretka“. Istražuje se, takođe, uloga nemačke manjine kao „rasnog jezgra“ u stvaranju „novog poretka naroda“ na Jugoistoku, s jedne, i delovanje nemačkih političkih i privrednih „mozgova“ u uspostavljanju „planske strategije“ promena tog dela „starog kontinenta“, s druge strane. Posebna pažnja je posvećena pitanju „uklanjanja mogućnosti privrednog balkanizovanja Evrope“ kroz industrijalizaciju i planiranje privrednog razvoja nemačkog „dopunskog privrednog prostora“ (što je bila odrednica koja je važila i za Balkan). Detaljno su izložene ideje o novom privrednom poretku i novom utemeljenju kategorije suvereniteta, aktivnosti na tzv. beskrvnoj okupaciji, koje su sprovodile nemačke banke, kao i na ostvarenju ideje o Jugoistočnoj Evropi kao „dopunskom izvoru radne snage“ za Nemačku. U tom kontekstu su se morale pomenuti i suprot-

nosti u pristupima Nemačke i Italije, jer su obe sile polazile od načela „obuhvatanja prostora kao celine“. Konačno, morao se rasvetliti i slom nemačke privredne politike na Jugoistoku Evrope, kao i pokušaji traženja opravdanja za takav krah.

OPŠTI OKVIRI NEMAČKOG NOVOG PORETKA U EVROPI

Kada je nemačka nacistička partija postavila „nemačko pitanje“ kao središnje u međunarodnim odnosima na kontinentu, naglašava autor, otpočela je teorijska i praktična priprema temeljitog redefinisavanja evropskih odnosa i stvaranje jednog „novog evropskog poretka“. (U tako jasno ideološki i politički obojenom novom poretku Balkanu je bila dodeljena posebna uloga). „Načinjen je veliki iskorak ka potpunom menjanju slike kontinenta i odnosa među narodima i državama po silom naturenom modelu“, navodi Milan Ristović, „uz uvođenje principa podele sveta na izdvojene 'velike prostore', podvrgnute vrhovnoj vlasti sile kojoj je taj prostor 'pripadao'“. Sam „novi poredak“ se javio kao „negativno određeno jedinstvo“ evropskog geografskog, političkog, privrednog i kulturnog prostora – praktično je delimično realizovan kao košmarna antiutopijska vizija „nove Evrope“ izgrađivane silom oružja. „Uslovi njegovog postojanja i funkcionisanja bili su pokoravanje i potčinjavanje, održavani širokim i razvijenim sistemom kontrole i prinude... što je podrazumevalo i razaranje sistema vrednosti i odnosa na njima zasnovanih, kao i nametanje novih i zaoštavanje starih podela“.

Autor posebno ukazuje na to da se „novi poredak“ (i planovi za njegovo realizovanje) mora posmatrati kao kompleksan „sistem“, sa više svojih „podсистема“, koji se prilagođavao konkretnim okolnostima, „utiskujući svoj usijani žig kako celim narodima, tako i pojedincima“. Kao primer navodi izlaganje Hermana Raušninga o rešenjima za sprovođenje „ostraupolitike“, čiju je suštinu činio plan o stvaranju venca pokorenih i polusuverenih država koje bi se sa Nemačkom nalazile u čvrstom državno-pravnom i vojno zaokruženom savezničkom odnosu. (Već tu se mora, na primer, uočiti sličnost sa sadašnjom postavkom nemačkog ministra Hansa Ditriha Genšera o direktnom povezivanju malih država sa EZ,

u kojoj, naravno, ujedinjena Nemačka ima glavnu ulogu). Na sličan način kao Nemci, i Italijani su početkom rata pokušavali da uspostave svoju „hijerarhijsku zajednicu nacija“, što je, kako je Milan Ristić dokumentovano pokazao, bila nerealna želja Italije da ravnopravno učestvuje u „utakmici“ na evropskom jugoistoku. I italijanski projekt je počivao na „neodložnosti nove teritorijalne sistematizacije“. (Slično bi se mogla posmatrati i sadašnja italijanska nastojanja u okviru Heksagonalne, kao i dometi te regionalne grupacije).

„SMRT BALKANA“

Ističući da je u slučaju nemačke ekspanzije privreda uvek bila prethodnica politike, autor navodi da je, na primer, prema pisanju predratnog nemačkog ambasadora u Beogradu, Ulriha fon Hasela, „oživotvorenje nemačkog koncepta 'Srednje Evrope' uslov ponovnog nemačkog uspona... pošto će 'privredna nužnost' primorati i zemlje koje se tome opiru da prihvate da je 'nemački faktor' taj od koga zavisi dalji razvoj ovih pretežno agrarnih zemalja“. To se moglo videti i po tzv. strateškom planu Gustava Štrezmana o rešavanju političkih pitanja ekonomskim sredstvima, jer je ekonomska snaga bila jedino obeležje Nemačke kao velike sile, pa je privreda dobila zadatak da utire put oživljavanju nemačkog uticaja. Iz tih razloga, „kontrola Srednje i Jugoistočne Evrope postala je nerazlučivi deo osnovnog strateškog plana nacističke politike – osvajanje prostora na Istoku“. Nije slučajno što je nemačka štampa u jesen 1940. godine pisala da je „Balkan mrtav“ i da se „rodila Jugoistočna Evropa“, što je preokret koji je, navodno, trebalo da obezbedi trajan mir i srećnu budućnost tom regionu. Autor jasno pokazuje da je tako instrumentalizovan pojam Jugoistoka (kao geopolitičke, prirodne i privredne celine) sadržao klicu planiranog uređenja zemalja i naroda na principima „nove Evrope“ pod nemačkim patronatom, što su sve bili nagoveštaji kasnijih zbivanja i stvarnih političkih akcija u ubrzavanju procesa političkog i privrednog „odumiranja“ Balkana.

U planiranju „novog evropskog poretka na Jugoistoku“ posebno se uzimala u obzir važnost koju je za taj prostor imao Treći rajh na planu saobraćaja i komunikacija, naročito kroz

projekat povezivanja Rajne, Majne i Dunava sa jadranskim, egejskim, crnomorskim i ukrajinskim priobaljem. Ambiciozne ideje izgradnje gigantskih projekata upotpunjavaju opštu sliku realizacije „generalnog plana“. I pored njihove fantastičnosti i neostvarljivosti, kao i ideološko-propagandne suštine i svrhe (o sličnim planovima i sada često slušamo), njihovi okviri su imali oslonce u realnim željama da takvim „veliko-prostornim povezivanjem“ budu stvoreni uslovi za stvarnu nacističku političku i ekonomsku dominaciju. Dakle, za nemačke ekspanzioniste je bilo izuzetno važno to što su preko jugoistočnog prostora vodili putevi iz Srednje Evrope (odnosno njenog privrednog i političkog centra – Nemačke) ka istočnom Sredozemlju, Bliskom istoku i istočnoj Evropi. Posebno je došla do izražaja ideja o Dunavu kao najvažnijem geografskom i saobraćajnom „vezivnom elementu“, što je razmatrano u brojnim stručnim i publicističkim radovima. (Razmatralo se povezivanje Dunava sa Jadranskim morem, izgradnja kanala Dunav–Morava–Vardar, povezivanje Dunava sa nemačkim „predmetom želja“ Ukrajinom).

Narodi koji naseljavaju „jugoistočni prostor“ bili su, u ostvarenju tog cilja, podvrgnuti jednoj „generalnoj podeli“, pri čemu je, na primer, „srpski problem“ činio jedno od osnovnih pitanja bezbednosti čitavog regiona, jer se ocenjivalo da „srpski narod, na osnovu svojih karakteristika, nije sposoban da bude nosilac jedne nezavisne države“. Optužbe na račun srpskog naroda, kao glavnog neprijatelja „novog poretka“ na Jugoistoku, bile su opšte mesto u propagandi svih članica tog poretka, tako da se pisanje štampe u „Nezavisnoj Državi Hrvatskoj“, Bugarskoj ili Mađarskoj razlikovalo samo u detaljima – srpski narod je i tada, kao ustalom i sada, bio glavni oslonac boljševizma i panslavizma, ali tada i nosilac saradnje sa zapadnim neprijateljima Osovine. Istovremeno, list nedićevske Srbije „Novo vreme“ pisao je da će „Srbija naći svoje mesto među ostalim nacijama, ali Srbi treba da napuste svoje stare tradicije...“ Ipak, Milan Ristiović s pravom navodi da je ceo Balkan trebalo da bude „žrtveni jarac“ za sve grehove međunarodnog poretka, što neminovno dovodi do pitanja da li i sada, možda, Balkan i Jugoslavija treba da budu žrtve poslehladnoratovskog perioda. A, da bi se mogla uspostaviti paralela, hrvatski poglavnici su još pre pedeset

godina naglašavali da je „dužnost Hrvatske da nastavi sa ovim pritiskom na balkanske običaje sve dok ih ne dovede u njihove prave granice“.

OGRANIČAVANJE SUVERENITETA

Na navedenim konceptima Nemačka je izgradila svoju politiku tzv. bilateralizma u odnosima sa različitim celinama, državama i paradržavama Jugoistočne Evrope ... „jer zemlje Jugoistoka pripadaju životnom prostoru Nemačke, kao što Nemačka pripada životnom prostoru tih zemalja“. Autor navodi da su prednosti takvog prikrivenog iskorišćavanja privrednih mogućnosti bile velike, uz eventualno očuvanje nekih spoljašnjih obeležja „suvereniteta“ i „neutralnosti“. On posebno ukazuje na veliku dilemu koja se javila u izgradnji nemačkog novog poretka – da li treba očuvati i podržavati suverenitet pojedinih naroda, ili treba ići na njegovo striktno ograničavanje, pa čak i ukidanje. Dakle, kao i svaki prethodni i potonji novi poredak, i nemački „evropski poredak“ imao je za posledicu gubitak ili, u boljem slučaju, ograničavanje suvereniteta država i nacija (setimo se samo, radi poređenja, Brežnjevljeve doktrine o ograničenom suverenitetu). Franc Ronenberg je, u vezi s tim, naglašavao da se „sudbina ovih zemalja mora već jednom dovesti u jasnu vezu sa jednim velikim poretkom, ako one ne žele sopstvenu propast ... dok će novo doba doneti moderna sredstva vladanja prostorom, koja će sama pokazati put ka novom shvatanju prostornog zajedničkog života i ka osiguranju njihovih ukupnih političkih, kulturnih, privrednih i duhovnih snaga“.

Posebnu aktuelnost knjige čini činjenica da je u njoj obrađen istorijski proces koji veoma mnogo podseća na procese koji se sada odvijaju u Evropi (naravno, u nešto izmenjenom kontekstu). Neki naši istoričari i publicisti, kada je pre nešto više od godine otvoreno prvo poglavlje savremene jugoslovenske „drame“, počeli su da se bave i pitanjem tzv. asocijativne istorije. Mnogi od nas su imali osećaj da se u istoriji sve ponavlja, da se vreme kreće u nekim ciklusima, da su se iste stvari već ranije događale. I zaista, dok čitamo o knjigu možemo se uveriti da su mnoge ideje i projekti, k

nam se predstavljaju kao „savremena dostignuća“, bili temeljito razmatrani i razrađeni u prošlosti, kao i da su mnogi sadašnji politički potezi u izgradnji evropskog poretka istovetni sa onima iz slične prethodne „igre“. Na primer, teorija o ograničenom suverenitetu, zatim teorija o dužnosti mešanja u unutrašnje poslove drugih zemalja, o kojoj govori francuski ministar Rolan Dima, i drugo. Sve to pokazuje da istorijski procesi traju duže od jednog ljudskog veka i potkrepljuje zaključak o dihotomijama geopolitike i geoekonomije, čije su kategorije istovremeno i konstante i varijable.

IZMEĐU PROŠLOSTI I BUDUĆNOSTI

Autor navodi da njegova knjiga treba da posluži za sticanje predstava o jednoj protivurečnoj istorijskoj pojavi „poretku koji je, s jedne strane, zamišljen i planiran kao autarhična, čvrsto ustrojena hijerarhijska građevina država i naroda, dok, s druge strane, predstavlja 'carstvo improvizacija' i poligon borbe interesa vladajućih grupa unutar elita samog 'gospodarećeg naroda', sukoba njegovih interesa sa interesima njegovih vazala, borbe među podređenima za bolje mesto na lestvici zavisnosti i uvećanje svog uvek nedovoljno prostranog 'životnog prostora'“. Planirano je i stvoreno jedno novo političko i teritorijalno ustrojstvo kontinenta, tačnije „novi poredak država i nacija“ i novi „privredni poredak“. Da li je tek istorijska slučajnost to što su „glavne žrtve revizionističkih nastojanja suseda, njihove agresivne politike i pohlepe za teritorijama, kao i glavni objekti teritorijalnog, privrednog i političkog jugoistočnog 'eksperimenta', slično dobu sadašnjem bile Jugoslavija i Grčka?“

Pitanja vezana za mesto i ulogu evropskog jugoistoka, kao prirodne i geopolitičke celine, u planovima različitih državnih, partijskih, privrednih i drugih institucija, službi i uticajnih pojedinaca posmatrana su u okviru drugih velikih „projekata“ i ideja elita nacističkog režima. Značajna karakteristika nemačkog pristupa spoljnopoličkim pitanjima bila je postojanje organizacija i institucija koje su analitički i planski stvarale osnove za nemačko „prvenstvo“ na prostorima jugoistočne Evrope. Kao tradicionalnom centru, Beču je (što je,

uostalom, i sada slučaj) bila dodeljena važna uloga posrednika za političko i, pre svega, privredno povezivanje i učvršćivanje nemačkog položaja na tim prostorima. Radi toga je 1940. godine Ministarstvo privrede Nemačke osnovalo poznato „Društvo za Jugoistočnu Evropu“, dok se, na primer, u berlinskom hotelu „Esplanada“ mesečno sastajala grupa privrednika i političara, koja je bila poznata pod nazivom „Evropski krug“. U takvim institucijama i neformalnim grupama su i nastajale različite ideje o mogućim rešenjima balkanskih regionalnih problema, kao što su uvođenje sistema preferencijalnih carina, carinskih, finansijskih i privrednih unija, i slično. Na primer, veoma je interesantan šematski prikaz Alfreda Esterhelda o privrednom i političkom ustrojstvu našeg kontinenta (str. 149).

Možda će uz ovu knjigu postati barem delimično jasnije šta i sada znači „planirano ustrojstvo“ odnosa država na teritoriji tzv. druge (ili bivše) Jugoslavije i Balkana. Pitanje suvereniteta je ponovo otvoreno u Ujedinjenim nacijama i Evropskoj zajednici – iz krajnje pragmatičnih političkih razloga (kontrola prostora i država). Naravno, čitaoci koji očekuju neke „hit-paralele“ biće razočarani, ali će oni koji se stvarno interesuju za naše sadašnje događaje u Ristovićevoj studiji imati neku vrstu „osnove“ za bolje razumevanje i objašnjavanje kako istorije, tako i sadašnjosti. Na primer, nema sumnje da se i sada politika sprovodi ekonomskim sredstvima, za šta nisu dokaz samo sankcije protiv Srbije, već ukupni nastup u razbijanju i prestrukturiranju Jugoslavije, što, pre svega, ima ekonomske ciljeve. Možda će se, na primer, bolje shvatiti značaj Vukovara u sadašnjem „novom poretku“ (za koji Evropa veoma dobro zna da je bio pretežno naseljen Srbima) ako se uzme u obzir činjenica da je to jedina „hrvatska luka“ na Dunavu, čime bi, u ovoj fazi, i Nemačkoj bila omogućena kontrola nad evropskom „žilom kucavicom“ u njenom donjem toku.

Jednostavnim poređenjem može se utvrditi da je i sada, kao i u prošlosti, srpski problem jedan od važnijih u uspostavljanju novog svetskog poretka u ovom delu sveta. I sada se protiv Srbije pokreću iste ideologizovane optužbe i vrši pritisak kroz satanizaciju. Zašto bi za te planere bilo najbolje kada bi Jugoslavija i Srbija nestale sa političke scene? Ne ulazeći u suštinu društvenih procesa u svim jugoslovenskim republika-

ma, nije teško uvideti da prema Srbiji postoji „negativno određenje“, a prema drugima „pozitivno“. Činjenica je da su u okviru rešavanja tzv. istočnog pitanja, odnosno strateškog povlačenja Osmanlijske imperije iz Evrope, na Balkanu ostala nerešena srpsko i albansko pitanje (na južnim granicama Turske bila su nerešena nacionalna pitanja Kurda, Jermena i Azerbejdžanaca). Jedan od stubova izgradnje novih poredaka, ali i jedan od razloga za njihovo rušenje, upravo su ta nerešena nacionalna pitanja, oko čega se vodi borba za interese i preraspodelu moći u različitim delovima sveta. Autor navodi tezu da je „komadanje Jugoslavije nakon aprilskog rata bilo suprotno nemačkim interesima“, ali da su Nemci bili prinuđeni da uzmu u obzir „realnost“ sa terena i aspiracije drugih međunarodnih činilaca. Ako se, na primer, pažljivije pogledaju stavovi sadašnje američke administracije u odnosu na jugoslovensku krizu, može se odgovoriti i jednim protivpitanjem: zbog čega se Češko-Slovačka ne raspada? Bez obzira na sve tenzije Slovaka i Čeha, koje nisu manje od tenzija Srba i Hrvata, raspad Češko-Slovačke nije u interesu relevantnih međunarodnih činilaca. Takođe, autor navodi da je nemačka politika na Balkanu bila improvizacija sprovođenja na terenu jedne opšte šeme izgradnje novog svetskog poretka. Zbog svega toga, ova tipološko-istoriografska studija je dobar povod za razmišljanje o aktuelnim događajima.

*

Zbog naučnog pristupa, koncepcijske doslednosti i dokumentovanog izlaganja ova knjiga je pravi putokaz za slične studije. Osim toga, njome je značajno obogaćena naša istoriografija o drugom svetskom ratu, pa može, smatra profesor Branko Petranović, predstavljati „uporišnu tačku“ za komparativno sagledavanje sličnosti i razlika u nemačkoj politici u poslednjih nekoliko decenija. Isto tako, na osnovu nje se može sagledati čitav proces izgradnje novih svetskih poredaka – u jednom od njih se sada „lomi“ i naša sudbina. Bili bismo veoma zadovoljni kada bi se pojavile i slične analize sadašnjih zbivanja, kao i implikacije izgradnje novog svetskog poretka na našem prostoru. Bar zbog toga da nam Evropa ne bi ostala „novi nepoznati kontinent“, kako kaže Milan Ristović u predgovoru knjige.

Sa sednice Saveta časopisa

Sednica Saveta i Redakcijskog odbora časopisa „Vojno delo“, kojom je rukovodio predsednik Saveta general-pukovnik Ivan Radanović, održana je 13. decembra 1991, u Domu JNA u Beogradu. Na sednici su analizirani sadržaj časopisa i realizacija programske orijentacije u 1990. i 1991. godini, i imenovani novi savet i Redakcijski odbor „Vojnog dela“. Za predsednika Saveta za naredni dvogodišnji period izabran je general-pukovnik Života Panić, a za zamenika prof. dr Radovan Radinović, general-major.

Predsedništvo Saveta časopisa, zbog radikalnog zaoštravanja jugoslovenske krize i promena u svim segmentima društva, pa i u sferi odbrane, predložilo je da se na sednici ne donosi novi orijentacioni tematski plan. U diskusijama povodom tog značajnog pitanja zaključeno je da radna grupa Saveta, prema sadašnjim i budućim promenama u našoj zemlji i oružanim snagama, sačini predlog novog orijentacionog tematskog plana, koji bi Savet usvojio na narednoj sednici.

General-pukovnik Života Panić, u ime načelnika Generalštaba oružanih snaga SFRJ, uručio je Nagradu „Vojno delo“ za 1991. godinu. Nagrada je dodeljena prof. dr Živojinu Rakočeviću, za članak: Koreni i geopolitička dimenzija jugoslovenske krize, objavljen u br. 4-5/91.

U ovom broju donosimo izlaganje novog predsednika Saveta časopisa, general-pukovnika Živote Panića, izveštaj o radu Saveta i Redakcijskog odbora za period od 1990. do 1991. godine, koji je podneo sekretar Saveta i glavni i odgovorni urednik „Vojnog dela“, pukovnik Jovan Čanak, i diskusije članova Saveta o budućoj programskoj orijentaciji časopisa i novom orijentacionom tematskom planu. Osim toga, donosimo i obrazloženje komisije za dodeljivanje Nagrade „Vojno delo“, koje je dao predsednik komisije dr Dimitrije Baucal, general-major, kao i kritički osvrt prof. dr Radivoja Jovadžića, kapetana bojnog broda, na nagrađeni članak.

Iskustva iz rata u Jugoslaviji moraju se analizirati na stranicama „Vojnog dela“

General-pukovnik ŽIVOTA PANIĆ

Kao novoizabrani predsednik Saveta „Vojnog dela“ zahvaljujem na ukazanom poverenju. Uključujući se u raspravu o novoj programskoj orijentaciji časopisa želim da ukažem na jednu značajnu oblast koja bi morala biti zastupljena u tematskom planu časopisa za naredni period. Radi se o potrebi da se iskustva koja smo stekli u ovom ratu, koji nam je nametnut, analiziraju i teorijski uopštavaju.

O tome je već govorilo nekoliko učesnika. Naravno, njihovi pristupi bili su veoma različiti, ali korisni i instruktivni za Redakciju i Uređivački odbor „Vojnog dela“. Tim ratom se moramo baviti sa različitim teorijskih i praktičnih aspekata. Tačna je tvrdnja, koja se ovde čula, da za taj rat nema prave teorijske klasifikacije, odnosno odrednice koja uspešno odslikava njegovu suštinu. Tačno je, takođe, da je za njegovu potpuniju ocenu potrebna nešto veća istorijska distanca i više teorijskih saznanja nego što ih sada imamo. No, valja uzeti u obzir činjenicu da opasnost od rata još nije u potpunosti prošla, iako predstoji mirovna operacija Ujedinjenih nacija. Naime, hrvatska strana stalno krši primirja i provocira sukobe, a nama iz dana u dan ginu ljudi u tim oružanim provokacijama, što ne možemo u nedogled da tolerišemo.

Opredelili smo se za pomoć Ujedinjenih nacija iz više razloga: (1) duboko smo uvereni da je mir trajni zajednički interes na našim prostorima, a u temelju naše strategije upravo je mir i njegova odbrana, a ne rat; (2) kada nam je rat bio nametnut i kada smo ga morali voditi, ostvarili smo njegove osnovne strategijske ciljeve – izbijanje na etničke granice većinskog srpskog naroda, kako bi ga odbranili od genocida šovinističke hrvatske vlasti, pa sada te ciljeve valja u miru učvrstiti i mirom odbraniti; (3) u ovim okolnostima rat nam ponajmanje odgovara, jer moramo učvrstiti svoj promenjeni geostrategijski i geopolitički položaj u novom balkanskom i evropskom okruženju, rešavati teške probleme dalje razvojne

politike u krajnje nepovoljnim uslovima i amortizovati socijalne tenzije koje su u porastu, a u Armiji sprovesti sveukupnu transformaciju i dogradnju. Za sve to je neophodan stabilan mir. Ako bismo morali ratovati, sve te naše velike obaveze ostvarile bi se teže i neizvesnije.

Kada se sve to uzme u obzir, teško se mogu razumeti mnoge podvale činjene JNA, Srbiji i ostatku Jugoslavije, prebacivanje da su izazivači ovoga rata i da se, navodno, agresivno ponašaju prema Hrvatskoj. Svet neće ili ne može da razume da se ne radi o agresiji na Hrvatsku, već o odbrani opstanka Srba koji žive na tlu Hrvatske, i to upravo od hrvatske vlasti, koja je secesijom uspostavila sopstvenu državnost, i to prevashodno ugrožavajući opstanak Srba. Zadatak naše vojne misli jeste da stalno novim činjenicama i istinama dokazuje i obrazlaže suštinu rata kako bi svetu najzad postalo jasno o čemu se radi. Bavljenje tim ratom u „Vojnom delu“ nije puko teoretisanje, već nasušna politička i strategijska potreba. Stoga ću o njemu navesti nekoliko svojih razmišljanja i sudova.

Gde bismo mogli ovaj rat da svrstamo, odnosno kojoj vrsti rata on pripada? Prvo, radi se o *unutrašnjem ratu*, sa elementima međuetničkog, verskog i građanskog rata, u kojem je jedna strana – Hrvatska – imala nameru da sprovede genocid nad srpskim narodom. Vođen je uz osetno *strano mešanje*, i to *direktno*: davanjem oružja i, čak, upućivanjem plaćenika, i *indirektno*: obaveštajno-izviđačkim i propagandno-psihološkim dejstvima i ogromnom političkom podrškom i snažnim političkim, ekonomskim i ideološkim pritiskom na Armiju, Jugoslaviju i posebno – Srbiju. Tako je jednu stranu u sukobu u svakom pogledu podržavala EZ, a druga strana – Armija, Srbija i ostatak Jugoslavije, izložena je svakodnevnim pritiscima i ucenama. Gotovo da se ne pamti da je u istoriji ratova jedna strana u sukobu bila toliko izolovana i da je iz rata izašla kao pobednica.

Prema drugim društvenim obeležjima, taj rat je bio *secesionistički i antisecesionistički*. Jedna strana u sukobu – prvo Slovenija, pa potom Hrvatska, nametnule su rat radi otcepljenja od Jugoslavije. Armija ih u tome nije sprečavala, ne želeći ulogu političkog arbitra, već se u tom ratu branila, jer je bila napadnuta, i braneći se ostvarivala dva strategijska

cilja: (1) sprečavanje nasilne secesije, i (2) zaštitu srpskog naroda od genocida. Stoga je taj rat za jugoslovensku stranu i za JNA bio *pravedan*.

Rat koji smo vodili prema osnovnim vojnotehnološkim karakteristikama bio je tipični *ograničeni rat*, i to po prostoru, snagama i sredstvima. Armija je upotrebila samo deo svojih borbenih efektivna iz nekoliko razloga: (1) vojno rukovodstvo je prvo procenilo da će lakše izaći na kraj sa protivnikom, pa je angažovalo relativno slabe snage, koje su kasnije narasle, ali su opet bile ispod armijskog optimuma; (2) upotrebili smo ograničene snage, naročito u RV i PVO, ali i u KoV kada se radi o najubojitijim sredstvima, jer smo po svaku cenu želeli da izbegnemo prekomerna rušenja i razaranja, mada su ona, na žalost, velika i mimo naše želje.

Šta je bio uzrok rata? U vezi s tim nema dileme: Slovenija i Hrvatska su htele nasilno da se otcepe od Jugoslavije, pa su izvele *oružanu pobunu* protiv države Jugoslavije i nametnule rat Jugoslovenskoj narodnoj armiji. Prema tome, netačno je da je Armija agresorska, jer se ona nalazila na svojoj državnoj teritoriji, na svojim mirnodopskim lokacijama i u mirnodopskom poretku, i samo je vodila *odbrambeni*, a ne *agresivni rat*. Agresori su bili Slovenija i Hrvatska, bez obzira na to šta o tome misle oni i svetska javnost koja ih je podržala.

Kako je otpočeo rat? Armija je u *Sloveniju* – po nalogu predsednika Vlade (Predsedništvo SFRJ kao Vrhovna komanda tada nije funkcionisalo jer nije imalo predsednika) – uputila ograničeni kontingent od 1.990 vojnika da posedne granične prelaze. Očito je, dakle, da nismo imali nameru da ratujemo, već da izvedemo određeni vojno-politički i vojno-policijski zadatak. To smo i učinili za ukupno 24 časa, ali su tada TO Slovenije i paravojne formacije izvele napad na jedinice i objekte JNA. Pod pritiskom EZ, taj rat smo morali prekinuti i povući se iz Slovenije. U Hrvatskoj, sredinom avgusta, izvedena je blokada svih kasarni i vojnih objekata, uz istovremeni oružani napad na srpske krajine, gde su Srbi bili većinsko stanovništvo, pa je armija, da bi ga zaštitila morala uzvratiti.

Kakvi su bili obostrani strategijski ciljevi? *Prvo*, na strani *secesionista*. Slovenija je želela da isprovocira oružani sukob, izazove reakciju EZ i iznudi međunarodno priznanje. Taj cilj je, uz pomoć EZ, uspešno ostvaren. Cilj Hrvatske bio je

istovetan – secesija, ali je način realizacije bio drugačiji. Osnovni činilac koji je ometao secesiju bio je srpski narod, koji je u Hrvatskoj izbačen iz Ustava i proglašen za nacionalnu manjinu. Da bi taj otpor skršila, Hrvatska je kao cilj proglasila potpunu pacifikaciju srpskog naroda, a to je mogla ostvariti jedino silom oružja. Stvorila je paravojne formacije, naoružala pripadnike desnih političkih stranaka i zapretila genocidom nad srpskim narodom. Dakle, rat je bio neminovan. Vojnostratejski gledano, Hrvatska je odlučila da se brani na ivicama „kifle“. To je značilo odbranu u istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu, u Konavlima i Dubrovniku, i istovremeni napad na Krajinu da bi se očuvao tzv. meki trbuh hrvatske državne teritorije. Da je Hrvatska u tom sukobu postigla uspeh, omogućila bi Nemačkoj otvoreni pristup najvažnijem geostratejskom regionu – Bliskom istoku, gde su izvorišta nafte. Znači, stratejski poraz Srbije bio je unapred ukalkulisan u ratne ciljeve Hrvatske i njenih moćnih političkih mentora. Međutim, od tog cilja nije ostvaren nijedan detalj, osim što je EZ iznudila državno priznanje Hrvatske, a to nismo ni želeli da sprečimo. Jer, da je hrvatskoj vlasti bio jedini cilj državnopravno priznanje, mogla ga je ostvariti i bez rata. To je ona sasvim dobro znala, ali pošto joj to nije bio jedini cilj, rat je svesno izazvala.

Drugo, na strani oružanih snaga Jugoslavije stratejski cilj je bio dvojak: (1) sprečavanje genocida nas srpskim narodom tamo gde je on bio većinski (na žalost, u velikim gradovima Srbe nismo mogli zaštititi), i (2) sprečavanje međunarodnih sukoba u Bosni i Hercegovini. Oba ta cilja su uspešno realizovana, i JNA je izbila na etničke granice srpskog naroda gde je on u većini. Sporna je ostala samo zapadna Slavonija. I tamo smo vojnički mogli doseći i zaštititi taj deo srpskog naroda, ali ne bismo mogli tamo duže opstati, jer bi se u pozadini našeg stratejskog fronta nalazio prostor dubine više desetina kilometara koji naseljava većinsko hrvatsko stanovništvo, pa bismo pod pritiskom međunarodne zajednice morali taj deo fronta da napustimo.

Drugu grupu pitanja i problema u vezi s ratom koji smo bili prinuđeni da vodimo čine brojna iskustva koja smo stekli na svim nivoima: stratejskom, operativnom i taktičkom. Bez sumnje, to mora da bude jedno od značajnih tematskih

uporišta našeg časopisa, kako bismo vrednovanjem tih iskustava dolazili do saznanja neophodnih za dogradnju i inoviranje naše doktrine i ratne veštine uopšte.

Kao neposredni učesnik u tim borbenim dejstvima, siguran sam da su u ovom ratu naša vojna teorija i praksa, posebno u oblasti taktike i donekle operatike, obogaćeni značajnim novim iskustvima i saznanjima. Pošto su hrvatske paravojne formacije želele da nam nametnu najraznovrsnije oblike borbenih dejstava uz nastojanje da razviju intenzivna dejstva i razvuku naše snage na celoj teritoriji, uz primenu najperfidnijih varki i krajnje brutalnih postupaka, stiče se utisak da su borbena iskustva koja smo stekli prevazišla neke postavke koncepcije naše odbrane.

Pripreme neprijatelja za oružanu borbu, posebno priprema i uređenje teritorije, počele su znatno pre rata, pod vidom priprema za opštenarodnu odbranu, ali su usmeravane za borbena dejstva protiv JNA. Sva naseljena mesta sa pretežno hrvatskim stanovništvom pripremljena su za odsudnu odbranu utvrđivanjem na najvišem stepenu, sa uređenjem čvorišta i otpornih tačaka, a potom su posednuti delovi naseljenih mesta. Važnije saobraćajnice i prilazi masovno su zaprečavani kombinovanjem protivpešadijskih i protivtenkovskih mina i raznovrsnih prepreka. Organizovana je kružna odbrana naseljenih mesta i utvrđenih objekata, a neprijatelj je u uporišta dovodio taoce (Srbe i pripadnike JNA) i isturao ih kao „živu barikadu“.

U borbenim dejstvima neprijatelja dominirale su relativno samostalne odbrambene borbe, s osloncem na naseljena mesta, kao i diverzantsko-terorističke akcije u našoj pozadini, te prepadna dejstva manjih sastava u dubljoj pozadini naših snaga. Veoma vešto su koristili vatru iz snajperskog oružja, od koje smo pretrpeli najviše gubitaka.

Za protivoklopnu borbu na malim daljinama neprijatelj je masovno koristio ručne bacače domaće i strane proizvodnje, protivtenkovske mine i flaše sa zapaljivom tečnošću, a na srednjim daljinama protivoklopne vođene rakete, uz efikasnu primenu mera protivoklopnog obezbeđenja, izviđanja, javljanja i obaveštavanja o svim pokretima naših oklopno-mehaniзованих jedinica. Masovnim zaprečavanjem ostvarivali su stabilnost i sigurnost odbrane, a minama iznenađenja i improvi-

zovanim eksplozivnim napravama nanosili su nam gubitke i stvarali psihozu nesigurnosti kod naših snaga. Minobacačima, koje su postavljali na motorna vozila, ostvarivali su efikasnu vatrenu podršku. Uspešno su koristili radioamaterske veze i savremena sredstva za uspostavljanje i održavanje veza. Koristili su sve oblike intenzivnih propagandno-psiholoških dejstava i nisu poštovali nikakvu etiku, niti međunarodne konvencije.

U takvim uslovima došli su do izražaja brojni taktički postupci i borbene taktičke radnje vojnika, starešina, komandi i jedinica JNA o kojima naša vojna teorija nije imala dovoljno saznanja, a koji su postali veoma korisni. Naša vojna misao i vojno školstvo nisu se bavili problemima vođenja oružane borbe u uslovima separatističkog, genocidnog i nacionalistički agresivnog rata. Stoga, novostečena saznanja treba uopštavati u teoriji ratne veštine i nastavnim planovima i programima obuke i vaspitanja komandi, jedinica i starešina naših oružanih snaga.

Prvenstveno, radi se o izvođenju borbenih dejstava sa distance upotrebom artiljerijskih i oklopno-mehanizovanih jedinica, uz korišćenje prirodnih karakteristika zemljišta na kome se izvode borbena dejstva. Vatrenim dejstvima sa distance ostvarivan je značajan efekat po objektima napada i stvarani su uslovi za angažovanje pešadije, koja nije u svim borbenim situacijama u potpunosti obavila zadatak, što se mora uzeti u obzir prilikom neminovnih organizacijsko-formacijskih promena. Napad na naseljena mesta oklopnim borbennim sredstvima bez jačih pešadijskih sastava i ovom prilikom se pokazao kao nedovoljno efikasan. U borbama za oslobađanje Vukovara i Borova najuspešnije dejstvo su ostvarivale jurišne grupe, iza kojih je išla manja pešadijska jedinica, sa osnovnim zadatkom pretresa i čišćenja prostora. Potvrdilo se da se tenkovi u naseljenim mestima mogu upotrebljavati samo uz pešadiju osposobljenu za praćenje, osmatranje, sadejstvo, izviđanje, otkrivanje prepreka i pravljenje prolaza, juriš, odbijanje protivnapada i borbu u specifičnim uslovima. Znači, trebalo je znanja stečena u školama i na vežbovnim aktivnostima samo sprovesti u praksi.

Takođe, mnogo je pokazatelja da smo se rano odrekli nekih sistema naoružanja i vojne opreme. U odbrani vojnih

objekata, a posebno kasarni, stečena su nova saznanja, koja treba teorijski oblikovati, a najznačajnija iskustva odmah primeniti u dogradnji organizacijsko-formacijske strukture taktičkih jedinica i prilikom inoviranja ratne veštine na taktičkom nivou.

Kada se radi o vremenu i prostoru, kao značajnim činiocima oružane borbe, takođe smo stekli nova iskustva. Prostor u kojem su u najvećem delu izvođena borbena dejstva, pre svega ravnica, kanalisao je kretanje oklopno-mehanizovanih jedinica postojećim putevima. Intenzivno protivoklopno zaprečavanje mogućih pravaca našeg nastupanja, kanali pored puteva, raskvašen teren i vegetacija uticali su na manevarske i borbene sposobnosti oklopnih jedinica i neprijatelju omogućili dejstvo sa bliskih odstojanja. U ravnici, za razliku od brdsko-planinskog i manevarskog zemljišta, otežano je osmatranje, praćenje borbenih dejstava i uočavanje ciljeva. Zbog toga, borbena dejstva i u ravnici zahtevaju veću samoinicijativu i snalažljivost starešina, posebno komandira vodova i četa, čemu vojnoteorijska misao ubuduće mora posvetiti više pažnje.

Vatra artiljerijskih jedinica bila je veoma značajna u smanjenju borbene vrednosti neprijateljevih snaga. Potreba za rušenjem, kao vrstom vatre, zahtevala je vertikalno gađanje oruđima većeg kalibra. Stečena su i nova, veoma značajna iskustva u rukovanju vatrom po ciljevima u neposrednoj blizini naših jedinica, kao i u zaštiti sopstvenih snaga od artiljerijske vatre protivnika.

Međutim, u ovom ratu stekli smo i neka negativna iskustva, koja su prvenstveno vezana za nedostatak ljudstva. Popuna jedinica rezervnim sastavom i način njihovog obučavanja, kao i slabosti u sistemu izvršenja mobilizacije, posebno u početnom periodu rata, negativno su se odrazili na ukupnu borbenu sposobnost jedinica. Takođe, antiarmijsko i defetističko delovanje pojedinih političkih stranaka uticalo je na smanjenje odziva vojnih obveznika čak i u sredinama u kojima je takva pojava bila nezamisliva, što je za nas bilo neprijatno iznenađenje.

Negativnih iskustava imali smo i sa uvođenjem u borbu novih jedinica, nekontrolisanim formiranjem taktičkih grupa, sistemom obučavanja novoformiranih jedinica, komandova-

njem jedinicama iz kancelarija, umesto sa samog bojišta i iz borbenog rasporeda, otvaranjem neosmatranih artiljerijskih vatri, nedovoljnom kontrolom i pomoći jedinicama drugog ešelona i rezervi, nepreciznim izdavanjem zadataka potčinjenima i sadejstvom između jedinica taktičkog nivoa.

U ovaj rat smo ušli i bez potrebnih iskustava u vođenju psihološko-propagandnih dejstava (organizacijski i kadrovski), a taj segment ratovanja se ne sme potceniti, jer to može imati ozbiljne posledice u mnogim oblastima značajnim za oružane snage i odbranu zemlje u celini.

Sva iskustva i saznanja do kojih smo došli, nesumnjivo, izuzetno su značajna za dalje oblikovanje vojnoteorijske misli, čemu i „Vojno delo“, kao naš jedini opštevojni teorijski časopis, mora doprineti. Smatram, stoga, da se u novom orijentacionom tematskom planu „Vojnog dela“, pored ostalog, iskustvima iz ovog rata mora dati poseban značaj.

Iskustva iz dejstava Ratnog vazduhoplovstva u ovom ratu su pozitivna. Taj vid naših oružanih snaga dejstvovao je profesionalno i na visokom vojnostručnom nivou. Ako je bilo grešaka, one su, pre svega, bile posledica neodlučnosti u Vrhovnoj komandi u pogledu angažovanja avijacije i njenog čestog zaustavljanja u akcijama. Vazduhoplovstvo je uspešno izvelo izolaciju bojišta i efikasno sprečavalo dovođenje neprijateljskih snaga i novih sredstava iz dubine ka frontu. Takođe, obaveštajnoizviđačka aktivnost vazduhoplovstva bila je efikasna: avijacija je na vreme otkrivala ciljeve i o tome obaveštavala Kopnenu vojsku i uspešno dejstvovala po tim ciljevima. Međutim, stiče se utisak da je neprijatelj o nekim akcijama Ratnog vazduhoplovstva bio unapred obaveštavan što je uticalo na efekat dejstava po ciljevima.

Avijacija je dejstvovala iz niskog leta da bi mogla precizno da pogađa ciljeve i tako izbegne prekomerna rušenja i razaranja. Zbog toga je bila izložena masovnoj vatri protivavionskih oruđa neprijatelja, što je uslovalo povećani broj obaranja i oštećenja vazduhoplova. To smo mogli izbeći, ali uz upotrebu moćnih ubojnih sredstava za tučenje prostornih ciljeva. U tom slučaju, razaranja bi bila ogromna a naši gubici u Ratnom vazduhoplovstvu znatno manji. Izabrali smo za nas teži i opasniji, ali časniji model dejstva avijacije.

Sadejstvo između Ratnog vazduhoplovstva i Kopnene vojske bilo je dobro organizovano, ali KoV nije mogla da koristi dejstva avijacije jer je prema odluci Vrhovne komande bila vezana za liniju fronta i nije joj bilo dozvoljeno da ide u dublje prodore oklopno-mehanizovanim klinovima. Otuda smatram neprimerenim neke kritike u vezi s dejstvom avijacije i oklopno-mehanizovanih sastava. Naime, treba shvatiti da KoV nije mogla niti smela dalje od sadašnje linije fronta, koju je Vrhovna komanda označila kao vojnostrategijski cilj rata.

Kada se sagledaju iskustva iz ovog rata, pre svega negativna, valja uzeti u obzir činjenicu da je JNA praktično ostala bez države, da su je izdali članovi Vrhovne komande iz Slovenije, Hrvatske, Makedonije i Bosne i Hercegovine, i da je protiv nje radio savezni premijer, sa brojnim saveznim ministrima i funkcionerima, i to već duže vreme. Strani analitičari su nam prognozirali brzi krah i poraz, a mi smo, uprkos svim objektivnim prognozama, rat uspešno priveli kraju, kao i ostvarenje njegovog strategijskog cilja. U međuvremenu, stekli smo velika i brojna iskustva, koja ćemo proučavati i primenjivati u eventualnom ratu, ukoliko nam ponovo bude nametnut.

Eto, to su bile moje sugestije u vezi s programskom orijentacijom časopisa „Vojno delo“ u naredne dve godine. Nadam se da će časopis, kao i do sada, uvažavajući predloge koji su se ovom prilikom čuli, biti u stanju da doprinese unapređenju naše vojne doktrine i prakse.

Na kraju, čestitam ovogodišnjem dobitniku Nagrade „Vojno delo“, profesoru dr Živojinu Rakočeviću, sa željom da nastavi da traga za novim sponama između vlastitog intelektualnog angažmana i vojnonaučnog pristupa koji je „Vojno delo“ oduvek negovalo. To je, istovremeno, prilika da izrazim želju Saveta „Vojnog dela“, njegove redakcije i Uređivačkog odbora da i ubuduće sarađuje sa eminentnim naučnim radnicima iz različitih oblasti, što će doprineti ugledu i kvalitetu časopisa i proširiti krug saradnika i čitalaca. „Vojno delo“ je i do sada u tom pogledu bilo primer za ugled, jer je okupljanjem najšireg kruga saradnika, intelektualaca različitih profila, pa i političkih uverenja, putem tribina i tematskih brojeva, obogatilo programsku orijentaciju u prošlom dvogodišnjem periodu. Želim, kao novoizabrani predsednik Saveta časopisa, da nam takva orijentacija bude i ubuduće.

„Vojno delo“ mora i dalje doprinositi razumevanju i razrešenju naše krize i inicirati aktivnosti na jačanju odbrambene moći

Pukovnik JOVAN ČANAK

Od poslednje sednice Saveta časopisa, održane 13. decembra 1990, dogodile su se u našoj zemlji mnoge velike promene. Jugoslovenska kriza je radikalizovana razgradnjom državne zajednice, nezaustavljivim separatističkim tendencijama republičkih nacionalističkih vrhuški i otvorenom mržnjom u nekim delovima zemlje, prema svemu što je jugoslovensko, a naročito prema JNA. Kulminacijom tih tendencija zemlja je zakoračila u veoma oštre međunacionalne sukobe, sa elementima građanskog, etničkog i verskog rata. U suštini, radi se o oružanoj pobuni dela separatističkih republika prema legitimnoj državi Jugoslaviji i njenim oružanim snagama.

Težište naše rasprave treba da bude na analizi sadržaja časopisa, realizaciji Orijentacionog tematskog plana i aktuelnim problemima vezanim za ostvarivanje uloge časopisa u razvoju teorije odbrane, a naročito teorije ratne veštine. Značajno je, takođe, da objektivno ocenimo koliko je časopis odgovorio potrebama i zahtevima koji su mu nametani najnovijim vojno-političkim kretanjima u svetu i, naročito, u vezi s aktuelnom jugoslovenskom krizom. Pored toga, Savet treba da ukaže na nedostatke, odnosno aktuelne probleme u radu časopisa, pa je neophodno da, zbog velikih promena u jugoslovenskom društvu i oružanim snagama, u raspravi preispitamo i verifikujemo buduće osnove programske orijentacije. Takođe, moramo da razmotrimo koje tematske oblasti i područja trebaju da čine okosnicu novog orijentacionog tematskog plana za naredni period.

Priključujući se naporima najrazličitijih subjekata naše političke, naučne i stručne scene na razrešenju sveobuhvatne jugoslovenske krize, „Vojno delo“ se u proteklom dvogodišnjem periodu stalno zalagalo za njeno razumevanje, a time, posredno, i njeno razrešenje. Težili smo da ukažemo na sve aspekte i moguće posledice naše krize, koja je u potpunosti ugrozila opstanak zemlje, kao i na međuzavisnost te krize i svetskih i evropskih tokova.

U vezi s tim, u proteklom dvogodišnjem periodu objavili smo tri aktuelna tematska dvobroja, težeći da na stručan, teorijski utemeljen i kritički intoniran način razmotrimo krizu jugoslovenske zajednice, kao i razvoj i dogradnju odbrambeno-zaštitnog sistema. Prvi dvobroj (br. 3-4/90) bio je posvećen raspravi za „okruglim stolom“ „Vojnog dela“ o temi „Dogradnja opštenarodne odbrane u okviru ubrzanih promena svetske vojno-političke situacije i društvenih reformi u Jugoslaviji“.

Tematskim dvobrojem „Jugoslovenska kriza – rasplet i moguće posledice“ (br. 1-2/91) želeli smo da naznačimo globalni geopolitički i strategijski okvir u kojem se odigrava jugoslovenska drama i, posebno, da ukažemo na međunarodnopravne, ustavnopravne, političke i vojne posledice eventualnog raspada jugoslovenske federacije. Autori priloga u tom dvobroju, eminentni naučni radnici, detaljno su elaborirali istorijsku uslovljenost, međunarodnopravnu i političku suštinu jugoslovenske krize, njene moguće ishode i eventualne posledice.

U tematskom dvobroju 4-5/91. objavili smo dva tematska bloka. *Prvi* se odnosi na jugoslovensku krizu i novi svetski poredak, i nastavak je rasprave započete u broju 1-2/91. Produbljivanje jugoslovenske krize razbuktalo je nacionalističke strasti i izazvalo međunacionalne oružane sukobe, razaranja i ljudske žrtve, a preti da se pretvori u krvavi građanski, etnički i verski rat neslučenih razmera. Na žalost, obistinila su se predviđanja iz „Vojnog dela“ br. 1-2/91. da je raspad Jugoslavije kao države jedino moguć u haosu građanskog i secesionističkog rata, uz otvoreno strano mešanje. U tom tematskom bloku autori su prvenstveno ukazivali na geopolitičke i geostrategijske interese i činioce koji jesu, i koji mogu biti upleteni u kompleks jugoslovenske krize. Pri tome, nedvosmisleni su u stavu da je jugoslovenska kriza, između ostalog, posledica određenih suprotnosti i suprotstavljenih interesa vodećih svetskih sila u borbi za uspostavljanje novog svetskog poretka. *Drugi* tematskim blokom o ratu u Persijskom zalivu, želeli smo da se uključimo u rasvetljavanje tog, po mnogo čemu, specifičnog ratnog sukoba, u kojem je, pod okriljem Organizacije ujedinjenih nacija, upotrebljena oružana sila. Sukob je karakterističan i po tome što je u njemu ostvarena najveća koncentracija najmodernije opremljenih

oružanih snaga posle drugog svetskog rata. Osim toga, izgleda da je u njemu testiran mogući model upotrebe „multinacionalnih snaga“, protiv zemalja „trećeg sveta“ kako bi se prikrile prave strategijske namere onih koji te ratove faktički vode. Rat u Zalivu bi mogao biti i model instrumentalizacije OUN, kao sistema svetske kolektivne bezbednosti, u funkciji ostvarivanja globalnih strategijskih interesa najvećih svetskih sila. Sa stanovišta ratovodstva, rat u Zalivu je paradigma za upotrebu moderne tehnologije i verovatni model za upotrebu snaga u hipotetičkom ratu u sličnim vojno-političkim i geostrategijskim konstelacijama, što ni Jugoslaviju (s obzirom na našu krizu i njenu moguću internacionalizaciju) ne sme ostaviti ravnodušnom.

U analiziranom periodu „Vojno delo“ je izdalo 11 brojeva. Ukupno je objavljeno 100 priloga, od čega je 98 autorskih. U tom periodu članke je objavilo 96 autora: 44 autora su aktivna, a 24 penzionisana vojna lica, dok su 23 autora iz građanstva. Autori iz školskih i naučnoistraživačkih ustanova JNA čine 30, iz ustanova SSNO-a i Generalštaba 25, a iz trupe pet odsto. U odnosu na prethodno analizirani period primetan je porast broja autora iz građanstva, što se može protumačiti, s jedne strane, orijentacijom časopisa da pri razmatranju aktuelnih događaja i procesa u vezi s našom dramatičnom stvarnošću angažujemo kompetentne autore iz naučnih ustanova u građanstvu. S druge strane, veći broj eminentnih autora iz građanstva može značiti i priznanje našem časopisu kao meritornom teorijskom glasilu jugoslovenske orijentacije, koji je otvoren za sve dobronamerne ljude i konstruktivne ideje koje mogu doprineti razumevanju promena u savremenom svetu i razjašnjenju jugoslovenske krize.

Struktura članaka objavljenih u „Vojnom delu“ u analiziranom periodu prema tematskim oblastima naznačenim u Orijentacionom tematskom planu, u procentima izgleda ovako: *teorija o ratu i ratna veština* – 20 odsto, *društvo i odbrana* 44 odsto, *vojno-politički komentari (analiza značajnijih vojno-političkih događaja u međunarodnim odnosima)* – 14 odsto, *iskustva iz narodnooslobodilačkog rata* – jedan odsto, *iskustva iz ratova vođenih posle drugog svetskog rata* – 10 odsto, *strategijske koncepcije i doktrine i razvoj oružanih snaga drugih zemalja* – šest odsto i *ostali članci* – pet odsto.

Okosnicu sadržaja „Vojnog dela“ u tom periodu, kao i u prethodnom, činili su prilozi iz tematskih oblasti *teorija o ratu i ratna veština* i *društvo i odbrana* – ukupno 64 odsto, što je bilo opravdano s obzirom na karakter i namenu časopisa i neophodnost izučavanja problema odbrane, s težištem na ratnoj veštini.

U odnosu na prethodno analizirani period, u protekle dve godine imali smo znatno više priloga iz tematskih oblasti *vojno-politički komentari (analiza značajnih vojno-političkih događaja u međunarodnim odnosima)* i *iskustva iz ratova vođenih posle drugog svetskog rata*. Aktuelni događaji i procesi u svetu, a prvenstveno promene u istočnoevropskim zemljama, stvaranje novog evropskog i svetskog poretka i interesi i umešanost vodećih evropskih i svetskih sila u razrešenje jugoslovenske krize bili su razlog da na stranicama našeg časopisa bude znatno više *vojno-političkih analiza i komentara o međunarodnim odnosima*. Takođe, zbog priloga iz tematskog bloka „Vojnog dela“ br. 4-5/91, posvećenog razmatranjima različitih aspekata rata u Zalivu, povećan je procenat članaka iz tematske oblasti *iskustva iz ratova vođenih posle drugog svetskog rata*.

Na osnovu ove kratke analize sadržaja može se zaključiti da je tematika časopisa u analiziranom periodu bila raznovrsna i da je, u osnovi, odgovarala njegovoj programskoj orijentaciji. Okosnicu sadržaja činili su prilozi iz tematskih oblasti *teorije o ratu i ratna veština* i *društvo i odbrana*, što je s obzirom na aktuelnost trenutka i mesto i ulogu oružanih snaga, bilo s razlogom naglašeno. Osim toga, u uređivačkoj politici nije bilo propusta koji bi doveli u pitanje koncepciju časopisa i njegova osnovna opredeljenja kao opštevojnog teorijskog glasila. Neki brojevi našeg časopisa u 1990. i 1991. godini uvršteni su u obaveznu literaturu u najvišim vojnim školama i na nekim fakultetima Univerziteta u Beogradu.

Od značajnijih problema koje je neophodno rešiti u narednom periodu izdvaja se pitanje tiraža i pretplate. Naime, tiraž „Vojnog dela“ stalno je opadao u poslednjih 4-5 godina, a u 1991. godini iznosio je oko 1.500 primeraka. Razloga za to ima više, ali nas posebno brine nedovoljno uvažavanje značaja pisane reči u izgradnji naše odbrane i oružanih snaga,

što je neprihvatljivo s obzirom na ulogu koju vojna nauka i teorijska misao treba da imaju. Slična je situacija i sa pretplatom.

*

Na kraju, kao učesnici i svedoci svih aspekata jugoslovenske krize i neizvesnosti mogućih ishoda i posledica, svesni smo da će u narednom periodu sudbina našeg časopisa biti vezana za sudbinu Jugoslavije kao državne zajednice i njenih oružanih snaga. Ipak, moramo biti optimisti i verovati u budućnost jugoslovenske države kao zajednice naroda i republika koji se opredele da u njoj ravnopravno žive. Stoga, smatramo da i u narednom periodu „Vojno delo“, svojim angažovanjem, mora doprinositi razumevanju i razrešavanju jugoslovenske krize. Takođe, „Vojno delo“ i dalje mora biti u središtu naše vojnoteorijske misli i svojim ukupnim delovanjem stalno inicirati aktivnosti na neposrednom jačanju naše odbrambene moći.

Rasprava o programskoj orijentaciji i tematskom planu „Vojnog dela“

General-major prof. dr *RADOVAN RADINOVIĆ* – Na samom početku rasprave o tematici koja bi trebalo da bude zastupljena u časopisu „Vojno delo“ u naredne dvije godine želim da izdvojim nekoliko širih tematskih područja, na osnovu kojih bi saradnici časopisa nudili odgovarajuće priloge, ali i Redakcija odabirala teme i pitanja koja bi naručivala od svojih saradnika, eksperata za odgovarajuće oblasti. Pokušaću da vas svojom diskusijom podstaknem na razmišljanje o toj problematici, pa i na polemiku, kako bismo zajedno doprinijeli da „Vojno delo“ u narednom periodu odabere najvažnije teme i pitanja, ali i da angažuje najjemenitnije vojne i druge stvaraoce.

Protekle godine u „Vojnom delu“ je razmatrana, uslovno govoreći, nevojna problematika, odnosno nevojne teme. Činili smo to svjesno, smatrajući da one dominiraju našom društvenom zbiljom. Naime, prema eskalaciji krize u Jugoslaviji, mi smo, imajući u vidu da je „Vojno delo“ teorijsko glasilo koje se mora baviti temama iz naše društvene i odbrambene prakse, u središte interesovanja postavljali upravo njeno razjašnjavanje, moguće varijante razrješenja i vojno-političke, političke i geostrategijske posljedice. Međutim, nadam se da ćemo se u narednom dvogodišnjem periodu težišno baviti vojnoodbrambenim pitanjima, i to na vojnoteorijski način, a da će nam vojno-politička pitanja i problemi sa kojima smo se bavili u 1991. godini biti u drugom planu.

Da bi u narednom periodu „Vojno delo“ odgovorilo svojoj svrsi i namjeni, smatram da bi u središtu njegovog interesovanja trebalo da se nađu četiri tematska područja.

Prvo tematsko područje trebalo bi da čine pitanja iz oblasti *teorije rata*. Ona se odnose na problematiku klasifikacije ratova i problema teorijskog određenja rata kao oblika razrješavanja suprotnosti među narodima i državama uopšte, i posebno rasvjetljavanje rata u Jugoslaviji, i to sa stanovišta važećih kriterijuma, principa i saznanja teorije rata. Na to nas

upućuju iskustva i saznanja do kojih smo došli vodeći ovaj rat, u koji smo uvučeni mimo svoje volje.

Vodimo rat koji je potpuno atipičan, s obzirom na sve poznate kriterijume za razvrstavanje rata kao oblika razrješavanja suprotnosti među narodima i državama. Dakle, nema nijednog poznatog kriterijuma za kvalifikaciju ratova koji priznaje vojna teorija, odnosno teorija rata, koji se može primjeniti za valjano sagledavanje o kakvom se ratu na našim prostorima radi. Otuda smatram da našoj čitalačkoj javnosti i uopšte vojnoj nauci dugujemo to objašnjenje, tim prije što se on u javnosti različito klasifikuje, a to podrazumijeva i različite odrednice i suštinu. No, svjestan sam da su nam za potpuniju ocjenu neophodne dvije pretpostavke: (1) da se rat završi, tj. da mir zavlada našim prostorima, pa da onda „hladne“ glave i sa mnogo više empirijskih činjenica, nego što ih sada imamo, analiziramo šta se i kako zbilo, i (2) veća istorijska distanca, kako bismo izbjegli sistemske greške koje u ocjenjivanju događaja čine njihovi direktni akteri.

Ovaj rat se klasifikuje i kvalifikuje kao unutrašnji, secesionistički i antisecesionistički, građanski, ograničeni itd. Dakle, različiti autori, polazeći od različitih vojnonaučnih pristupa, vide različite strane iste pojave. Zbog svega toga ovaj rat treba da bude povod da se „Vojno delo“ u narednom periodu, više nego do sada, pozabavi pitanjima i problemima teorije rata.

Drugo područje koje smatram da valja svrstati u središte tematske orijentacije časopisa u naredne dvije godine jeste problem inoviranja, uslovno govoreći, strategijske koncepcije naše odbrane. Naime, nekoliko decenija našu odbranu smo pripremali prema strategijskom konceptu narodnog rata, što je u našim formulacijama zvanično slovalo kao koncepcija opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Međutim, strategijska koncepcija rata koji vodimo, barem naizgled, veoma malo liči na koncepciju opštenarodne odbrane.

U maju 1990. godine „Vojno delo“ je organizovalo tematsku raspravu o dogradnji koncepcije ONO i DSZ. Već tada smo ukazivali na potrebu za inoviranjem i dogradnjom naše strategijske koncepcije prema promjenama u vojnom činiocu, političkom i vojnom grupisanju, i prema promjenama

u tehnici i tehnologiji ratovanja, ratovodstva i ratne vještine. Na žalost, rat koji nam je nametnut prekinuo nas je u nastojanjima i naporima da praktično uvažimo sve sugestije i predloge koje smo čuli u toj zapaženoj stručnoj raspravi. „Vojno delo“ zasigurno treba tim pitanjima da se bavi i u narednom periodu, ali bih, u vezi s tim, upozorio na jednu opasnost. Naime, uz uvažavanje praktičnih iskustava koja nisu potvrdila neka naša doktrinarna i teorijska opredjeljenja, ne bi bilo dobro, s obzirom na činjenicu da se doista neka saznanja, shvatanja i stavovi u praksi nisu potvrdili, da olako napustimo koncepciju koja se zasniva na principima teorije i doktrine narodnog rata. Jer, zemlji čiji su ratni resursi ograničeni koncepcija narodnog rata pruža optimalne uslove za odbranu od nadmoćnijeg protivnika. A Jugoslavija će biti mala zemlja, bez obzira na to u kojim će se okvirima i granicama konstituisati. Stoga, smatram da strategijsku koncepciju odbrane tako male zemlje ne bi trebalo lišiti fundamentalnih iskustava teorije i doktrine narodnog rata koja su se u praksi valjano potvrdila.

Treće tematsko područje, kojem bi u narednom periodu časopis „Vojno delo“ trebalo da posveti posebnu pažnju, jesu problemi dogradnje, odnosno koncipiranja i izgradnje vojne organizacije. Naime, na javnoj sceni su učestale rasprave o tome da treba napustiti koncept dvokomponentne vojne organizacije i da vojsku treba profesionalizovati, odnosno da treba uvesti profesionalnu vojsku. O tome govore čak i oni koji veoma malo znaju o suštini vojnog organizovanja.

Nesumnjivo, profesionalizacija armije je potrebna. Visoka tehnika i tehnologija kojom su opremljene savremene armije, pa i naša, podrazumijevaju kadar visokog obrazovanja, koji je neophodan za brzo ovladavanje tom tehnikom i stručno rukovanje, što bi doprinijelo produžavanju roka upotrebe i smanjenju havarija i habanja. Ali, izvjesno je da profesionalizacija armije ima i ograničenja. Zato bi, prije nego što se pređe na sistemska, odnosno praktična rješenja, to pitanje trebalo temeljno teorijski osmisлити i prethodno stručno raspraviti. Dakle, zalažem se za oprezan teorijski pristup kada je u pitanju profesionalizacija, uz uvažavanje svega onoga što ona

znači u stručnom, pa i u svakom drugom pogledu. U našoj situaciji, profesionalizacija je uslovljena krizom vojnog poziva, krizom sistema vrijednosti mlade generacije, političkim nesuglasticama kojima je izložena naša zemlja itd. Uz to, ne bi se smjela zanemariti ni neka druga, kako materijalna, tako i doktrinarno-politička ograničenja.

Posljednje, *četvrto* tematsko područje kojim bi, po mom mišljenju, „Vojno delo“ u budućem periodu prioritetno trebalo da se bavi jesu problemi *ratne vještine i ratovodstva*, i to u užem smislu. Smatram da su iskustva stečena u ratu koji vodimo kapitalna sa stanovišta svih elemenata ratne vještine, pripreme i vođenja borbenih dejstava i da neka naša saznanja iz različitih područja djelovanja na bojištu nisu ni potvrđena, ni opravdana. Na to naročito ukazuju iskustva iz neposrednog vođenja borbenih dejstava, rukovođenja i komandovanja, rukovanja vatrom, uloge pojedinih rodova i službi itd. Dakle, radi se o bogatom iskustvu, i bilo bi najbolje da ga stručno i teorijski obrade i uobličie ljudi koji su ga stekli neposredno – u borbenim dejstvima. To će zavisiti, dakako, od sklonosti tih ljudi, kao i od umješnosti Redakcije i čitavog saradničkog tima da ih animira, odnosno da okupi odgovarajući broj saradnika koji će moći to da urade.

Smatram da četiri navedena područja, pored onih koja će predložiti ostali učesnici u diskusiji, treba da se nađu na stranicama časopisa „Vojno delo“ u naredne dvije godine. Naravno, ne mislim da moraju da se pojave ovako kako sam ih naslovio ili kao određene rubrike u časopisu. O tome tek treba da se raspravlja i dođe do konkretnih rubrika, tema i pitanja kojima će se časopis baviti. Rezultat treba da bude dobro osmišljena programska orijentacija za naredne dvije godine, a Redakcija će to moći da učini tek nakon svestrane analize i proučavanja sugestija sa ove rasprave.

General-potpukovnik dr *ALEKSANDAR STAMATOVIĆ* – Težište naučnog, istraživačkog i razvojnog rada i ukupne publicističke delatnosti „Vojnog dela“ u narednom periodu treba da bude na izučavanju i uopštavanju iskustva iz rata koji se vodi. Pošto su tematska područja uopšte veoma široka, o njima ovom prilikom neću govoriti. Međutim, želim da ukažem

na to da neke naše publikacije, u poslednje vreme, a među njih svrstavam i poslednji broj „Vojnog dela“, samo marginalno obrađuju najaktuelnija pitanja. To je u ovom času sasvim razumljivo, ali ako ne bi došlo do značajnijih promena u sadržaju, to ne bi bilo dobro i predstavljalo bi loš znak.

U vezi s predloženim makro-tematskim područjima, smatram da ona sadrže brojna mikropodručja koja treba detaljno obrađivati. Predlog generala Radinovića, od četiri globalna područja dopunio bih još jednim, koje se, na žalost, često zaboravlja i gotovo smatra nevažnim, a ovaj rat je pokazao da to apsolutno nije tako. To je *tehnički činilac u ratu*.

Na kraju, želim da navedem jedan podatak u vezi s profesionalnom armijom. Ministar odbrane Francuske, gospodin Ševanman, 25. juna 1990, otvarajući izložbu kopnene vojske „Satori '90“, rekao je da je veoma jak pokret za profesionalizaciju armije u Francuskoj. Međutim, francusko ministarstvo odbrane izradilo je analizu koja je pokazala da bi profesionalna armija, u odnosu na postojeću, bila četiri puta skuplja.

Pukovnik dr *EJUB KUČUK* – Kritičko preispitivanje sadržaja i uloge časopisa „Vojno delo“ u protekle dve godine sada nam je potrebnije nego ikada ranije. Jer, promene u savremenom svetu i, posebno, u našoj zemlji postavljaju vojnoj teoriji brojne, veoma složene zadatke. Mnogi ranije definisani teorijski koncepti i njihove manje ili više uspešne elaboracije ne samo da su zastareli i, stoga, neprimereni sadašnjim uslovima već su postali i kontraproduktivni sa stanovišta uspešne odbrane. Stoga, kada želimo da vrednujemo časopis „Vojno delo“ i artikuliramo predloge i sugestije za njegov dalji rad nije dovoljno da usmerimo pažnju samo na časopis već i na sve krupne promene u savremenom svetu i našoj zemlji koje determinišu celinu vojne sfere, a pre svega njena konceptijska, organizaciona i doktrinarna obeležja. Međutim, ne može se očekivati da se tako široko i produbljeno razmatranje obavi na jednom sastanku. Stoga bi trebalo da Savet i Redakcija časopisa u narednom periodu organizuju posebne rasprave na kojima bi se ta determinacija temeljnije razmotrila i promislila. To je dužnost „Vojnog dela“ budući da je jedini vojni teorijski

časopis u našoj zemlji. Ukratko, prvi korak u vrednovanju časopisa je davanje odgovora na pitanja šta je on bio, šta jeste, šta treba i može da bude u okviru krupnih društvenih gibanja, čiji smo svedoci i učesnici. Sastavni deo i dalja konkretizacija te aktivnosti jeste komparacija časopisa „Vojno delo“ sa drugim časopisima u zemlji i svetu.

U Jugoslaviji se publikuje više od 200 časopisa, a od njih samo četiri, i to iz prirodnih nauka, imaju međunarodnu reputaciju, te su uključeni u čuveni *Science Citation Index*. Ne ulazeći u raspravu o uključivanju časopisa u taj indeks kao pokazatelja njihove vrednosti, želim da naglasim potrebu da se „Vojno delo“ valorizuje u konceptualnom i uređivačkom pogledu kroz kritički komparativni odnos s uglednim časopisima u svetu. To bi nam omogućilo da, neuporedivo više nego do sada, koristimo iskustva i dostignuća koja su stotinama godina sticana u visokorazvijenim zemljama. A to bi, nesumnjivo, pomoglo Savetu i Redakciji da, u saradnji sa širim krugom naučnih radnika iz oružanih snaga i društva, dograđuju koncepciju časopisa, koji bi mogao sa stanovišta vojne teorije i nauke, da odgovori izazovima vremena.

Za sada se slažem sa predlozima u raspravi koji se odnose na budući tematski plan časopisa. Ne dovodeći u pitanje objavljivanje radova koje oni impliciraju, smatram da bi, uporedo s tim, trebalo sprovesti istraživanje *vrednosti i važnosti* časopisa „Vojno delo“, a to je nužno upravo u sadašnjem trenutku. Jer, ako želimo da pređemo iz stanja „A“ u stanje „B“, odnosno ako želimo da odredimo naše buduće delovanje, moramo što egzaktnije da spoznamo stanje „A“. Svaki drugi pristup vodio bi nas u voluntarizam najgore vrste, sa krupnim negativnim posledicama po razvoj vojne teorije.

Predmet tog istraživanja, bez pretenzije na njegovo precizno definisanje, smatram da bi trebalo da čine sledeći delovi:

- *prvo*, doprinos „Vojnog dela“ razvoju vojne teorije, s obzirom na vrstu, broj i kvalitet objavljenih članaka;

- *drugo*, uspešnost časopisa u prenošenju relevantnih informacija vojnoteorijske prirode;

- *treće*, tzv. odjek časopisa. Konkretnije, nužno je saznati koliko se časopis čita i citira, i koliko se koristi u razvoju i definisanju vojne doktrine i koncipiranju drugih rešenja, i vojnoj delatnosti;

– *četvrto*, uređivanje časopisa. Naime, svi značajniji časopisi u svetu i u našoj zemlji primenjuju opšteprihvaćene regule uređivanja časopisa. Prema njima, pored ostalog, obavlja se klasifikacija radova za objavljivanje na izvorne teorijske i naučne radove, prethodna saopštenja, pregledne članke, referate sa naučnih skupova i stručne članke. Potrebu za uvažavanjem te klasifikacije naglašavam stoga što je u „Vojnom delu“, kao i u drugim našim teorijskim publikacijama, objavljen deo priloga koji nemaju teorijsku vrednost i značaj. Toga se moramo što pre oslobađati i prihvatiti samo priloge koji su teorijski relevantni.

Sastavni deo tog odeljka je i istraživanje kompetentnosti subjekata vrednovanja tekstova ponuđenih za publikovanje i kvaliteta njihovog rada. Istraživanje, sa ovim osnovnim konstitutivnim segmentima njegovog predmeta, obuhvatilo bi brojeve časopisa „Vojno delo“ koji su publikovani u proteklih pet godina. Njega bi trebalo izvršiti, pored već navedenog, i zbog toga što, koliko je meni poznato, ni Savet ni Redakcija nikada nisu ozbiljnije razmatrali pitanja i probleme koje ono postavlja i na koje ukazuje. Davanje odgovora na njih, odnosno njihovo rešavanje, imaju suštinski značaj u procesu ocenjivanja vrednosti jednog teorijskog glasila, a u svetu se takva istraživanja redovno praktikuju.

Prof. dr *MOMIR STOJKOVIĆ* – S obzirom na oblasti kojima se bavim, a to su međunarodni odnosi i spoljna politika, smatram da bi u časopisu „Vojno delo“, odnosno orijentacionom tematskom planu časopisa za naredni dvogodišnji period, trebalo da se nađu veoma važne karakteristike savremenih međunarodnih odnosa i, posebno, promene u njima koje imaju značaj radikalno novih determinanti za globalne i regionalne (evropske) odnose snaga i moći.

Prvo, trebalo bi da se pozabavimo sagledavanjem novih elemenata u *strategiji i spoljnoj politici SAD*, na kojima one koncipiraju tzv. *novi svetski poredak*, umesto doskorašnjeg, koji je bio zasnovan na ravnoteži snaga ili straha od nuklearne opasnosti, a koji je raspadom SSSR-a i njegovim nestankom kao supersile prestao postojati. U američkoj, odnosno Bušovoj koncepciji novog svetskog poretka polazi se od shvatanja da

je u međunarodnim odnosima došlo do transformacije svetske moći, odnosno da, pored klasičnih (ekonomske i vojne snage), evidentno nastaju i bivaju sve značajniji i novi izvori moći, kao ekonomska međuzavisnost, tehnološka moć, uspostavljanje i korišćenje efikasnih komunikacija i informacija, zajedničke kulturne vrednosti i korišćenje i uticaj međunarodnih organizacija, odnosno aktivnost preko njih.

To shvatanje o novom svetskom poretku treba da omogući izgradnju nove strategije i politike SAD u međunarodnim odnosima, u kojima je ona sada jedina supersila gledano iz pozicije sveukupnih elemenata svetske moći, što im daje mogućnost da se nametnu i Ujedinjenim nacijama i da i preko njih razvijaju i ostvaruju svoje globalne interese pod vidom „međuzavisnosti razvoja“, interesa internacionalizovanog svetskog kapitala, koji je velikim delom njihov, svoje moći u svetskom komunikacionom sistemu i svojih naučnih i kulturnih vrednosti.

Koncept novog međunarodnog poretka koji je razvijen unutar Pokreta nesvrstanosti nije dao rezultate, iako ga, načelno, nisu osporavale razvijene zemlje, izuzimajući SAD, koje su mu se otvoreno suprotstavile. Rezultate nije mogao dati stoga što su se nesvrstane zemlje za njega borile političkim i diplomatskim sredstvima koja ne mogu dati rezultate, kako su ekonomisti s pravom ukazivali, sve dok u međunarodnim ekonomskim odnosima, na svetskom tržištu, ne dođe do značajnih promena u odnosima snaga.

Novi međunarodni poredak u koncepciji Pokreta nesvrstanosti težio je prevazilaženju neokolonijalizma i neravnopravnosti u međunarodnim odnosima, što se nije moglo ostvariti zbog razlike između razvijenih i nerazvijenih, odnosno zbog realnog odnosa snaga. Novi svetski poredak u koncepciji SAD znači upravo obrnuti cilj – očuvanje stečene pozicije sedam industrijski najrazvijenijih zemalja i, posebno, pozicije SAD kao jedine supersile.

Drugo pitanje, koje postaje jedan od dominantnih činilaca svetske moći, odnosi se na spregu ekonomskog, tehnološkog i strategijskog činioca ili međuzavisnost posedovanja kapitala, moderne tehnologije i strateške (vojne) moći, mogućnosti da se u međunarodnim odnosima održi prednost u odnosu na druge sile ili, barem, ravnoteža na osnovu posedovanja mase

kapitala za istraživanje i njihovu aplikaciju. Značaj povezivanja tih činilaca međunarodnih odnosa već se potvrdio u stvarnosti kao element promena u odnosima snaga. Naime, SSSR je održavao nuklearnu ravnotežu, ali je zbog stagnacije razvoja, zaostajanja u ekonomiji i tehnologiji i nedostatka kapitala počeo da gubi svojstva supersile i da se raspada. Nasuprot njemu, Nemačka je, zahvaljujući ekonomsko-tehnološkom razvoju, uspela da se nametne kao svetska sila i da ostvari uticaj, bar u Evropi, a ekonomski i šire, koji nije uspela u toku dva svetska rata.

Treće pitanje značajno za sagledavanje promena i karaktera međunarodnih odnosa ispoljava se u geopolitičkim i geostrategijskim promenama, pri čemu naglasak ne treba da bude na uzrocima promena, već na njihovim posledicama. Na primer, evidentna je geopolitička promena položaja Evrope, odnosno nestanak njene blokovske podele i interesnih sfera, ali su ostale i dalje se razvijaju ekonomske razlike između istočnog i zapadnog dela. Za evropske odnose i posebno balkanske zemlje biće neophodno sagledavanje karaktera odnosa (saradnje i razlika) između SAD i Evropske zajednice u celini, i naročito odnosa između SAD i Nemačke, kao i odnosa Nemačke sa Rusijom, Ukrajinom i zemljama srednje Evrope.

Četvrta oblast od posebnog interesa jeste Balkan i Sredozemlje, odnosno promene u strategijskoj poziciji Balkana i Jugoslavije i utvrđivanje politike i strategije velikih sila prema tim područjima, naročito SAD i Nemačke, a u budućnosti, verovatno, i Rusije i Ukrajine. Balkan i Jugoslavija nemaju, kao u vreme hladnog rata i blokovske politike, poziciju elementa u ravnoteži snaga. Nestankom SSSR-a kao supersile i Varšavskog ugovora prestao je i raniji strateški i drugi interes za Balkan s aspekta globalnih odnosa snaga. Jedino su SAD postale još dominantniji, čak bi se moglo reći gotovo i jedini globalni i regionalni činilac prisutan na Sredozemlju zbog povlačenja sovjetske flote i raspada Sovjetskog Saveza.

S obzirom na navedeno, za položaj Balkana značajna je strategija, politika i pozicija SAD u Sredozemlju, mada se još uvek ne primećuju značajnije promene, izuzev daljeg jačanja njihovog uticaja na Bliskom istoku zbog slabljenja onih snaga u arapsko-izraelskom sukobu koje su podržale prava palestini-

skog naroda na samoopredeljenje, nestanak sovjetskog činioca itd. Pored tih pozicija, SAD zadržavaju dominantan uticaj u Grčkoj i Turskoj, a u toku je i proces uticaja na politiku i poziciju Albanije i Bugarske. Premijeri Grčke i Turske, i pored brojnih sukoba dve zemlje, najavili su inicijativu o demilitarizaciji teritorije na tromedi Bugarske, Grčke i Turske. Poznato je da je Turska do sada u svim balkanskim inicijativama sledila politiku SAD, a Bugarska inicira aktivnost kojom sledi aktivnosti Mađarske i Češko-Slovačke ka NATO-u.

Novi međunarodni činioci u balkanskim odnosima svakako su tzv. italijanska istočna politika prema Balkanu i Podunavlju kako u bilateralnim nastupima, tako i kroz Heksagonalu; zatim nastup ujedinjene Nemačke, koja srednju Evropu i Podunavlje već smatra sferom svog interesa i uticaja, što pokazuju njena politika i karakter odnosa sa Mađarskom, Češko-Slovačkom i Poljskom, a počeo se osećati i njen uticaj na politiku Bugarske. Novi politički subjekti i činioci evropskih i širih odnosa svakako će biti i Rusija i Ukrajina, koje će, zavisno od interesa koji pokažu prema Balkanu, uticati i na balkanske odnose. U vezi s tim, biće značajan karakter njihovih odnosa i stepena zajedničkog ili posebnog nastupa prema evropskim i balkanskim procesima i odnosima. Politika i karakter odnosa Ukrajine i Rumunije uticaće i na politiku tog našeg suseda, pa posredno i na balkanske odnose.

Rusko-ukrajinski spor oko bivše sovjetske crnomorske flote pokazuje interes obe zemlje da zadrže pomorske pozicije bivšeg SSSR-a. Ukoliko dođe do podele te flote, mogu se očekivati različiti nastupi Rusije i Ukrajine prema crnomorskim zemljama, posebno Turskoj i Grčkoj, a pitanje novog prisustva te flote u Sredozemlju, posebno istočnom, ostaje za sada otvoreno. Pozicija Rusije je donekle već jasna: ona je obezbedila međunarodnopravni kontinuitet sa SSSR-om, postala je stalni član Saveta bezbednosti UN sa pravom veta i ostaje nuklearna sila, ali su za sada nejasni njeni budući odnosi sa Nemačkom i Japanom, a u manjoj meri i sa SAD. Politika Ukrajine može značajno da utiče na buduće evropske odnose, jer se već sada pokazuje da će ona imati podršku germansko-vatikanskih činilaca, u čijim koncepcijama egzistira ne ujedinjena Evropa od Atlantika do Urala, već od Rajne do Buga, što se u nemačkoj strateško-političkoj literaturi i nastupima Vatikana jasno pokazuje.

Na kraju, za budući međunarodni položaj jugoslovenskih teritorija i država koje će nastati na tim prostorima biće značajni odnosi sa susednim zemljama koje su u toku jugoslovenske krize jasno pokazale svoje interese sa pozicija „nacionalne“ politike i korišćenje međunacionalnih i međurepubličkih sukoba i sporenja u Jugoslaviji. Nepromenljiv i prijateljski odnos zadržale su Grčka i Rumunija, dok su svi ostali susedi ispoljili dodatni interes za uticaj na našu krizu, za korišćenje procesa balkanizacije jugoslovenskog pitanja, za jasnije (nego ranije) ispoljavanje pretenzija na osnovu povezivanja manjinskog i teritorijalnog pitanja, u čemu se posebno ističu Albanija, Bugarska i Mađarska, manje Italija, a na posredan način (željom za novim odnosima sa Slovenijom i Hrvatskom) i Austrija.

Činjenice u odnosima jugoslovenskih republika (država) pokazuju da će verovatno ostati otvoreni određeni teritorijalni sporovi, da će se susedne zemlje i velike sile izjašnjavati prema svojim interesima i karakteru odnosa koje budu uspostavile sa budućim državama na ovom prostoru i da će zato „oživeti“ stari geopolitički i strategijski nastupi, kroz podršku pojedinim našim narodima, prema svim novim državama, a posebno prema Makedoniji, Bosni i Hercegovini i Srbiji (albanski i mađarski nastupi). Međunacionalni sukobi oživljavaju i geopolitičke pretenzije prema Sandžaku (Raškoj oblasti), preko kojeg se povezuje „muslimanski činilac“ sa Kosova i iz Bosne i Hercegovine, odnosno „razdvajaju“ Crna Gora i Srbija.

Na osnovu navedenih naznaka ponašanja velikih sila i susednih zemalja, a u okviru novih evropskih odnosa, u kojima se pokazuju protivurečni procesi na liniji jačanja ili „evropske Nemačke“ ili „nemačke Evrope“, kao i jasno pokazanih razlika u pristupu jugoslovenskoj krizi između zemalja Evropske zajednice, na jednoj, i međunarodne zajednice (Ujedinjenih nacija) i SAD, na drugoj strani, pokazuje se da jugoslovenski prostor zadržava strategijski i geopolitički značaj, iako nešto manji nego donedavno, kao element ravnoteže snaga. Međutim, razvoj integracionih evropskih procesa i međunarodne saradnje, više nego do sada, afirmiše saobraćajni značaj našeg prostora kao veze Evrope sa Bliskim istokom, pa i kao „dodatnog privrednog prostora“ za koji su zainteresovane evropske ekonomske sile, za sada, prvenstveno Italija i Nemačka.

Kapetan bojnog broda prof. dr *RADIVOJE JOVADŽIĆ* – Kako je već rečeno na ovom skupu, ima mnogo časopisa koji „skončavaju“ i nestaju iz sveta periodike. Naravno, za takvim časopisima ne treba žaliti, jer se to dešava prvenstveno zbog toga što za njihov sadržaj, metodološki pristup i slično, čitalačka publika više nema interesovanja. Mnogo je, međutim, žalosnija činjenica da postoje časopisi koji tave. Oni redovno izlaze, na njih se troše značajna materijalna sredstva, ali ih niko ili gotovo niko ne čita. Takvih časopisa ima mnogo i u vojnoj periodici. Oni se održavaju inercijom i (ili) neopravdanom podrškom institucija, ustanova, pa čak i pojedinaca, iako su svesni (ili bi morali biti svesni) da ono što se u njima objavljuje malo (ili nimalo) koristi teoriji, nauci ili iskustvu – što je jedina svrha njihovog izlaženja. Međutim, ne mislim da je „Vojno delo“ jedan od takvih časopisa. Istina, bilo je i u njemu privremenih lutanja – odsustvo kritičnosti, apologetika, objavljivanje i onoga što po nekim strožijim merilima ne bi trebalo objaviti – ali je u celini časopis „Vojno delo“ uspevao da zadrži obeležja opšteteorijskog i stručnog vojnog časopisa visokog nivoa. Ova konstatacija se posebno odnosi na nekoliko brojeva iz 1991. godine. Redakciji, naime, treba odati priznanje što je smogla snage i odlučnosti da u poslednjih nekoliko brojeva časopis otvori za širu problematiku, koja prevazilazi okvire uskovojnog časopisa. Radi se o problematici vezanoj za krizu u Jugoslaviji i putevima i načinima njenog prevazilaženja. Na taj način, Redakcija je omogućila širokom broju naučnih radnika da na stranicama „Vojnog dela“ progovore o tome, svako sa svog aspekta. To je rezultiralo činjenicom da smo na stranicama časopisa nalazili sasvim nove sadržaje. Međutim, posebno je interesantan i značajan napor naučnika različitih profila i usmerenja da u vezi s tom problematikom, svako sa svog aspekta, aktuelizuju i neke aspekte odbrane. Takva orijentacija Redakcije časopisa omogućila je, da ti brojevi „Vojnog dela“ dospeju i do onih koji su o samom časopisu znali veoma malo ili nisu za njega do sada ni čuli.

„Vojno delo“ je opštevojni i stručni časopis. U vezi s tim, može se postaviti pitanje da li je njegov sadržaj uvek bio primeren zahtevima koji se postavljaju tom profilu časopisa. Može se s velikom sigurnošću tvrditi da to nije uvek zavisilo samo od Redakcije, niti od onih koji su pisali priloge za

časopis, već često i od nekih naših (opšteprihvaćenih) stavova o ratnoj veštini, odbrani, sistemu i društvu u celini, pa i od stavova i odnosa prema pisanoj reči i njenoj ulozi u izgrađivanju vojne misli, vojne teorije i ratne veštine. Naime, svi smo se mi zaklinjali u nauku i teoriju, tražili neke naučne pristupe, stalno govorili o nekakvoj metodologiji naučnog istraživanja vojnih fenomena i slično, ali smo, istovremeno lako otpisivali sve ono što na neki način u toj pisanoj reči nije korespondiralo „opštim stavovima“ ili nije odgovaralo pojedincima ili grupama koje su na časopis mogle da vrše pritisak. Time smo, praktično, nauku, teoriju itd. ostavljali za „popodne“, a mnogo nam je bilo važnije da se „borimo“ sa nečim „konkretnim“, sa iskustvenim problemima (i nekim – sada vidimo ideološkim pretpostavkama), koji su po značaju jedva dosežali i do nivoa rutinerstva.

Sa navedenim je tesno povezano i pitanje tiraža časopisa, o čemu je govorio i glavni i odgovorni urednik. Naime, sasvim je prihvatljiv stav da tiraž časopisa ne zavisi od nekih spoljnih činilaca, već od nas samih, tj. od našeg stava prema pisanoj reči i shvatanja njene uloge i značaja u sferi našeg vojnog delovanja. Sve dok mi to ne shvatimo, dok ne postanemo svesni da bez kritičnosti, sukoba mišljenja i spremnosti da se tolerantno sasluša i drugačiji stav, odnosno dok ne shvatimo da „ispravnost mišljenja“ ne zavisi od čina i položaja, već od znanja i sposobnosti onog ko misli – časopis će, na žalost, da dolazi na naše stolove a mi nećemo imati želju da ga otvorimo i pročitamo. A, da je sve upravo tako potvrđuje i nekoliko brojeva iz prošle godine, koji su jednostavno – razgrabljeni.

U vezi s orijentacionim tematskim planom, prihvatam predloge prethodnih diskutanata koji se odnose na određene tematske celine. Međutim, u okviru njih postoje brojne potceline. Na primer, problemi vezani za rat moraju biti prisutni u našem časopisu. Ali, čini se da nema potrebe za njegovim načelnim razmatranjem ili za bavljenjem pitanjem klasifikacija, podela i slično. Osnovna naša preokupacija trebalo bi da bude razumevanje rata kojeg smo bili prinuđeni da vodimo. Međutim, kada se govori o koncepciji odbrane kao tematskoj celini kojom bi trebalo ubuduće da se bavimo – zaista se otvaraju brojna pitanja i problemi. Pre svega, mislim na nužnost propitivanja njenih pretpostavki koje su se (sada) pokazale kao

ideološke (vrednosti), a ne kao nešto objektivno u realnom životu društva; zatim, na sistem odbrane koji predstavlja operacionalizaciju te koncepcije, a koji je na delu pokazao brojne slabosti, posebno na planu organizovanja snaga odbrane – JNA i TO, i, na kraju, mislim, na nužnost stalnih napora u dograđivanju i razvijanju te koncepcije – kako bi se postepeno oslobađali do sada preovlađujućeg stava da je sve što smo smislili ili izmislili najbolje na svetu.

Tematsko područje ratne veštine – takođe mora da bude u središtu našeg intelektualnog angažmana u časopisu. Ali, i tu se moramo oslobađati nekih dosadašnjih nastojanja da ratnu veštinu proglašavamo visokom naukom, što je vodilo zapostavljanju struke i „zanata“. Osim toga, i iskustva iz ovog rata moraju biti propitana sa stanovišta (moderne) ratne veštine.

Sa ratnom veštinom je tesno povezano i pitanje profesionalne vojske, koje se mora teorijski istražiti i elaborirati. Pri tome, moramo se čuvati kopiranja drugih zemalja. Mi, naime, tom pitanju, moramo prilaziti prema našim ekonomskim mogućnostima, s obzirom na naš socijalni i sociološki milje, ali i sa stanovišta tradicije našeg naroda u brojnim oslobodilačkim ratovima itd.

Dakle, prihvatam predložene tematske celine, ali smatram da ih moramo posmatrati i s obzirom na okruženje, na svet u celini, jer mi nismo u ovom svetu sami. Odnosno, tu celokupnu problematiku moramo posmatrati kroz nama primerenu geopolitičku i geostrategijsku dimenziju.

Na kraju, mislim da svi treba da se založimo kod svih nadležnih organa JNA da se časopisu „Vojno delo“ pruži sva moguća podrška. Osim ostalog, to je naš jedini opštevojni teorijski časopis, pa njegova uloga u razvoju naše vojne misli mora biti prihvaćena i visoko uvažavana.

Prof. dr ŽIVOJIN RAKOČEVIĆ – Pridržavajući se glavne teme i svrhe rasprave navešću nekoliko teza, zapažanja i predloga. Ponešto od toga biće, nadam se, komplementarno onome što je već rečeno u uvodnom izlaganju i diskusijama.

Prvo, časopis „Vojno delo“ ima prepoznatljivu fizionomiju, zavidan nivo naučnog razmatranja aktuelnih tema i stvarnih

problema iz oblasti „savremenog rata“, vojnih strategija, operatike i taktike. Dakle, iz različitih oblasti ratne veštine, organizacije oružanih snaga naše zemlje i drugih zemalja, iz sfera geopolitike ili tzv. svetskih poslova, tzv. odnosa snaga, „ravnoteže straha“, interesnih sfera velikih i srednjih (regionalne) sila, tzv. specijalnih ratova itd. Časopis ostvaruje i svojevrstnu međunarodnu komunikaciju. Shodno tome je i tehnički opremljen; ima sadržaje i sažetke članaka na najvažnijim svetskim jezicima. Koliko mi je znano, časopis se razmatra u izvesnim inostranim „spirituelnim“ centrima, ali i u naučnim krugovima u zemlji i inostranstvu.

Drugo, časopis ima srazmerno razvijenu terminologiju, opšte i specifične pojmove iz navedenih oblasti, odnosno vojno-političkih disciplina. Ima savremene methodske pristupe relevantnim pitanjima rata i mira, srazmerno razvijene metode i tehnike geopolitičke i vojnostrategijske analize.

Treće, časopis se održao uprkos krizama i sadašnjoj kataklizmičkoj katastrofi jugoslovenskog društva i njegove države. Dakle, uprkos totalnom slomu, urušavanju, involucijama različitih vrsta nestajućeg socijalizma; pre svega, tzv. realnog, ali i našeg samoupravnog socijalizma.

Mnogi časopisi, s manje ili više naglašenom jugoslovenskom i socijalističkom orijentacijom, nestali su sa društvene scene, ili će se uskoro sasvim ugasnuti. Časopis „Vojno delo“, uprkos svemu tome, a možda baš zahvaljujući tim brojnim izazovima i okolnostima o kojima je govoreno, *održao* se i dalje razvijao. Nadam se da će doživeti izvesne preobražajne procese i postati moderniji, konzistentniji i delotvorniji časopis oružanih snaga naše zemlje, našeg empirijskog društva, jugoslovenskog geopolitičkog prostora. Moja nada i moje očekivanje izviru iz saznanja da se u nas zbilo svojevrstno „geopolitičko čudo“: održale su se oružane snage zemlje čiju su državu mnogi inostrani faktori proglasili faktički mrtvom, i čak u međunarodnopravnom smislu – nepostojećom. Jugoslavija *de jure* i po izvesnim stvarnim elementima, momentima i civilizacijskim kriterijumima još postoji – uprkos neprestanom i krajnje dramatičnom sudaranju s *rušilačkom divljinom* procesa secesije i njenog poništavanja kao države, kao „oficijalnog društva“.

Četvrto, „Vojno delo“ se upuštalo u naučna predviđanja perspektiva jugoslovenskog društva i savremenog sveta uopšte. Međutim, u zlo se odvajkada verovalo, i veruje, tek *naknadno*, kaže Žan Pol Sartr. Časopis se hvatao ukoštac s „propagandnom prirodom“ velikih sila i dominantnih načina društvene reprodukcije (različite vrste kapitalizma) koje su one ideologijski uznosile. Radi se i o suočavanju sa ideologijskom kakofo-nijom tzv. planetarnog detanta i lažnog prijateljstva među velikim i srednjim silama (blokovi) – da ne bismo bili *zagušeni* tom velikom bukom. Časopis je u mnogim svojim priložima na vreme uočavao specifično *izmeštanje konteksta* ili svojevrstan đavolski *Quid pro quo* u višedecenijskom hladnom i propagandističkom ratu Zapada protiv „komunizma“, „real-socijalizma“, „boljševizma“. Čupao je njihove žaoke, ili ih bar relativizovao, i kritički i argumentovano osporavao najvažnije mistifikacije, dogme i scenarije militantnih krugova na Zapadu i na drugim geostrategijskim tačkama savremenog sveta, odnosno najvažnijim staništima „poslovanja svetskog duha“. Uočavao je, i uočava, zakonomernost tog ratnog lukavstva Zapada i nanošenja nepravdi „ostatku sveta“, tj. mnogobrojnim nacijama u tzv. trećem svetu i tim i takvim putem.

Ovom prilikom želim samo grubo da naznačim neke od tema kojima bi se časopis mogao baviti u narednom periodu. Naravno, uz rizik da ću i ponoviti ponešto od onoga što je u diskusijama već rečeno i znalački elaborirano.

1. Radi se o već pomenutom „novom svetskom poretku“. Sugerišem da uđemo u međunarodno značenje i istorijske dimenzije toga fenomena i „modela“ za koji se vatreno zalaže predsednik SAD Džordž Buš. Treba ispitati nije li taj „novi poredak“ zapravo planetarni proždirač tzv. neistorijskih, a među njima i slovenskih naroda. Podsećam na to da su mnogi teoretičari i filozofi na Zapadu u različitim epohama proglašavali slovenske narode kao poluvarvarske, anticivilizacijske i, u tom smislu, neistorijske narode. Među njima su i mislioci i propagatori velikih društvenih reformi – Hegel, Marks i Engels, čijim smo delima i porukama posvećivali najveću pažnju. Hegel je „lansirao“ i nadugačko i naširoko obrazlagao navedenu sintagmu i globalni nalaz o neistorijskim narodima, a Marks i Engels su u mnogim prilikama južnoslovenske naro-

de ocenjivali i razglašavali kao *etničke ostatke* Evrope. Treba ući još dublje u pozadinu svega toga, i u prividna i stvarna kretanja svetskog kapitala, multinacionalnih korporacija, delatnost Međunarodnog monetarnog fonda, Svetske banke itd., da bi se potpunije sagledala i ta violentna i, čak, marcijalistička strana i priroda zapadne civilizacije, pa makar da ćemo i u buduće morati štošta da preuzimamo iz njenih riznica. Nadam se da ćemo to činiti na izvestan kritički način, stvaralački i uz izvesno uzvraćanje, odnosno vlastite doprinose opštečovečanskom, civilizacijskom razvitku i napretku. Dakle, trebalo bi da se svestranije i produbljenije pozabavimo stvarnim položajem, sudbinom i perspektivama slovenskih naroda u tzv. svetskim tokovima; da vidimo u čemu je vitalnost i državotvornost nekih među njima.

2. Treba i ubuduće da se bavimo svetskim „megaprocesima“. Neki među njima su veoma violentni, nedovoljno „sazreli“ i s značajnijim indeksom neodređenosti. Neophodno je „strogo *izohronično* posmatranje“ (Grigorije Ostrogorski) najvažnijih društvenih procesa u zemlji i svetu. Sinhronističko i kritičko-empirijsko posmatranje tih procesa i tih fenomena idu uporedo s filozofsko-naučnim posmatranjima i analizama svojstvenim političkoj ekonomiji, opštoj sociologiji, filozofiji prava itd.

3. Treba raspravljati o sve izraženijim tendencijama uspostavljanja modernih „svetskih carstava“. Radi se, između ostalog, o vrstama komparativne analize odnosa između SAD, Japana i Evropske zajednice, o izvesnim novim fenomenima i momentima na neuralgičnoj relaciji geopolitički Sever-Jug itd. Naime, o geostrategijskom položaju ta tri najmoćnija aktera savremene svetske drame – o njihovim međusobnim odnosima, specifičnim pretenzijama i protivurečnostima, ali i njihovim odnosima sa ostalim zemljama koje se nalaze na tzv. poluperiferiji i periferijama. U tom kontekstu treba ispitivati i raspravljati fenomene, metode i instrumente tajne diplomatije, tzv. mentalnih ratova itd. Značajan je u ovom trenutku i *svetski položaj* SAD, Sovjetskog Saveza (ili one državne ili geopolitičke tvorevine koje će opstojati posle ugasnuća „crvene imperije“) i drugih država.

4. *Socijalni i ekonomski razvoj* velikih sila i drugih država, a u okviru tih opštih tema: ratna ekonomika i njena nova

načela, metodi i oblici, trebalo bi da nađu mesto na stranicama našeg časopisa. Trka u naoružavanju, tzv. rat zvezda itd. biće i ubuduće aktuelni. Neophodno je kritički pronicati u tzv. zemaljsku jezgru ili „srčiku“ svetsko-istorijskih procesa koji neposredno sadrže impulse i motive za vođenje rata i imaju svoju neukidivu marcijalističku dimenziju.

5. U obzir bi trebalo uzeti i istoriju velikih sila, planetarnog detanta itd.

6. Trebalo bi nastaviti s kritičkim razmatranjima jugoslovenske krize kao, u po nečemu, starijeg i analognog skupa fenomena i violentnih procesa u odnosu na sovjetsku krizu. Reč je o „đavolskoj paraleli“ i paraboli koja te krize u stvarnosti povezuje. Jugoslovenska kriza je „đavolsko predvorje“, krajnje violentna i rizična uvertira, svojevrstan geopolitički „test“ ili probni kamen za onu veću i kudikamo razorniju i opasniju krizu.

7. Treba određenije i na osnovu uvida u „tvrdoglave“ i nepristrasne činjenice razmatrati angloameričko „carstvo“, ili *Pax Americana*, u *teritorijalnom i civilizacijskom* pogledu. Zapadnjačka mnogostrana hijerarhijska struktura NATO-a i državno-političke vlasti spadaju u okvire te teme.

Mnogi prilozi u časopisu kretali su se graničnim linijama različitih društvenih nauka; među njima, posebno, ratne veštine i nauke o organizaciji vojske, ratne ekonomike itd. Ti i takvi prilozi pokazivali su da su filozofsko razmišljanje i kritičko-empirijske pretrage društvene stvarnosti „najbolji lek za svaku ideologiju“. U časopisu se iskazivala sposobnost za *krizu* različitih osnovnih pojmova navedenih nauka i na različite načine brusilo to možda najvažnije merilo za njihov nivo. Aludiram na izvrstan kritički nalaz Martina Hajdegera. Fundamentalnim naukama svojstvene su periodičke krize, a na njih je časopis „Vojno delo“ u nebrojeno slučajeva znalacki „referisao“, ili barem jasno ukazivao.

Obrazloženje žirija za dodelu Nagrade „Vojno delo“

Komisija u sastavu: predsednik dr Dimitrije Baucal, general-major; prof. dr Mensur Ibrahimpašić; prof. dr Radi-voje Jovadžić, kapetan bojnog broda; dr Vojislav Stojković, potpukovnik, i Veljko Kadijević, kapetan I klase, imenovana naredbom načelnika Generalštaba oružanih snaga SFRJ radi pregleda i ocene autorskih radova i pripreme predloga za dodeljivanje Nagrade „Vojno delo“ u 1991. godini, pregledala je i proučila sve radove – studije, naučne rasprave i članke naučnog karaktera objavljene u „Vojnom delu“ u brojevima 5–6/90, 1–2/91, 3/91. i 4–5/91. godine, kao i predloge koje su predlagači uputili Redakciji časopisa.

Na osnovu obrazloženja predlagača i uvida i mišljenja svih članova, Komisija je ocenila teorijsku vrednost i aktuelnost predloženih radova za Nagradu, a posebno članke: (1) *Koreni i geopolitička dimenzija jugoslovenske krize*, autora prof. dr Živojina Rakočevića; (2) *Zamke i stranputice detanta*, istog autora; (3) *Međunarodni i politički vid jugoslovenske krize*, autora prof. dr Smilje Avramov i (4) *Uticaj međunarodnih činilaca na jugoslovensku krizu i mogući politički modeli konstituisanja „treće“ Jugoslavije*, autora mr Zorana Čička.

Polazeći od kriterijuma za vrednovanje radova i njihove teorijske i praktične aktuelnosti, Komisija je načelniku Generalštaba oružanih snaga SFRJ predložila da se Nagrada „Vojno delo“ u 1991. godini dodeli prof. dr ŽIVOJINU RAKOČEVIĆU, za članak *Koreni i geopolitička dimenzija jugoslovenske krize*, koji je objavljen u „Vojnom delu“ br. 4–5/91.

Nagrađeni rad kao sveobuhvatna analiza brojnih uzroka sadašnje jugoslovenske krize, doprinosi njenom razumevanju i daje osnovu za njen rasplet. Pisan je u esejističkom stilu, a u njemu su pokrenuta mnoga pitanja značajna za politiku, filozofiju, ekonomiju, odbranu, moral itd. U kritičkom smi-

slu, članak omogućava dijalog o krizi i mogućnostima za njen rasplet u globalnim okvirima promena svetskog poretka. Autor aktuelizuje i geopolitičku komponentu, koja nije, posebno u teoriji, odgovarajuće zastupljena s obzirom na ulogu i značaj.

Studija je inspirativna za sve koji s teorijskog stanovišta u vojnostrategijskom smislu proučavaju okvirne probleme države i društva, počev od nastanka do borbe za opstanak u novom modelu, na jugoslovenskom ili širem prostoru.

Ponekad alegorijski, ponekad u metaforama, autor uverljivo izvodi zaključke poput onih o Jugoslaviji kao „plutajućoj mini“, o Bušovom novom svetskom poretku, o ulozi Edvarda Kardelja u kreiranju slovenačkog nacionalnog pitanja kao prauzroka rastakanja Jugoslavije, o konfederalnom „virusu“ koji se javlja već 1961. godine, o neshvatanju značenja i uslovljenosti velikih civilizacijskih zaokreta i posledica po nas zbog toga neshvatanja, o moralnoj krizi sveta, o mogućnostima za nuklearni rat, o modernom finansijskom sužanju itd.

Autor je vlastito viđenje uzroka i dimenzija geopolitičke krize Jugoslavije saopštio jasnim stilom i jezikom, oslanjajući se na relevantne izvore.

Iako ne pripada uskostručnoj vojnoj problematici, nego najšire shvaćenom vojno-političkom kontekstu u koji se smešta naša kriza, vrednost priloga profesora Rakočevića, pored toga što je teorijski i metodološki na visokom nivou i što njegov predmet čini samu bit jugoslovenske krize, jeste i u tome što čitalačkoj publici ne nudi gotova rešenja, već nas poziva da o krizi promišljamo ozbiljnije i sveobuhvatnije, bez obzira na to da li smo vojni teoretičari, pravnici, filozofi, ekonomisti ili nešto drugo.

Komisija se nada da će nagrada dodeljena profesoru dr Živojinu Rakočeviću biti podsticaj i drugim istraživačima – kako u društvu, tako i u oružanim snagama – za dalji teorijski rad na razvijanju vojnonaučne misli i za saradnju u „Vojnom delu“ kao opštevojnom teorijskom časopisu.

Jugoslavija u igri geopolitike

Kapetan bojnog broda prof. dr *RADIVOJE JOVADŽIĆ*

Opšta situacija u kojoj se našla Jugoslavija i njene oružane snage, posebno JNA, učinila je da u središtu interesovanja Redakcije „Vojnog dela“ u 1991. godini budu problemi i pitanja vezana za jugoslovensku krizu, kao i mogućnosti, putevi i načini njenog razrešenja. U vezi s tim, Redakcija se obratila eminentnim naučnim radnicima, teoretičarima i publicistima različitih profila da u svojim priložima, sa različitih aspekata, progovore o bitnim pitanjima i problemima naše krize i time doprinesu boljem razumevanju te problematike. Među brojnim autorima, koji su sa pravnog, međunarodno-pravnog, političkog, filozofskog, politikološkog, ekonomskog, vojno-političkog, odbrambenog i drugih aspekata razmatrali načine razrešenja jugoslovenske krize, nesumnjivo najistaknutije mesto pripada profesoru dr Živojinu Rakočeviću, autoru priloga *Zamke i stranputice detanta*, objavljenog u broju 1-2/91, i *Koreni i geopolitička dimenzija jugoslovenske krize*, u broju 4-5/91, za koji je autor dobio Nagradu „Vojno delo“ za 1991. godinu.

Praćenje i razumevanje sadržaja i tokova misli profesora Rakočevića u nagrađenom članku nije nimalo lako. Još teže je taj prilog predstaviti našim čitaocima prepričavanjem sadržaja i iznošenjem nekih osnovnih zaključaka ili stavova autora. Naime, to nije moguće učiniti na uobičajeni način, bez razumevanja šireg sklopa ideja i rezultata istraživanja koji čine „rodno tlo“ za sve ono što nam je autor ponudio u svom nagrađenom prilogu. Čini se da je to „rodno tlo“ nagrađenog članka upravo prilog – članak koji mu je prethodio – *Zamke i stranputice detanta*.

U članku *Zamke i stranputice detanta* profesor Rakočević govori za naše čitaoce na nov način. Značajno je njegovo nastojanje da pokaže da pojam „detant“ ne označava (samo)

nešto „vojno“ – kako se obično misli, ili ono što bi se pojavilo kao izraz konkretnog odnosa ili aktuelnog karaktera „dogovorenog“ odnosa između „velikih sila“ i njihovih oružja, odnosno oružanih snaga, već i ono, ako ne i pre svega, što se krije iza tih konkretnih odnosa, što ima dublja izvorišta u formiranim civilizacijama savremenog sveta – u njihovim ciljevima, interesima, etabliranim politikama i političkim sistemima u okviru njih, pa i u obrascima političkog, ekonomskog, kulturnog i svekolikog života, pa čak i u mentalitetima i psihološkim osobinama različitih naroda i njihovih skupina. Autor je na najjednostavniji način, ali stručno, metodološki i teorijski, na visokom nivou, elaborirao neke svoje teze o tim izvorima, ciljevima, interesima i politikama, i to, pre svega, u okviru „zapadne civilizacije“, i ukazao na to kakve posledice aktuelnog detanta trpe, ili mogu da trpe, zemlje i narodi koji njoj ne pripadaju: istočna civilizacija, „narodi“ ili neka druga „plemena“, odnosno oni koje su Hegel i Marks *pokušavali* neosnovano da nazovu „neistorijskim narodima“.

Osnovni stav autora jeste: detant sam po sebi ne mora da znači i ne znači „bolje sutra“ i „obećanu zemlju“, sreću i blagostanje za sve narode i ceo savremeni svet. On je rezultat ofanzivnog nastojanja civilizacije kapitalizma – Zapada, sa svojim Gospodarom – Kapitalom, da svekolikom svetu nametne sebe i svoj način života, logiku i rezon postojanja. To, dakle, nije samo „popuštanje zategnutosti“ između velikih sila, već nastojanje i pokušaj (sa velikim izgledima na uspeh) ostvarivanja opšte dominacije Zapada, što, kako autor naglašava, traje još od davnih vremena.

U teorijskoj elaboraciji svojih stavova autor je pošao od briljantnih zapažanja Jozefa Šumpetera, a donekle i Karla Marksa, o „zapadnoj civilizaciji“ i njenom odnosu prema „svim drugim civilizacijama“, kao i od vlastitih rezultata istraživanja kapitala kao „stigme epohe“, čijom se logikom ona rukovodi u želji da se nametne kao „novi svetski poredak“. Tako se autoru nametnuo zaključak da je detant – do sada posmatran isključivo kao „popuštanje zategnutosti između velikih sila“, u stvari, „stanje“ koje ta civilizacija „koristi“ za sopstveno nametanje ostalima pod šifrom borbe za „novi svetski poredak“, u kojem bi „interesi i ambicije drugih nacija vredeli samo (ako) i ukoliko ih shvate i odobre Velika

Britanija i SAD“, kako ističe autor, citirajući J. Šumpetera. Osnovni kriterij tog i takvog prihvatanja ili odbijanja jeste njihova ocena „stepena do kojeg su se druge civilizacije približile zapadnoj“. Upravo zbog toga (da bi mu se približile – jer tek tada bi ih Zapad ostavio „na miru“) propagandisti sa Zapada, a i oficijali zapadnog sveta, preporučuju „trećem svetu“ slobodno tržište, neograničenu privatnu svojinu, berze, privatno preduzetništvo itd., a u političkom životu i sistemu političke vladavine: parlamentarnu demokratiju, američke procese, dvodomni parlament i slično. „Pri svemu tome“, kaže profesor Rakočević „oni zaboravljaju pomenuti da sve to odavno postoji u mnogim zemljama toga sveta“, a da u njima i dalje „caruju najveća materijalna beda, umiranje miliona ljudi od gladi, visokoprocenatna smrtnost novorođenčadi, život osnovne mase nacije po slamovima velikih gradova, rapidno iscrpljivanje neobnovljivih prirodnih resursa“, i slično, a sve su to učinci i rezultati zapadne civilizacije.

Naravno, i vodeće zemlje kapitalizma – SAD, pre svega, ali i Zapad u celini, imaju izvesne nevolje i neprilike, i to posebno sa zemljama iz nekapitalističkog okruženja i donekadno socijalističkim zemljama. Osobito su, prema autoru, složene, nepredvidive i dramatične one sa Rusijom – bez obzira na to da li je ona caristička, boljševička, kapitalistička... Zašto Zapad doživljava Rusiju kao svoju veliku i permanentnu nevolju, potencijalnu ili stvarnu opasnost, pita se profesor Rakočević, a odgovor nalazi u veoma efektnom, poražavajuće tačnom i „ubitačnom“ stavu J. Šumpetera, koji kaže: „Nevolja sa Rusijom nije u tome što je ona socijalistička, već u tome što je Rusija“. Tu misao bismo, svakako, morali da imamo stalno na umu ako bismo hteli da razumemo geopolitičku dimenziju borbe Zapada za novi svetski poredak. Da li je tu tačnu i duboko utemeljenu ocenu i poruku Šumpetera uvažavao dovoljno i Mihail Gorbačov? Mislimo da nije! Nisu li (i) zbog toga i on i njegova zemlja (sada već bivši SSSR) morali da odu „u istoriju“? U toku izgrađivanja, a i jednom „izgrađen“, novi svetski poredak bi se, izgleda, ipak morao održavati vojnom silom. Stoga se autor pita nisu li upravo u tu svrhu SAD otvorile svoj vojnostrategijski kišobran nad celim tzv. slobodnim svetom.

Jedno od poglavlja u tom prilogu profesor Rakočević završava navođenjem značajne prognoze Jozefa Šumpetera da će takav svetski poredak zahtevati ponovno stvaranje malih i neefikasnih država u Evropi. Balkan se u toj „refeudalizaciji“ i „satelitizmu“ svakako – podrazumeva. U vezi s tim, smatra autor, presudno je važna ta i takva „angloamerička orbita i gravitacija svih tih malih i neefikasnih“ država prema SAD i Velikoj Britaniji. Taj poredak se, nastavlja, „mora održati čak i u slučaju da Nemačka i Japan etabliraju vlastite pretenzije, scenarije i metode upravljanja i vladanja svetom nacija ili bar nekim njegovim regionima“. Otuda se možemo upitati da već nismo u jednom takvom – nemačkom scenariju. Osim toga, nameće se još jedno globalno pitanje u vezi s razmišljanjem profesora Rakočevića u navedenom članku. Naime, koliko su *oni* koji ne pripadaju toj nadirućoj, „svemoćnoj i superiornoj“ civilizaciji i koji ne razumeju geostrategijsku dimenziju tog nadiranja, dakle, i mi sami, svesni svega toga, jer to pitanje zadire u samu mogućnost njihovog i našeg opstanka. Autor je sklon da zaključi da *oni*, dakle, „druga strana“, konkretno SSSR i mnogi oko njega, nisu uvek svesni toga, iako su takve „stranputice“ detanta i njegove posledice uočljive decenijama unazad, pa i sada kada je SSSR i formalno nestao kao „druga strana“.

U taj i takav okvir profesor Rakočević smešta „drugu Jugoslaviju“ i razmatra njenu krizu u nagrađenom članku *Koreni i geopolitička dimenzija jugoslovenske krize*. Sadržaj tog članka podelio je na nekoliko celina: *Podsećanje, Geopolitika obeležena tabu-znakom, Zvezdani trenuci Edvarda Kardelja i uskrснуće Slovenije, Prilog za „skicu“ političkog portreta slovenačkog „sudbonosca“, Pod ritmičko-harmoničkim diktatom svetskog tržišta i svetskog kapitala, Trijumf Zapada ili suton svetske civilizacije, Nenaučne civilizacijske lekcije, Oblici i metodi otpora neomonetarističkim imperativima Zapada i Zaključna razmatranja*.

Sva ta pitanja su razmatrana na visokom teorijskom nivou, uz konsultovanje radova brojnih svetskih naučnika i teoretičara, a svoje stavove, mišljenja i zaključke autor je iskazao jezikom nauke – visokom preciznošću, ali često i figurativno i enciklopedijski. Način pisanja i izlaganja je uglavnom esejistički, što je autoru omogućilo da čini brojne digresije, ali uvek zbog tih osnovnih pitanja i povodom njih.

Čitalac koji je naviknut da po naslovu onoga što čita odmah prepozna sadržaj naći će se pred velikom teškoćom čitajući taj članak. Naime, moraće zaista da „prostudira“ čitav sadržaj priloga da bi „shvatio“ celinu onoga o čemu autor govori. Naizgled, članak profesora Rakočevića, prema naslovima odeljaka i načinu kazivanja, udaljen je od onoga što se njegovim naslovom nagoveštava. No, to je samo privid. Udublјivanje u misone tokove autora lako nas u to razuverava, jer mi jesmo u tom svetu koji pod gospodstvom njegovog veličanstva Kapitala želi „novi svetski poredak“ i sa nama, dakako, ali ne sa onakvima kakvi jesmo, već sa nama kakvi bi trebalo da budemo prema tuđim merilima – mali, sitni, međusobno zavađeni i satelitski nastrojени.

Sušтина jugoslovenske krize ne može se razumeti ukoliko se ne razmatra u okviru geopolitičke „igre“ koja dominira politikom i ekonomijom Zapada, u kojoj su učestvovalе i neke naše „vođe“, a sada kao njihovi „ostaci i naslednici“ učestvuju i lideri različitih partija i pokreta koji bi da nas učine „evropejskim“.

Da bi se predstavili osnovni autorovi misaoni tokovi dovoljno je da se izdvoje dve njegove teze. *Prvo*, da geopolitika, i kao stav i kao praksa, dominantno određuje bit savremenog sveta i društvenog poretka koji se stvara, a koji ima ishodište u robnoj proizvodnji i kapitalu. S obzirom na to, kao kreatori „novog društvenog poretka“ pojavljuju se upravo oni koji taj kapital imaju i kod kojih je robna proizvodnja dostigla najviši civilizacijski nivo. *I drugo*, „virtuozi mira“ sa Zapada, arhitekti „nove Evrope“ i „novog svetskog poretka“, ujedno su, smatra autor, i „vojnički trgovci“, koji preduzimaju pohode po celom, još nepozapadnjačnom svetu i „uznose kapital i kapitalizam kao vrhunsko jamstvo besmrtnosti njihove civilizacije“. Zbog toga, smatra autor, na jugoslovensku i sovjetsku krizu gledaju kao na rezultat pogrešnih i anahroničnih načina privređivanja i sistema političke vladavine koji su spremni da propadnu. Ko toga sada nije svestan ili to u prošlosti nije shvatio nužno se nalazi (ili se nalazio) na marginama osnovnih (nametnutih) svetskih tokova i ne može da shvati bit novog društvenog poretka koji Gospodar – Kapital nudi svetu.

U uslovima kada je Istok doživeo ideološki, ekonomski, a posebno geopolitički krah, teško se može govoriti o onemoćavanju te najezde, jer, između ostalog, oni raspolažu „posebnim oružjem“ za njeno ostvarivanje. Naime, „oružje“ koje se koristi u tom pohodu jeste novac. Pri tome, autor navodi reči sadašnjeg ministra spoljnih poslova SAD Džemsa Bejkera: „Oružje koje imamo ima vrlo opasno punjenje“. To je, prema mišljenju Zapada, oružje koje može da baci na kolena bilo koju drugu zemlju.

Ta, u suštini pragmatična orijentacija i politika „zapadne civilizacije“ pokušava da se filozofski racionalizuje tezom o „kraju istorije“. Njena suština je u stavu da čovečanstvo – posle uspešnog obračuna sa Istokom, dakle, sa svima koji nisu Zapad, odnosno koji ne pripadaju zapadnoj civilizaciji, dakle, sa svime što je necivilizacijsko – može da predahne i posveti se pravim civilizacijskim stvarima. Filozofsko-teorijsko uporište ta teza ima u loše shvaćenoj Hegelovoj dijalektici, kao i u, takođe loše interpretiranim, filozofskim stavovima Fihtea, Ničea, Hajdegera, ali i Marksa.

Ukazujući na tu tezu – kojom, u suštini, nakon „ovladavanja svetom“ Zapad proglašava kraj svetske istorije – autor nas upozorava da je ona filozofski neutemeljena, i otvorena i nedvosmislena „neophodna podrška savremenoj državi“ (Zapada).

Polazeći od navedenih osnovnih teza, autor veoma uspešno uočava i analizira brojne političke i ekonomske poteze koje su povlačili „naši forumi“, i to od 1945. godine do sada. Analizirajući brojne poteze i odluke pojedinaca – naših vođa i neprikosnovenih mislilaca, koji su usmeravali i određivali „sudbinu Jugoslavije“ posle 1945, autor je argumentovano pokazao da je iza njih, u pozadini, uvek stajalo nešto kao tamna sila, koja je vodila praksu života i život prakse, koja nije korenspondirala sa onim o čemu potezi ili „odluke“ govore. Opterećeni ideološkim fikcijama i kominternovskim znanjem Marksa i marksizma, ti „muljači marksizma“, kako ih autor naziva, ostali su u suštini „plemenske poglavice“ koji ni u jednom trenutku nisu, učestvujući u svetskim i jugoslovenskim poslovima, gubili iz vida poseban interes svojih „dežela“, uprkos papirnatom i gromoglasnom jugoslovenstvu. U skladu s tim, autor navodi više činjenica i analizira brojne poteze,

postupke i manire pojedinih naših „vođa“ koji portretiraju te ljude ne baš svetlim bojama – skoro kao „političke konspiratore“ – kako Kardelj, po navodima autora, sebe i naziva.

Ne ostavljajući po strani i neke druge naše vođe posle drugog svetskog rata, kao eklatantan primer političara i teoretičara, socijalistu, komunistu i „muljača marksizma“, koji sve zna i koji vidi dalje od svih drugih, autor ima u vidu upravo Edvarda Kardelja, koji je svojim praktično-političkim, a posebno „teorijskim“ angažmanom obeležavao (i obeležio) našu praksu i misao nekoliko decenija. Prateći neke Kardeljeve poteze, počev od 1946. godine, kao najistaknutijeg člana jugoslovenske delegacije na mirovnim pregovorima u Londonu, autor argumentovano pokazuje da taj političar nije ni u jednom trenutku zaboravljao svoju „deželu“ i svoja (mnogo ranije definisana) teorijska gledanja na rešenje „slovenačkog nacionalnog pitanja“ u toj „geopolitičkoj igri bez granica“, kako autor naziva te pregovore. I kasnije, kao teoretičar „prvog ranga“ i „ustavotvorac“, kao autor i „izmišljač“ samoupravljanja, udruživanja, udruženog rada, dogovorne ekonomije i brojnih drugih novotarija koje je taj nedodirljivi „mislilac“ lansirao u praksi i teoriji jugoslovenskog društva, uvek je pretpostavljao „izvesnu posebnost Slovenije“. Između ostalog, i zbog toga što se taj „Jugosloven“ nije nikada odrekao svojih shvatanja (u okviru razmišljanja o svom nac ionu) o Jugoslaviji kao etapi na putu „uključivanja Slovenije u Evropu“, ali ni mišljenja svojih istaknutih sunarodnika o Jugoslaviji kao „uzjahanom dobrom konju“ koga treba (kada „dođe vreme“) ostaviti onima kojima je do njega stalo – kao „običnu ragu“. U vezi s tim, autor nas podseća na „propast kardeljevsko-bakarićevske antitržišne ekonomije“ krajem 1979. godine. „Međutim“, naglašava, „jedino slovenačka privreda nije bila pogođena.... pre svega, stoga što se, pod Kardeljevom zaštitom i uz neprestane 'spiritualne' instrukcije i informacije iz njegovog ličnog 'kriznog štaba' (Stane Dolanc, Sergej Krajger, Milan Kučan i drugi), razvijala kao *profitna*, i u tom smislu kao 'zapadnoevropska' nacionalna ekonomija“. Pri tome je „vešto iskorišćavala ostale republičko-nacionalne ekonomije, koje su uglavnom postupale po 'kontraproduktivnom' diktatu kardejevsko-bakarićevske kvaziekonomije“.

Smeštajući, dakle, Jugoslaviju, njene vođe i brojne društvene procese koji su se odvijali u njoj u okvire velike igre geopolitike, igre svetskog kapitala i kreatora „novog svetskog poretka“, autor zaključuje na više mesta da sve što nam se sada događa (kao kriza) nije slučajnost – nije nešto što se moglo i nedogoditi, već posledica brojnih promašaja, sebičnosti, državotvorne neživljenosti, ideološke prepotencije, usko-grudosti, konspiracija, nedoučenosti i opterećenosti pojedinaca koji su donosili sudbonosne odluke uz brojne slabosti, a posebno sklonosti tih nedoučenih i nedovršenih „narodnih učitelja“ ka teorijskim konstrukcijama, koji su samouvereno i bez priziva vodili Jugoslaviju – do propasti. Da to sve nije slučajno potvrđuje i činjenica da su pojedini sastavni delovi Jugoslavije u raspadanju sada geopolitički orijentisani na jednu ili drugu stranu, što samo potvrđuje da su ti procesi dugo pripremani i svesno usmeravani, uprkos deklarativnom jugoslovenstvu.

Shodno svom užem usmerenju, autor najviše pažnje posvećuje ekonomskim aspektima tog višedecenijskog „pripremanja“, posebno problemu zaduživanja i ekonomskoj pomoći sa Zapada, uključujući ukupnu monetarnu politiku poslednjih decenija. On nas, istina, vraća i u vreme kada smo još mogli i da se spasimo, kada smo imali izbora, imenujući, pri tome, i ljude koji su znali „ekonomski da misle“ i zemlji ponude prave puteve razvoja. No, osnovni predmet njegovog razmatranja ipak su naše ekonomske stranputice i novotarije u vremenu nakon 1965. godine, ili možda nešto ranije. To je period kada smo pravce ekonomskog razvoja počeli da konstruišemo, izmišljamo i lansiramo u svet prakse i teorije iz raznih kabineta naših vođa i „mislilaca“ kao nešto novo, najbolje i u svetu jedinstveno. Autor smatra da je vladavina ideologije nad svekolikim životom Jugoslavije, a posebno nad ekonomijom, imala izrazito korozivne elemente, posebno u vremenu „kreativnog rada“ i konstrukcija Bakarića i Kardelja. Jer, „sve što se u Jugoslaviji postiglo tokom pedesetih i šezdesetih godina u smislu ukorenjivanja i rasprostranjivanja poslekapitalističke robne proizvodnje“ i svega što je ona nosila „bilo je potopljeno u rđavim, uveliko preživelim ideologijama i pogrešnim i neplodnim teorijama“ – u pogrešnoj i ideologizovanoj teoriji slobodno udruženog rada i doktrini samouprav-

ljanja, „kojom je dat snažan impuls u smislu samoupravljačkog i birokratskog voluntarizma“, a koja je bila „kulminaciona tačka korozivnih elemenata ideološkog vremena 'avnojevske' Jugoslavije i njenih kriza“ – od kojih je sadašnja najteža i po posledicama najpogubnija.

Potkrepljujući tvrdnju da se ne radi samo o krizi koja se može prevazići, na jedan ili na drugi način, već o pravom „jugoslovenskom geopolitičkom košmaru“, autor navodi mišljenje da je Jugoslaviju prema ustavnim rešenjima iz 1974. godine mogao rušiti ko god hoće, što se i dogodilo.

Autor navodi brojne posredne i neposredne argumente za svoje tvrdnje i analizira ih svestrano – sa filozofskog, političkog, pa čak i psihološkog aspekta, a ne samo sa stanovišta ekonomije, koja mu je uža specijalnost. Na osnovu njegovih razmišljanja postaje očigledna, na primer, činjenica da je Jugoslavija do sada opstajala zahvaljujući, umnogome, određenom odnosu snaga u međunarodnoj zajednici i da je, kao državna tvorevina, rezultat geopolitičkih procena i ocena potreba za njenim opstankom. Ona je, naime, decenijama bila „most“ između „Istoka i Zapada“, i njihovih geopolitičkih, ideoloških i drugih igara. Međutim, nestankom jednog od stubova na kojem je taj „most“ stajao, izgleda normalno da se Jugoslavija kao „most“ ruši. Naravno, taj srušeni stub – SSSR – nije sam od sebe pao – uprkos evidentnoj unutrašnjoj disfunkcionalnosti u političkom, ekonomskom, pa i u drugom pogledu. Pre bi se reklo da je on „pao“ upravo zbog ofanzivne politike zapadne civilizacije, na čelu sa njenim Gospodarom – Kapitalom, i oružjem sa „posebnim punjenjem“, ali to je samo jedan razlog. Jer, i pored očaravajućeg bleska zapadnog obrasca života, koji zaslepljuje nerazvijeni svet i svet doskorašnjeg socijalizma, zapadna civilizacija ne bi mogla da „oduva“ jednu silu (ako ne u svakom, a ono svakako u vojnom pogledu) kakva je bio SSSR da nije bilo nerazumevanja velike geopolitičke igre koju je razvijeni Zapad nametnuo svetu u borbi za dominacijom nad svim što njegovoj civilizaciji ne pripada. Nije li Gorbačov upravo žrtva takvog nerazumevanja? Verujući da je Zapad spreman da sa njim, odnosno sa SSSR-om „izgrađuje novi svetski poredak“ (ukoliko se on „demokratizuje i pozapadnjači“), Gorbačov nije shvatio da SSSR ne smeta Zapadu zato što je komunistički, boljševički i nedemokratski, već pre

svega i jedino zato što je SSSR, odnosno Rusija – „Istok“, što nije „Zapad“, što ne pripada zapadnoj civilizaciji i njenom obrascu života i, na kraju, što na njenim prostorima Zapad nije uspevaao da „zasadi svoje cveće bogatstva i slobodnog života“. O tome najrečitije govori deo Bušovog pisma Gorbačovu, koji u svom članku navodi profesor Rakočević: „U toku velikog dela ovog stoleća Sovjetski Savez je bio po strani od svetskog tržišta – stao po strani u vremenu, kada su snage slobodnog tržišta donele Zapadu procvat bez presedana. Rezultati te dobrovoljne izolacije iz svetske ekonomije izuzetno su vas skupo stajali“. Šta su Gorbačov i Sovjetski Savez „dobili“ u pokušaju da svoju izolaciju prevaziđu i priklone se tom „procvatu bez presedana“ na Zapadu sada je već znano: nema ni Gorbačova, ni Sovjetskog Saveza!

Ostajući, dakle, bez jednog „stuba“, Jugoslavija prema zamisli „virtuoza mira“ i arhitekata „novog svetskog poretka“ mora da nestane, popunjavajući svojim „komadima“ geoprostore zapadne civilizacije – već prema želji i „orijentaciji“ samih „komada“, a ta „orijentacija“ je pripremana i pripremljena mnogo ranije – samom politikom Jugoslavije, njenom ekonomijom, stanjem i usmerenošću brojnih sfera života i konkretnim potezima naših nepogrešivih narcisoidnih vođa – sveznalica.

Odgovarajući na pitanje da li je tako moralo da bude, autor nas podseća na „polazne tačke u startnoj geopolitičkoj poziciji i prvobitnim društvenim strukturama Jugoslavije“, ukazujući da su one sadržale „žive klice i mogućnosti“ delotvornog civilizacijskog opstajanja. Istina, Jugoslavija je, kako naglašava autor, zaista „stvorena unutar 'pogona svetske povesti' ili planetarnog hoda“. Ona, dakle, nije samu sebe porodila, ali su, uprkos tome (ili istovremeno s tim), „njeni najdublji koreni u životu, u drevnim običajima i kulturama naroda koje je združila, dakle, u tzv. ontološkim strukturama bića i bitka srpske, hrvatske, slovenačke i drugih nacija“. Njeno opstajanje je, otuda, rezultat delovanja i nastojanja spoljnog činioca, ali i navedenih unutrašnjih delotvornih civilizacijskih klica. Ona je, kao takva, „morala“ da oscilira ritmom širih geopolitika, ali se nameće pitanje zar tako i toliko da to osciliranje potre sve ono živo što je unutar nje makar kao klica ili želja postojalo. Upravo u traganju za odgovorom

na to pitanje, mi se, prema mišljenju profesora Rakočevića, i kao pojedinci društveno najsaveasnije moramo pobrinuti oko rasvetljavanja uzroka i skrivenih mehanizama i motiva onoga što nam se događa. A događa nam se, činjenica je, da su se ritam i mnogostruka određenja svetskih poslova ili geopolitike „spustili na glavu“ Jugoslavije, njenih građana i nacija, i, kako zaključuje profesor Rakočević, „postali njihov 'plameni jezik', a odnedavno i njihov ognjeni mač u samozatirućem, 'međuetničkom' ratovanju i hazarskom putovanju u zemlju Nedođiju“.

Iz navedenih, tek naznačenih stavova i opservacija u članku profesora Rakočevića moguće je izvesti sledeći zaključak: konstituisana na ideološkim fikcijama (koje je porodilo loše shvaćeni marksizam), politički i pravno uobličena kao „istorijski novuum“, čija su sistemska rešenja, posebno u ekonomiji, bila predmet stalnog eksperimentisanja, i uz loše, ako ne i pogrešno i neznalačko shvatanje osnovnih tokova svetske geopolitike, u kojoj dominira razvijeni Zapad, „druga Jugoslavija“ doživljava krizu koja je kao državnu tvorevinu i međunarodni subjekt briše sa mape međunarodne zajednice. Traganje za razlozima i motivima svega toga istovremeno je i „određivanje“ polazne tačke za naredni potez, odnosno poteze u sferi praktične filozofije – politike i primenjene ekonomije – u smislu traganja za zakonima onoga što treba (sa nama i nama) da se dogodi.

U ovom prilogu smo izdvojili samo neke refleksije u vezi s nagrađenim prilogom profesora dr Živojina Rakočevića, koji je u njemu, kao vrsni ekonomista, erudita i pisac, pokrenuo mnoštvo pitanja vezanih za našu krizu, ukazujući, pri tome, na svu težinu takvog promišljanja. U stvari, to i jeste osnovna poruka autora nagrađenog članka. Jer, u celini, vrednost priloga profesora Rakočevića, osim toga što je teorijski i metodološki na visokom nivou i što zalazi u samu bit jugoslovenske krize, nije u tome što čitalačkoj publici nudi gotova rešenja za izlazak iz krize u kojoj smo se našli, već u pozivu da se o krizi promišlja ozbiljnije i sveobuhvatnije.

Nagrada „22. decembar“

Povodom Dana Jugoslovenske narodne armije savezni sekretar za narodnu odbranu, general armije Veljko Kadijević, dodelio je Nagradu „22. decembar“ četrnaestorici autora čija su dela ocenjena kao najuspešnija u 1991. godini. Time je nagrađenima odati priznanje za izvanredne uspehe u rukovođenju i komandovanju, za najbolja ostvarenja iz oblasti vojne teorije, tehničkih i biološko-medicinskih nauka i iz oblasti pronalazaštva i tehničkih unapređenja.

Nagrade su dobili:

1) za izvanredne uspehe u rukovođenju i komandovanju – general-potpukovnik Dragoljub Simonović, pukovnik Enes Taso, pukovnik Svetozar Marjanović, pukovnik avijacije Branislav Petrović, kapetan bojnog broda Dušan Rakić, potpukovnik Simo Kričak i potpukovnik Milan Meničanin;

2) iz oblasti vojne teorije – prof. dr Radomir Životić i Božidar Jovović, profesor, za studiju „Jezik i stil ratne veštine“;

3) iz oblasti tehničkih nauka – prof. dr Milorad Dragojević, general-major, za monografiju „Borbena vozila“;

4) iz oblasti biološko-medicinskih nauka – prof. dr sci med. Miodrag Odavić, pukovnik, za monografiju „Klinička nuklearna medicina“;

5) iz oblasti pronalazaštva i tehničkih unapređenja – potpukovnik Ratko Mašić, dipl. inž., mr Miloljub Štavljanin, dipl. inž. i dr Zoran Čekerevac, dipl. inž., za konstrukciju novog tenkovskog motora.

To najviše priznanje saveznog sekretara za narodnu odbranu na prigodnoj svečanosti, održanoj 21. decembra 1991. u Domu JNA u Beogradu, nagrađenima je uručio načelnik Generalštaba oružanih snaga SFRJ, general-pukovnik Blagoje Adžić.

Obrazloženje Komisije za dodelu Nagrade „22. decembar“

General-potpukovnik *Dragoljub Simonović* je starešina natprosečnih kvaliteta, koji služi za primer mlađim starešinama. Samopregornim radom stekao je visok ugled u komandama i ustanovama u kojima je radio. Ističe se organizacijskim kvalitetima, umešnim rukovođenjem i komandovanjem i neumornim radom na izgradnji međuljudskih odnosa i vojnih kolektiva. Poseban doprinos je dao u obavljanju zadataka na Kosovu iz odluke Predsedništva SFRJ. Na dužnosti načelnika uprave Generalštaba oružanih snaga, kvalitetnim radom, ličnim angažovanjem i primernim rukovođenjem i komandovanjem, doprineo je uspešnom obavljanju borbenih i drugih zadataka na ratištu i ostvarivanju ciljeva rata u najtežoj fazi krize u Jugoslaviji.

U rukovođenju i komandovanju pukovnik *Enes Taso* je ispoljio visoki stepen odlučnosti, stručnosti, hrabrosti, brigu za ljude i borbenu tehniku, čime je vaspitno uticao na potčinjene i mlađe. Ispoljava visoku sposobnost u izgradnji dobrih međuljudskih odnosa i vojnih kolektiva u celini, zbog čega uživa visok ugled i autoritet. Umešno, hrabro i odlučno lično je rukovodio aktivnostima brigade, najčešće iz prvih borbenih redova, čime je i davao potpun doprinos obavljanju najtežih i najsloženijih zadataka na delu ratišta u istočnoj Slavoniji i Baranji.

Pukovnik *Svetozar Marjanović* je izuzetno odgovoran starešina, koji efikasno angažuje sve subjekte kolektiva. Procene su mu sveobuhvatne i pravovremene, a zaključci realni. U toku ove godine naročito se istakao primernim radom i rukovođenjem. Samoinicijativno je u toku avgusta i septembra pravovremeno izvukao sve snage brigade iz kasarne i garnizona Karlovac i tako sprečio da jedinica bude blokirana. Aktivnošću svoje jedinice doprineo je stabilnosti na prostoru Korduna.

Najneposrednije se i veoma uspešno i uporno angažovao na deblokadi i izvlačenju ostalih jedinica iz garnizona Karlovac, posebno inženjerskog školskog centra, kao i dela materijalnih rezervi.

Za odgovorno uspešno obavljanje zadataka, primerno držanje i ispoljenu ličnu hrabrost u borbenim dejstvima na Baniji i Kordunu Ukazom Predsedništva SFRJ, odlikovan je Ordenom za hrabrost.

Pukovnik *Branislav Petrović* je veoma disciplinovan, odvažan i hrabar starešina – pilot koji celokupnu aktivnost podređuje zahtevima letačkog poziva. Za sve vreme izvođenja borbenih dejstava, pored odličnog rukovođenja i komandovanja lovačko-avijacijskim pukom i rezultata borbenih dejstava na ratištu, često je i lično učestvovao i pokazivao izuzetnu hrabrost u izvođenju borbenih letova. Posebno se istakao u planiranju i organizaciji sadejstva sa komandama i jedinicama KoV, kako u borbenim dejstvima na ciljeve na zemlji, tako i u PVO teritorije i jedinica KoV-a. U izvođenju borbenih dejstava 204. lap nalazio se na najkritičnijim mestima, ispoljavajući ličnu hrabrost i umešnost u rukovođenju i komandovanju, doprinoseći očuvanju stabilnosti borbenog morala pripadnika jedinice i obavljanju najsloženijih zadataka.

Umešnim radom i angažovanjem celokupnog sastava jedinica i komandi kapetan bojnog broda *Dušan Rakić* je veoma organizovano i efikasno obavljao zadatke premeštanja, ukрупnjavanja i preseljenja jedinica i komandi iz kriznog područja. Vešt看 rukovođenjem i komandovanjem, pravilnom procenom situacije u kojoj su se jedinice sektora našle, pravovremenim angažovanjem snaga i prilagođenim odnosom prema organima vlasti na teritoriji zone odgovornosti uspešno je, bez ljudskih žrtava i materijalnih gubitaka, obavio pripreme i preseljenje jedinica van kriznog područja.

Potpukovnik *Simo Kričak* studiozno i odgovorno prilazi svakom zadatku, realno procenjuje situaciju, predviđa i brzo donosi odluke, koje svojom umešnošću i sposobnošću jednostavno i brzo prenosi na potčinjene i u realizaciju. Ličnim primerom i odlučnošću uliva poverenje kod potčinjenih i mobilise sve snage u obavljanju teških zadataka, a umešnim rukovođenjem i komandovanjem neumorno radi na izgradnji međuljudskih odnosa i vojnih kolektiva.

Poseban uspeh brigada kojom komanduje postigla je u ovoj godini u toku izvršenja mobilizacije i angažovanja na frontu, čime je dat potpun doprinos realizaciji zadataka Štaba Vrhovne komande na prostoru 2. operativne grupe.

Potpukovnik *Milan Meničanin*, u uslovima narušenog sistema mobilizacije, ličnim angažovanjem, dobrim procenama i predviđanjima događaja, obezbedio je visoki procenat popunjenosti ratne jedinice i njenu borbenu gotovost. Značajno je doprineo formiranju, naoružavanju i opremanju jedinica TO i spasavanju materijalnih sredstava iz skladišta JNA koja su bila meta napada neprijateljskih snaga. Pokazao je izuzetnu sposobnost u organizovanju odbrane aerodroma. Zahvaljujući tome, kao i ličnoj hrabrosti i aktivnostima koje je primenjivao, energično je odbio napad snaga neprijatelja na aerodrom i odlučujuće doprineo da se te snage poraze i prisile na povlačenje, a bez gubitaka u svojoj jedinici. Tom akcijom lično je rukovodio i obezbedio sletanje na aerodrom brojnih letelica i normalno funkcionisanje aerodroma kao celine.

Umešnim rukovođenjem i komandovanjem vazduhoplovnom bazom obezbedio je, pod veoma povoljnim uslovima, prihvrat i snabdevanje brojnih kolona jedinica JNA koje su se izvlačile sa teritorije Slovenije i Hrvatske, kao i u manevru jedinica kopnenim i vazдушnim putem.

*

Studija *Jezik i stil ratne veštine*, prof. dr Radomira Životića i Božidara Jovovića, profesora, originalan je naučni doprinos u oblasti vojne teorije. Autori su, na osnovu vlastitog naučno-istraživačkog rada i brojnih konkretnih kritičkih prikaza različitih oblika, ukazali na to šta bi trebalo uraditi da se jezik i terminologija ratne veštine očiste od haotičnog uticaja, na primer, birokratsko-političke frazeologije, ruske nauke i, u poslednje vreme, anglicističke frazeologije i terminologije. Autori su ukazali na neophodnost otkrivanja i standardizovanja vrednih stilskih i terminoloških modela domaće jezičke tradicije u široj problematici ratne veštine. Stvorena je osnova za izradu nove vojne terminologije i njenu standardizaciju, osmišljene su osobenosti jezika u stilu ratne veštine, razrađena

sociolingvistička struktura vojne sredine i ukazano na važnost terminološke komponente u jeziku ratne veštine.

*

Prof. dr *Milorad Dragojević*, general-major, prihvatio se izuzetno složenog i odgovornog zadatka da, u okviru monografije *Borbena vozila*, odgovori na složena pitanja razvoja borbenih vozila u prošlosti, ukaže na to šta ona sada predstavljaju i koji su dalji pravci njihovog razvoja. Autor uvodi jednu novu stručnu disciplinu – koncepciju borbenih vozila, koja je, u osnovi, filozofija razvoja vozila.

Kako ne postoje teorijski postavljene matematičke zavisnosti između velikog broja parametara i konstrukcionih veličina, koji čine tri osnovne osobine borbenih vozila (vatrena moć, oklopna zaštita i pokretljivost), i kako su ti odnosi i najveći problem pri stvaranju koncepcije novog vozila, autor je omogućio njihovo poređenje. Prilagodio je i proširio postojeću teoriju zaokreta vozila, predložio kriterijume, izveo matematičke zavisnosti i numeričku analizu za parametre pokretljivosti, tako da se, na osnovu svega toga, mogu upoređivati koncepcije postojećih vozila i obavljati procene budućeg razvoja.

Veoma studiozno, argumentovano, sa konkretnim podacima i ilustracijama za svaki podsistem, autor je naveo dostignuti nivo konkretnog rešenja i ukazao na perspektivu u budućnosti. Na osnovu okvirnih tehničkih rešenja podsistema razmotrio je koncepte pojedinih vozila, izneo svoje gledište u vezi s ukupnim tehničkim nivoom i perspektivu daljeg razvoja. Osim toga, ukazao je na činjenicu da vodeće zemlje u toj oblasti imaju veliki broj neuspelih projekata (na tenkovima) i kojim putem treba da se ide u neposrednoj budućnosti.

Monografija je podeljena na pet poglavlja. U okviru svakog poglavlja detaljno su obrađeni podsistemi vozila, osnovne osobine i mogući pravci daljeg razvoja.

*

Monografiju *Klinička nuklearna medicina – dijagnostika i lečenje karcinoma štitaste žlezde*, prof. dr sci med. *Miodraga Odavića*, pukovnika, prvu tog obima na našem jeziku, visoko

su ocenili najistaknutiji profesori univerziteta, stručnjaci u toj oblasti. To je pionirski poduhvat u našoj sredini, dobro osmišljen, pravilno raspoređene građe, sa detaljno i naučno obrađenom kliničkom problematikom dijagnostike i terapije malignih tumora štitaste žlezde. Profesor Odavić je na najkompetentniji način naveo sve sadašnje mogućnosti nuklearne medicine u toj oblasti. Monografija je kvalitetan i kompletan pregled savremenih saznanja u oblasti karcinoma tireoidne žlezde, koji je uspešno kombinovan sa autorovim bogatim iskustvom u toj oblasti.

*

Razvoj novog domaćeg tenka, koji treba da bude konkurentan savremenim tenkovima koji će biti u operativnoj upotrebi i posle 2000. godine, bio je uslovljen razvojem motora od 882 kW (1.200 KS). Radom na povećanju snage motora V46-6 u Vojnotehničkom institutu dostignuta je prvo snaga od 735 kW (1.000 KS) – (takav motor je ugrađen u tenk M84A) – a zatim i motor snage od 882 kW (1.200 KS). Najznačajniji doprinos u ostvarenju tog projekta dali su diplomirani inženjeri: potpukovnik *Ratko Mašić*, mr *Miloljub Štavljanin* i dr *Zoran Čekerevac*.

Novi motor V46-TK1 od 882 kW (1.200 KS) konstruisan je tako da obezbeđuje maksimalnu elastičnost po obrtnom momentu i visoke performanse, a pouzdanošću i višegorivošću obezbeđuje normalan rad u svim uslovima eksploatacije. Rezultatima koji su ostvareni istraživanjem procesa prehranjivanja i napajanja gorivom i primenom savremenih tehnologija, motor V46-TK1 postao je prvi tenkovski motor u svetu koji ima specifičnu zapreminu manju od $1 \text{ dm}^3/\text{kW}$ i specifičnu masu od svega $1,2 \text{ kg/kW}$. Osim toga što je radom na razvoju motora od 882 kW (1.200 KS) realizovan motor koji se kao sistem može primeniti za bilo koje borbena vozila, ostvarena su i značajna naučna dostignuća u oblastima prehranjivanja motora, procesa sagorevanja u motoru, napajanja motora gorivom, torzionih oscilacija motora, dinamike motora, metodologije laboratorijskih ispitivanja motora i uređaja itd.

V. K.

Informacije

Uputstvo autorima i recenzija u vojnim časopisima

Kapetan korvete *TOMISLAV PETROVIĆ*

U našim stručnim vojnim časopisima očigledno je da se relativno mali broj autora bavi veoma širokim spektrom tema. Duga tradicija školovanja starešina JNA na svim nivoima i relativno veliki broj oficira sa završenim komandno-štabnim školama – vidova, pa i ratnom školom, još više potencira taj nesrazmer. I površna analiza pokazuje da je većina autora na službi u centrima vojnih škola, institutima i ustanovama, odnosno da je relativno malo autora iz komandi i jedinica, posebno onih ranga brigade i nižih. Otuda se postavlja pitanje da li je sve znanje koncentrisano u ustanovama, jer obučenost jedinica i stručnost ljudi u trupi, kao i nivo časopisa, ne daju argumente za takav zaključak. Kao drugi razlog nameće se nedostatak vremena u trupi. Međutim, pošto se taj problem ne javlja kada se radi o obrazovanju i sticanju stručnih znanja, za artikulisanje postojećeg znanja zaista ne treba mnogo vremena.

Može li sam časopis, odnosno redakcija učiniti nešto da poveća broj potencijalnih autora i omogući višesmernu komunikaciju i transfer znanja? Znaju li naši potencijalni autori o čemu i kako treba da pišu, za koji časopis, šta se događa sa poslatim rukopisom...? Koliko način recenziranja utiče na takvo stanje i šta se u vezi s tim može učiniti? S obzirom na to da se i u naučnim i u stručnim časopisima mogu pojavljivati iste vrste članaka (originalni naučni rad, beleške ili prethodna saopštenja, pregledni članak),¹ nema razloga da se formalni-

¹ Termini kao što su: stručni, stručno-edukativni i stručno-pregledni članak, koji su kod nas često u upotrebi, prema Uneskovim uputama za pripremu naučnih radova za objavljivanje spadaju u pregledne članke.

zovana iskustva prvih ne primenjuju na druge. To posebno stoga što svaki stručni časopis nastoji sa podigne svoj nivo, a to znači da u svemu nastoji da se približi naučnom časopisu, pa je granica između jednih i drugih ponekad gotovo neprimetna.

UPUTSTVO AUTORU

Sada se u zemljama s razvijenom publicistikom ne može ni zamisliti naučni časopis iz bilo koje oblasti bez postojanja *uputstva autoru*. Što je nivo i kvalitet časopisa viši, to je uputstvo autoru detaljnije i preciznije, a odredbe rigoroznije. U većini časopisa u uputstvu autoru na početku se definiše područje interesovanja časopisa i nivo članaka koji se primaju. S obzirom na specifičnost vojne delatnosti, u vojnim časopisima treba se odrediti i prema problematici aktuelne vojne tajne. Nakon toga, obično se određuje najveći dozvoljeni obim rukopisa i zastupljenost formula i proračuna u odnosu na pisani tekst.

Neki časopisi u tom delu određuju i obavezu upotrebe metričkog i Celzijusovog sistema jedinica. Razlog za to je velika upotreba anglosaksonske literature, iz koje se razne formule ne mogu prenositi direktno u metrički sistem bez odgovarajućih proračuna. Posle toga obično sledi uputstvo o načinu kucanja teksta, proredu, označavanju tabela i načinu citiranja literature. Uobičajeno je da se tekst kuca s duplim proredom (radi intervencije recenzenta), i da se predaje u dva primerka. Za literaturu koja se citira postoje neka opšta pravila, ali se konkretna uputstva razlikuju od časopisa do časopisa. Opšte načelo je da se u *popisu citirane literature* navede prezime i inicijali imena autora, godina izdavanja, potpun naziv članka, naziv časopisa, broj volumena, a neki časopisi zahtevaju i navođenje prve i poslednje stranice članka. Prilikom citiranja knjiga, obavezno treba navesti i naziv izdavača i mesto izdavanja. Način i redosled citiranja referenci treba da budu precizno odredjeni kako bi se izbegla proizvoljnost u citiranju, a i problem korišćenja literature. Nedopustivo je da se način citiranja literature u popisu ostavi na volju autorima, a nije preporučljivo ni citiranje u obliku fusnota

(način koji preferiraju istorijski časopisi). Potpuni izostanak citiranja literature sadržaju dela, bez obzira na kvalitet, oduzima legitimitet i onemogućava korespondenciju sa stručnom javnošću.

Poseban problem je citiranje literature u tekstu. Iako se u uputstvu autoru obično ne pominje, ono značajno utiče na izgled i preglednost teksta. Pored više načina i sistema koji se sada primenjuju, sistem navođenja broja iz popisa literature na koji se autor poziva ima sve više pristalica. Broj se navodi u zagradi, a literatura u popisu je složena po abecednom ili azbučnom redu, pri čemu svaki naslov dobija svoj redni broj. Takav sistem je izuzetno pregledan i ne zauzima mnogo mesta u tekstu. Citiranje literature se smatra izuzetno značajnim jer, osim korektnosti prema prethodnim autorima, treba da omogući svim zainteresovanim korišćenje šire literature i više saznanja iz oblasti na koju se tekst odnosi. Korektno i sveobuhvatno citiranje literature posebno je značajno u preglednim člancima, koji se često koriste kao edukativni materijal.

Ukoliko časopis donosi i *abstrakt* i/ili *ključne reči*, onda je to u uputstvu autorima obavezno naglašeno, a volumen abstrakta i ključnih reči strogo određen. I abstrakt i ključne reči treba čitaocu da omoguće lakši i brži izbor član(a)ka iz vlastitog područja interesovanja, što u sadašnjim uslovima mnoštva informacija ima izuzetan značaj. Pri tome, treba imati u vidu da abstrakt može biti jedini deo rada koji se čita. Osim toga, uz dobar deskriptivno-informativan naslov, abstrakt i ključne reči su veoma važni pri kodiranju za spremanje i pronalaženje informacija. Veoma često u uputstvu autorima precizno se određuje načini ilustrovanja, tehnička obrada i veličina tabela, šema, mapa itd. Neki časopisi donose i primere kako ilustracije određene veličine izgledaju umanjene za 50 odsto da bi se autoru unapred omogućio uvid u izgled budućeg članka i obezbedila racionalizacija prostora.

Tako formalizovana pravila ponašanja, u obliku *uputstva autorima*, zainteresovanim će olakšati izbor tema i korektno formiranje rukopisa, a uređivačkom odboru pripremu materijala za štampanje. Uobičajeno je da se uputstvo autorima štampa na zadnjoj stranici, ili na unutrašnjoj strani korica časopisa. Iako u našim stručnim vojnim časopisima vidova

uglavnom ne postoji takva praksa, objektivno nema nikakve prepreke da se ona uvede, posebno stoga što redakcije već imaju potpuno definisane interne propise prema kojima se biraju i pripremaju rukopisi, pa bi ih samo trebalo, kroz uputstvo autorima, učiniti dostupnim široj publici – autorskoj bazi.

RECENZIJA

Osnovna svrha recenzije (sprečavanje objavljivanja neoriginalnih radova, poboljšanje stila pisanja, osiguravanje citiranja relevantne literature) postiže se prvenstveno radom i stručnošću samog recenzenta. Svoj zadatak objektivnog naučnog sudije recenzent obavlja u okviru određenog *recenzentskog postupka*, koji određuje uređivački odbor, odnosno glavni urednik. Svaki rad koji sadrži aktuelnu naučnostručnu informaciju, a prođe kompletnu proceduru recenzentskog postupka, mora po formi, stilu i metodologiji biti prilagođen važećim normama za objavljivanje u stručnim ili naučnim časopisima. Osim ispunjenja uslova za objavljivanje, recenzentski postupak traba da bude vremenski determinisan, a autor na vreme obavешten o recenziji i odluci redakcije. To je važno iz dva razloga: prvo da bi autor, ukoliko rad ne zadovoljava kriterije jednog časopisa, u što kraćem vremenu mogao da se obrati drugom, i drugo, pošto postoji mogućnost da više autora nezavisno i uporedo radi na istim problemima, radi eventualnih sporova oko autorstva.

Recenzentski postupak se može razlikovati u brojnim tehničkim detaljima, a bitna razlika je moguća, pre svega, u javnosti ili anonimnosti recenzenta u odnosu na autora i čitaoce. Koji će pristup biti odabran zavisi od brojnih okolnosti. Za javnost recenzenta časopis mora raspolagati relativno velikim brojem stručnih recenzenata, potpuno nezavisnih i neprikosnovenih u određenoj oblasti. Takav recenzentski postupak može koristiti veoma mali broj naučnih časopisa sa visokim SCI,² i to iz više razloga. Među njima je značajan često veoma blizak ili isti nivo stručnosti autora i recenzenta,

² SCI = scientific index citation (naučni indeks citiranosti).

zatim realna mogućnost da uloge autor – recenzent budu zamenjene, pa i međusobno poznanstvo. Te probleme imaju čak i internacionalni časopisi sa velikom bazom potencijalnih autora i recenzenata, a sužavanjem te baze problemi se znatno povećavaju. U sredinama kakve su oružane snage taj problem može biti posebno izražen, a za stručne časopise vidova je akutan. Stoga, mnogi stručni vojni časopisi preferiraju recenzentski postupak u kojem je recenzent, za autora, anonimn.

Da bi recenzentu olakšali donošenje *generalnog suda* o ponuđenom radu, a redakciji odluku o njegovoj daljoj sudbini, većina naučnih i stručnih časopisa ima razvijen obrazac sa preciznim uputstvima recenzentu (poput obrasca u prilogu). Korektno ispunjen, takav obrazac daje redakciji, veoma pregledno, sve potrebne elemente za odluku, koja može biti prepuštena i računaru. Osim toga, uz *recenzentov list*, u kojem se bliže komentariše treće polje iz obrasca u prilogu ili sugerišu određene izmene, taj obrazac je konkretna pomoć autoru. Prilikom redakcije tako recenziranog rada autor je obavezan da posebno obrazloži eventualno neslaganje sa mišljenjem recenzenta, izraženim u trećem polju obrasca generalnog suda, i primedbama u recenzentovom listu. Svi časopisi koji pribegavaju takvom recenzentskom postupku (radi objektivizacije i zaštite autora) obavezno određuju dva recenzenta. Pošto kod takvog recenzentskog postupka recenzent ostaje anonimn za autora i publiku, a najčešće i užu sredinu u kojoj radi, nameće se pitanje njegove motivisanosti za taj posao, pa je problem praktično nerešiv izvan neke, u suštini, materijalne stimulacije.

*

Problem jednosmerne komunikacije i nedostatka autora iz trupe u našoj vojnoj publicistici nije nov. Naime, njime se marta 1949. bavila konferencija odgovornih urednika vojnih časopisa i predstavnika Generalštaba Jugoslovenske armije. Stoga je osnovna ideja ovoga teksta da se ukaže na problem, utiče na postojeću praksu i pokuša da se doprinese osavremenjavanju naših stručnih vojnih časopisa.

Literatura

1. *Upute autorima*, Acta adriatica, 1990. 31 (1-2).
2. *Instruktions to Authors*, Estaurine coastal and shelf science, 1989. 29 (3).
3. *Upute za pripremu naučnih radova za objavljivanje*, Informatologia Yugoslavica, 1971, str. 111-127.
4. *Information for Contributors*, Limnology and oceanography, 1977. 22(4)
5. *Advice to Authors*, Marine Biology, 1982. 67(1)
6. V. Silobričić, *Znanstveno djelo (kako sastaviti i objaviti)*, „JUMENA“, Zagreb/Ljubljana, 1983.
7. M. Šušović, *O našim vojnim časopisima* (povodom konferencije odgovornih urednika vojnih časopisa), „Vojno delo“ br. 2/1949, str. 98-104.
8. *Uputstvo autorima*, „Vojno delo“, br. 5-6/1990.
9. *Uputstvo saradnicima*, „Vojnotehnički glasnik“, br. 1/1991.

Prilog 1:

**OBRAZAC ZA GENERALNI SUD RECENZENTA PRILAGOĐEN
POTREBAMA STRUČNIH VOJNIH ČASOPISA I FORMALIZOVAN
ZA KOMPJUTERSKU OBRADU**

IME ČASOPISA:
 ADRESA:
 TELEFON:
 TELEX:
 FAX:

Priloženi rukopis je poslat za publikovanje.

Molimo Vas da ga recenzirate i preporučite za prihvatanje ili odbijanje.

Molimo Vas da popunite ovaj upitnik i da komentarišete rad na posebnom listu.

Recenzentski list će biti poslat autoru (autorima) anonimno.

Molimo Vas da ovaj upitnik, zajedno sa komentarom recenzenta (u triplikatu), i rukopis vratite u naznačenom periodu. Ako niste u mogućnosti, iz bilo kojeg razloga, napraviti recenziju, molimo Vas da nam pravovremeno odgovorite i vratite rukopis bez zadržavanja.

Ako ponuđeni rukopis nije u kompetenciji Vaše struke, možete li da preporučite recenzenta (recenzente) za navedenu problematiku?

Rukopis broj: _____

NASLOV RADA: _____

Ime autora: _____

GENERALNI SUD:

	DA	NE	VIDI RECENZ. LIST
1. Da li je tematika rukopisa vezana za karakter časopisa?	_____	_____	_____
2. Da li su interpretacije i zaključci temeljni i opravdani datim podacima?	_____	_____	_____
3. Da li je priložen rukopis nov i originalan?	_____	_____	_____
4. Da li naslov rukopisa jasno, celovito i dovoljno odražava sadržaj rada?	_____	_____	_____
5. Da li je prezentacija rukopisa, organizacija i dužina zadovoljavajuća?	_____	_____	_____
6. Možete li sugerisati kratke dopune (reči, rečenica) ili promene koje bi povećale vrednost rukopisa?	_____	_____	_____
7. Možete li sugerisati bilo kakva skraćivanja rada ili izbacivanje pojedinih delova?	_____	_____	_____
8. Da li su ilustracije, šeme i tabele neophodno potrebne (prihvatljive)?	_____	_____	_____
9. Da li su reference (navedena literatura) adekvatne i da li su baš sve potrebne?	_____	_____	_____
10. Da li su zaključci informativni?	_____	_____	_____
11. Da li rukopis sadrži podatke koji zbog zaštite tajnosti nisu za objavljivanje?	_____	_____	_____
12. Da li je rukopis prihvatljiv za publikovanje:			
a) u sadašnjoj formi?	_____	_____	_____
b) sa manjim izmenama?	_____	_____	_____
13. Da li rukopis može biti primljen na ponovno razmatranje nakon većih izmena?	_____	_____	_____

Molimo Vas da navedete generalni komentar ili specifičnu sugestiju na posebnom listu recenzenta ukoliko nisu obuhvaćeni ovim upitnikom.

S U M M A R I E S

A DIFFERENT EUROPE

MILOVAN RADAKOVIĆ

Europe is entering a period of its gravest contrarities. At the same time when the European Community regulated, on September 9th, 1991, in Maastricht, matters connected with the erasing of frontiers between its member countries, and with the transferring a portion of their national sovereignty to supranational institutions, the continent was beginning to tremble from a nationalistic fever, with a realistic possibility that its development could result in the emergence of ten or even twenty new bigger or smaller states in its realm.

Although such disintegration processes are certainly most intensive in the Eastern Europe – in the former Soviet Union, and in the Balkans – in Yugoslavia, also in the countries of the Middle and Western Europe might appear possible hotbeds of ethnical clashes and crises, which could completely revert the European integration processes – instead of an idyllic integration, approved and most consistently applied by the European Community and its members, they could lead towards a disintegration of states and nationalistic clashes of unprecedented proportions. Such a development of the situation in Europe and the emergence of new states would certainly create a picture differing from the one projected in Maastricht – a quite different Europe.

CONTESTATION FOR THE "SOVIET HERITAGE" IN ASIA

OLIVER POTEŽICA

The author reviews one of the most actual and controversial issues in the current international relations. Even though he concludes that the questions of position, fate and future of former Soviet republics in the Middle Asia (predominantly inhabited by the Moslem population) are hard to answer, he analyses the balance of power and all the other relevant factors (demographic, economic, geopolitical, religious, etc.) which will determine the future developments in that part of the world.

With regard of the fact that the point of gravity in the creation of the "new world order" is being shifted to the regions of the Middle Asia and Transcaucasia, in the article are reviewed issues of a new regional linking, and the process of opening of newly emerged problems, as well as the matter of

mutual relation between two "models" that will determine the future of those regions (the Turkish secular model and the Iranian theocratic one). Possible courses of action of global and regional factors in that part of the world, and possible options for the newly established states in the Middle Asia and Transcaucasia are considered.

INTERNATIONAL CHARACTER OF THE WAR IN YUGOSLAVIA

Prof. D Sc GAVRO PERAZIĆ

In his reviewing the situation in Yugoslavia the author starts from the assertion that the conflict between the secessionistic republics of Yugoslavia and the Yugoslav state is a plain rebellion that has evolved to the level where the rebels have become a party to the conflict. Such a conflict comes by the international law under the jurisdiction of the internal legal system of the country, so that other states should not involve themselves. Their involvement in such an internal conflict equals to a direct interference in the internal affairs of a sovereign state.

Based on the factual state of affairs, the state of Yugoslavia accepted the internationalization of this conflict both in the regional frames – the European Community – and in the international ones – the Organization of the United Nations. Since, however, the offering of „good services“ on the part of the EC transformed itself into a dictate followed by definite sanctions, which is in the international law not customary and equals to an interference in the internal affairs of a sovereign state, Yugoslavia accepted the UN plan for a peace-keeping operation, i.e. the so called Vance's plan.

In the author's opinion, the application of that plan creates a possibility for the political solution of the conflict, whose basic problem is the status of territories of the Serbian provinces („krayinas“) in Croatia, as well as the right of that part of the Serbian nation to self-determination, which is possessed by each nation in a state, its distribution to its federal republics notwithstanding. In addition to this a question is being posed of the frontiers of the secessionistic republics as independent states, the more so because the current authorities in Croatia insist that its former administrative borders should be constituted as the state ones. The author maintains that these borders are solely administrative and that they can be, therefore, modified, because the right of members of a nation to self-determination is predominant.

UNITED NATIONS' PEACE-KEEPING FORCES AS A FACTOR OF THE COLLECTIVE SECURITY SYSTEM

M Sc ZORAN ČIČAK

The international military forces, as a particular form of multinational military integration, are formed by several states with the purpose of execution of common action: *separation* of belligerent sides, police or humanitarian

intervention, establishment of government over an *occupied region*, *control* over the navigable routes or vital objects and installations, and the like.

The *United Nations' armed forces*, as the most significant post-war type of international armed forces, are formed in three basic types: as *combat forces* (intended for the so called *compulsory military actions*); as *inter-positional* and *police forces* (for the so called *peace-keeping operations*); and as *observation missions* (for the so called *observation operations*). These forces are invariably composed of the so called *national contingents*, subordinated to a joint international command.

For forming the military forces that are to take part in the UN peace-keeping operations the following standards have been established: *voluntariness* of the states participating in an operation, *consent of the host-country* to the deployment of the UN forces in its territory, and the *agreement between the belligerent sides* on the cease-fire and on the acceptance of the peace-keeping operation.

The UN peace-keeping forces are deployed in the territory of the host-state (states) on the basis of the so called mandate contained in the relevant decision of the Security Council or General Assembly of the UN by which they are formed. The mandate consists of three components: *the functional one* (aims and mission of the peace-keeping forces), *the temporal one* (the duration of their stay in the territory of the host-country, which can be unlimited or successively renewed for shorter periods), and *the spatial one* (zones of deployment of the peace-keeping forces, and manners of their accomodation and transport).

The peace-keeping operation of the UN in Yugoslavia is being launched on the basis of the legitimate request on the part of the Presidency of the SFRY as the collective chief of state, and is an effective instrument for stopping the armed conflict. It is an expression of the support on the part of the international community to the preservation of Yugoslavia, and its sovereignty and territorial integrity.

CHARACTERISTICAL PEACE-KEEPING OPERATIONS CARRIED OUT BY THE U.N. FORCES IN PROTECTION OF THE INTERNATIONAL PEACE AND SECURITY

IVAN MARKOVIĆ

The process of radical changes in the UN collective security system started with the issuance of the Resolution 377.A (V), under the title „United for Peace“, at the fifth regular session of the General Assembly of the OUN, on November 3rd, 1950. Transformations which the UN collective security mechanism underwent during the Sixties were the confirmation that the OUN had chosen the right way of development, although with many rises and falls, but nevertheless the way that was offering life and struggle, with self-construction and further development. This development, determined and shaped by complex international events, was soon to present in the world scene new forms and regulations of actions of the OUN in the solution of international conflicts

and disputes. Among these forms the peace-keeping operations have a paramount significance. The author's orientation to the analysis of the UN peace-keeping operations in Egypt (UNEF), Congo (ONUC), Cyprus (UNFICYP) and along the frontiers of Iraq and Iran (UNIIMOG) was based on his view that by a comparative analysis one can best understand the origin, development and perspective of peace-keeping operations as one of the significant instruments for the preservation of the international peace and security.

IS A CROATO-SERBIAN AGREEMENT POSSIBLE?

M Sc *BRANISLAV BRBORIĆ*

The answer to the question of whether an agreement between Croats and Serbs is possible depends on the answers to two sub-questions. First, what could be the substance of the agreement, and, second, what is the issue they must make an agreement about.

A restoration of the Croatia state after almost nine centuries is inevitable, but at the same time it is indisputable and realistic that also the demand that „all Serbs should live in one state“, with two their regions („krajinas“) with a special status existing outside Croatia, should be met. Any other solution by which almost two million Serbs would be left outside Serbia is so absurd that serious people cannot even imagine it.

It the future of Europe (with parts of the former USSR) is in a relatively quick unification (economic, technological, communications included, also political), with strong independence of the member countries, particularly in the fields of culture and education, the obstacle to this are not the Serbs but the chief mentors to the offered model of disintegration of Yugoslavia, who quite outside principles reject normatives of the international order and deny the right of any people to its self-determination. The spreading of the tutorship to the OUN is necessary if the definite and lasting cessation of the war and a definite agreement where no one would be victor are sought. If the war should continue neither of the belligerent sides will gain victory.

RUMOURS IN WAR – CONCEPT, ROLE AND PROTECTION

D Sc *ZLATKO ISAKOVIĆ*

Rumours are defined as „non-verified assertions on an event that circulate orally and that in the course of their circulation change in contents and forms“ or as „allegedly true information that are spread orally, and whose authenticity cannot be directly verified“. They can appear at all times and in all kinds of society. Each spreading of information, however, does not mean that rumours are being spread. The spreading of rumours consists only in a transmission of

changed news and information based on non-verified data given by a large number of persons.

The use or misuse of rumours are immanent in human curiosity, in the need of man for information, and in the inclination of people to interpret, consciously or subconsciously, news and information they get in „their own way“ (after their own views, motives and interests) and to convey them in that form to their acquaintances, relatives, friends, colleagues, and the like.

On the basis of the analysis of more than 4,000 rumours, which has been made after the war in the USA, they are classified to five groups: 1) rumours of hatred, 2) rumours of fear and uneasiness, 3) rumours of escapism, 4) rumours on supernatural miracles, and 5) rumours of curiosity.

The right recipe for suppressing the rumours is hard to find, but offering as many as possible public and to everyone accessible information on all problems and issues for which there exists manifest and massive interest should certainly be useful. In this manner also the number of rumours can be reduced. However, as long as untouchable information ghettos exist, in which the circulation of information is the privilege of the minority of chosen and proven people, rumours will be shrouded by the exclusiveness of „leaked“ or „broken“ secrets, and will attract a wish of people to learn them and to inform other people „in their own specific manner“ on them.

IMPACT OF THE SOCIAL CRISIS TO THE SYSTEM OF VALUES OF THE YOUNG, AND THEIR ENGAGEMENT IN DEFENCE

M Sc ĐURO FULETIĆ Captain 1st Class

The author reviews the influence of the social crisis to the system of values of the young generations. In this framework he concludes that these social trends and processes result in the following:

First, under the influence of the external and internal factors that lead towards the disintegration of Yugoslavia the young people do not constitute any more a homogenous part of the Yugoslav population. This part of the Yugoslav population has become fragmented and divided by nationalities, it has been enclosed within the republican borders, and what has been left from their common characteristics are their youth, uneasiness, fear and imposed aggressiveness.

Second, the social crisis and its consequences have completely extricated from the consciousness of the young the feeling and need for the commonness, and thus the need for the common defence. The Yugoslav young men are now enlisted into republican armies, whose existence negates the concept of the common defence.

Third, the ideology of nationalism and chauvinism „most purposefully“ influences the consciousness and behaviour of the young. Fear and hatred, which are dexteriously manipulated from the centres of the secessionist powers, are becoming „productive“ in the streets, at gatherings and meetings, demonstrations, „silent protests“, attacks against military objects and installations and the units of the YPA, even against members of families of their members.

Fourth, the common defence concept of Yugoslavia does not exist any more. However, also in the future Yugoslavia, whose contours are already apparent, the young will have a prominent place in the system of defence, since without them this significant social system cannot function effectively. This is why it is indispensable that in the future state the Army should be organized upon new principles, which will ensure that the young people will accept the common defence concept as an important value that will unite them.

GERMANY AND THE BALKANS

JOVAN O. DESPOTOVIĆ

The book written by Milan Ristović, *Nemački novi poredak i Jugoistočna Evropa 1940/41 – 1944/45* (Germany's new order and the Southeastern Europe 1940/41 – 1944/45) is a valuable scientific (historiographic) study, created on the basis of many years' research work in the German, British and Yugoslav archives.

In addition to a „fresh“ methodological approach and the widening of the focus for observing the German policy on the Balkan Peninsula during the World War II, the actualness of the book can be seen particularly in the possibility of the establishment of a basis for studying the similar processes which are evolving in our continent (creation of a new European order), and for perceiving the (unchanged) German strategic approach in this century. This study is, therefore, the „starting point“ both for perceiving the past and the consideration of the (foreordained) future of this part of the world.

FROM THE SESSION OF THE COUNCIL OF THE MAGAZINE

The session of the Council and Editorial Board of the „Vojno delo“ magazine, presided by the president of the Council Ivan Radanović, Colonel General, took place on December 13th, 1991, in the Club of the YPA in Belgrade. The contents of the magazine and the realization of its programme orientation in 1990 and 1991 have been analysed, and the new Council members and the Editorial Board members have been appointed. For the president of the Council for the next two years' period was elected Života Panić, Colonel General, and for his deputy Prof. D Sc Radovan Radinović, Major General.

The Presidency of the Council of the magazine proposed, because of the radical exacerbation of the Yugoslav crisis and the changes in all segments of society, and thus also in the domain of defence, that at the session a new orientation thematic plan should not be established. After this proposition was discussed it was concluded that a working group of the Council will compile, according to the actual and future changes in our country and its armed forces, a project of a new orientation thematic plan, which will be discussed and accepted at the next session of the Council.

Colonel General Života Panić, on behalf of the Chief of the General Staff of the Armed Forces of the SFRY, handed the Prize „Vojno delo“ for 1991. The Prize was awarded to Prof. D Sc Živojin Rakočević, for his article *Koreni i geopolitička dimenzija jugoslovenske krize* (Roots and the geopolitical dimension of the Yugoslav crisis), published in the 4-5/91 issue of the magazine.

This issue of the magazine contains the discourse of the new president of the Council of the magazine, the report on the work of the Council and Editorial Board in the 1990-1991 period, submitted by the secretary of the Council and the chief and responsible editor of „Vojno delo“, Colonel Jovan Čanak, and the discussions of the members of the Council on the future programme orientation of the magazine and the new orientation thematic plan. Also included are the argumentation for awarding the Prize „Vojno delo“, given by the relevant board, presented by the head of the board, D Sc Dimitrije Baucal, Major General, as well as the critical review of the rewarded article, written by Prof D Sc Radivoje Jovadžić, Captain, YN.

PRIZE „22. DECEMBAR“

On the occasion of the Day of the Yugoslav People's Army, the Federal Secretary for National Defence, Army General Veljko Kadijević, awarded the „22. decembar“ Prize to fourteen authors whose works have been assessed as the most worthy ones in 1991. Thus the awarded have been granted recognition for their outstanding accomplishments in the fields of command and control, military theory, technical and biological-medical sciences, innovations and technical improvements.

The Prize was awarded as follows:

1) For the outstanding accomplishments in the field of *command and control* to Dragoljub Simonović, Lt. General; Enes Taso, Colonel; Svetozar Marjanović, Colonel; Branislav Petrović, Colonel; Dušan Rakić, Captain, Y.N.; Simo Kričak, Lt. Colonel; and Milan Meničanin, Lt. Colonel.

2) In the field of *military theory* to Prof. D Sc Radomir Životić and Prof. Božidar Jovović, for their study „Jezik i stil ratne veštine“ (Language and Style of the Art of War).

3) In the field of *technical sciences* to Prof. D Sc Milorad Dragojević, Major General, for his monography „Borbena vozila“ (Combat Vehicles).

4) In the field of *medical sciences* to Prof. D Sc Med. Miodrag Odavić, for this monography „Klinička nuklearna medicina“ (Clinical Nuclear Medicine).

5) In the field of *innovations and technical improvements* to Eng. Ratko Mašić; M Sc Eng. Miloljub Štavljanin; and Eng. Zoran Čekerevac – for their design of a new tank engine.

This most distinguished recognition was on behalf of the Federal Secretary for National Defence handed to the awarded, at a formal meeting, on December 21st, 1991, in the Belgrade Club of the YPA, by the Chief of the General Staff of the Armed Forces of SFRY, Colonel General Blagoje Adžić.

RESUMES

UNE EUROPE DIFFERENTE

MILOVAN RADA KOVIĆ

L'Europe entre dans une de ses plus grandes contradictions. Au moment de régulation de toutes les questions de l'effacement des frontières entre des pays membres, le 9 septembre 1991, à Maastricht, le continent entier à commencer à trembler de la fièvre nationaliste, accompagnée de la possibilité réelle de naissance d'une douzaine même une vingtaine d'Etats.

Il est évident que les processus de désintégration sont les plus forts à l'Est – en ex-URSS, et, sur le Balkan – en Yougoslavie, mais les pays de l'Europe Centrale et même de l'Ouest ne sont pas épargnés, ce que veut dire que les processus déclenchés peuvent tournés vers une autre direction. Au lieu d'avoir une integration idéale appliquée par la Communauté européenne, suivi par ses membres, l'Europe peut tourner vers la désintégration et vers les conflits nationalistes démesurés. Un tel développement de la situation peut offrir une image différente de celle construite à Maastricht. Ce serait une Europe totalement différente.

LE COMBAT POUR „L'HERITAGE SOVIETIQUE“ EN ASIE

OLIVER POTEŽICA

Dans cet article on étudie un thème le plus actuel et le plus controversé dans les rapports internationaux contemporains. Malgré la conclusion qu'il est difficile de répondre aux questions de la position, du sors et de l'avenir des républiques ex-soviétiques en Asie (peuplées en majorité de population musulmane), auteur fait une analyse des rapports des forces et des autres faits relevant (démographique, économique, géopolitique, religieux etc) qui peuvent déterminer les événements futures dans ce coin du monde.

Tenant compte que l'accent de la création „du nouvel ordre mondial“ porte sur la région de l'Asie méridionale et sur Caucase, dans cet article on a montré la question des liaisons régionales, du processus de l'ouverture des nouveaux problèmes, ainsi que la question des rapports des deux modèles qui peuvent

déterminer l'avenir de cette région (le modèle séculaire turque, le modèle théocrate iranien). Dans cet article on étudie aussi les directions possibles de l'action des faits globaux et régionaux, ainsi que des options des Etats nouvellement formés en Asie méridionale et sur le Caucase.

LE CARACTERE INTERNATIONALE DE LA GUERRE EN YUGOSLAVIE

Prof. dr. *GAVRO PERAZIĆ*

Partant du fait que le conflit des républiques sécessionnistes avec la Yougoslavie est une rébellion simple, évoluée au niveau des parties en conflit. Selon le Droit international, un tel conflit est dans le domaine du système juridique interne et les Etats tiers doivent se tenir hors du conflit. Dans le cas contraire, il s'agit de l'influence directe sur les résolutions des disputes internes d'un Etat souverain.

Partant des faits, la Yougoslavie a accepté l'internationalisation du conflit, sur le plan régional – dans le cadre de la Communauté européenne, et sur le plan universail – dans le cadre des Nations Unies. Puisque l'offre de bons services de la Communauté européenne a été transformée en dictée avec les sanctions différentes, se que n'existe pas dans le Droit international et représente influence dans les affaires internes d'un Etat souverain, la Yougoslavie a accepté le plan pour one opération de la paix des Nations Unies, soit disant le plan du monsieur Vance.

L'application du plan de monsieur Vance, selon auteur, crée la possibilité pour la résolution politique du conflit, dont le problème fondamentale est le statut des territoires serbes des Krajinas en Croatie et le droit de cette partie du peuple serbe à l'autodétermination, réservé au tout peuple dans un Etat, sans tenant compte de place au sens territorial. Sauf cela, on pose la question des frontières des républiques sécessionnistes comme les Etats souverains, car le pouvoir actuel en Croatie veut les frontières administratives comme celles de l'Etat. Auteur estime que les frontières administratives, ainsi que leur modification, est logique car le droit du peuple pour l'autodétermination est plus fort.

LES FORCES DE LA PAIX DES NATIONS UNIES COMME LE FAIT DU SYSTEME DE SECURITE COLECTIVE

Mr. *ZORAN ČIČAK*

Les forces militaires internationales comme la forme particullière de l'integration militaire multinationale, sont formées à cause de réalisation de l'action commune: séparation des forces belligérantes, interventions policières et humanitaires, administration des régions occupées, contrôle des communications da navigation ou le contrôle des objets des intérfs vitaux etc.

Les forces armées des Nations Unies, comme le type le plus significatif de la période après la guerre, peut être formées de trois armées de fond: les forces de combat (les actions militaire de force); les forces de l'interposition ou de police (opérations de la paix); les missions d'observation (opération d'observation). Ces forces sont composées des contingents nationaux, groupés sous commandement commune international.

Dans des opérations de la paix des Nations Unies on a établi les standards suivants pour la création des forces militaires: participation volontaire des Etats, accord des Etats en question pour le stationnement des forces et le traité des parties en conflit sur le cessez-le-feu et l'acceptation de l'opération de la paix. Les forces de la paix des Nations Unies sur le territoire d'un ou de plusieurs Etats sur le fond d'un accord compris par une résolution du Conseil de Sécurité ou de l'Assemblée Générale. Cet accord comprend trois composants: de fonction (objectifs et missions des forces), de temps (termes de stationnement pouvant être non-déterminés ou renouvelés successivement après les périodes déterminées) et d'espace (zone de déploiement, manière de stationnement et transport). L'opération de la paix des Nations Unies en Yougoslavie est entreprise après une demande légitime de la Présidence de la RSFY étant le chef collectif de l'Etat, car c'est le moyen efficace pour arrêter les conflits armés et comme le support de la communauté internationale de la sauvegarde de souveraineté territoriale de la Yougoslavie.

CERTAINS CARACTERISTIQUES DE L'OPERATION DE PAIX DES FORCES DES NATIONS UNIES DANS LA PROTECTION DE LA PAIX INTERNATIONALE ET DE LA SECURITE

IVAN MARKOVIĆ

Le processus des changements de fond dans le système de la sécurité collective des Nations Unies, déclenché par la résolution n° 377.A (V), sous le nom „Unis pour la paix“, durant la session V de l'Assemblée Générale, le 3 novembre 1950, est en plein réalisation. Les transformations que le mécanisme de la sécurité collective a subi durant les années soixante deviennent la confirmation que les Nations Unies ont choisi le vrai chemin du développement, d'ailleurs avec les succès et les chutes, mais aussi le chemin qui offre la vie et le combat à l'autoconstruction. Ce développement, conditionné par les événements internationaux complex, a donné naissance de nouveaux règlements et formes des actions de l'ONU au cours des résolutions des conflits internationaux. Parmi eux les opérations de la paix ont l'importance primordiale. Détermination pour l'analyse des opérations de l'ONU en Egypte (UNEF), Congo (ONUC), Chypre (UNFICYP) et sur la frontière irako-iranienne (UNIIMOG) est fondée sur la pensée que l'approche comparative peut, de meilleur façon, examiner la naissance, le développement et la perspective des opérations de la paix comme un des plus significatif des instruments pour la sauvegarde de la paix internationale et de la sécurité.

EST-CE L'ACCORD SERBO-CROATE POSSIBLE?

Mr. BRANISLAV BRBORIĆ

Pour répondre à cette question il est nécessaire de donner la réponse aux deux sous-questions. Primo, sur quoi les Serbes et les Croates pourraient trouver le point commun et secundo, sur quoi ils devraient faire accord?

Le renouvellement de l'Etat croate après presque neuf siècles est inévitable, mais il est indispensable et réel satisfaire les demandes „Serbes en un Etat“, avec deux Krajinas ayant le statut spécifique hors de la Croatie. Tout autre résolution comprend que la Serbie restera sans presque deux millions des Serbes ce que présente un absurde qui ne peut pas être imaginer par les gens sérieux.

Si l'avenir de l'Europe (avec les parties de ex-URSS) se trouve dans un état de jumelage (économique, technologique, de télécommunication, politique), avec une indépendance des membres, premièrement sur le champ culturel, les Serbes ne peuvent pas être l'obstacle mais les protagonistes principaux du modèle offert de désintégration de la Yougoslavie, qui rejettent les normes de l'ordre international et nient le droit des peuples pour l'autodétermination. Elargissement sur l'ONU, si on veut la fin de la guerre et accord réel sans la victoire car si on continue la guerre on n'aura on aura pas le vainqueur nul part.

LES RUMEURS PENDANT LA GUERRE
- NOTION, ROLE, PROTECTION

Dr. ZLATKO ISAKOVIĆ

Les rumeurs on définit comme les „confirmations non vérifiées sur un évènement circulant par la voie orale qui, pendant la circulation changent leur contenu“ ou comme „soit disant les informations vraies répandues par la voie orale dont le contenu on ne peut pas vérifier“. On peut les trouver partout et dans tout société. Cependant, tout transmission des informations ne signifie pas automatiquement transformées basées sur les interprétations de nombre des personnes non-identifiées.

Emploie et chômage des rumeurs ont ses racines dans l'esprit des gens, dans le besoin de l'homme d'être informé, de comprendre les informations reçues de façon propre (selon les opinions propres, les motifs, les intérêts) et, ainsi transformées, transmises aux cousins, amis, collègues...

A la base de l'étude des plus de 4000 rumeurs, faits après la guerre aux EUA, les rumeurs sont classées en cinq groupes: (1) rumeurs de la haine, (2) rumeurs de la peur, (3) rumeurs de la fuite de la réalité, (4) rumeurs sur les miracles surnaturels, (5) rumeurs de la curiosité.

Il est difficile de trouver la vraie recette pour contrarier les rumeurs, mais il serait utile d'avoir plus d'informations réelles sur tous les problèmes et sur toutes les questions intéressantes. Comme ça, on peut diminuer le nombre des rumeurs. Cependant, jusqu'à le moment d'interdiction des guéto informati-

ques, les rumeurs seront attractives comme la source des nouvelles „écoulées“ et „découvertes“ car les gens ont le désir de savoir les „choses intéressantes de façon „spécifique“.

L'INFLUENCE DE LA CRISE SOCIALE SUR LE SYSTEME DES VALEURS DE LA JEUNESSE ET SON ORGANISATION DEFENSIVE

Capitaine de 1ère classe mr. ĐURO FULETIĆ

Auteur développe l'influence de la crise sociale sur le système des valeurs des jeunes. Dans ce cadre, on conclue que les tendances et les processus mènent vers:

primo, sous l'influence des faits désintégratifs en Yougoslavie, les jeunes ne sont plus la partie homogène de la population yougoslave. Ils sont cloués par la nationalité, par les frontières des républiques, et il leur ne reste que la peur et agressivité forcée;

secondo, la crise sociale et ses conséquences ont effacé de leur conscience le sentiment de communauté, le besoin de la défense collective. Ils sont maintenant dans les rangs des armées républicaines, dont l'existence nie le concept de la défense;

tertio, idéologie nationaliste et chauvine fait une influence considérable sur la conscience et le comportement des jeunes. La peur, la haine, manipulées par les centres du pouvoir sécessioniste, deviennent très „productifs“ dans les rues, durante les manifestations, „les protestations en silence“, pendant les attaques contre les casernements militaires et contre les unités de l'APY et contre les membres des familles des militaires;

quatro, le concept de défense unifiée en Yougoslavie ne existe plus. Cependant, dans une future Yougoslavie, dont la silhouette on voit déjà, les jeunes auront le rôle important dans le système de défense, car sans eux ce système de la société ne peut pas fonctionner. A cause de cela, il est indispensable que l'Etat future organise son armée sur le règlement nouveau qui assurera que les jeunes accepteront le concept de défense, comme une valeur de l'unification.

L'ALLEMAGNE ET LE BALKAN

JOVAN O. DESPOTOVIĆ

Le livre de Milan Ristović „Nemački novi poredak i Jugoistočna Evropa 1940/41 – 1944/45“ (Nouvel ordre allemand en Europe de Sud-Est 1940/41 – 1944/45) est une étude scientifique historiographique, née sur le fond du travail de recherche dans les archives allemandes, britanniques et yougoslaves.

Sauf l'approche „fraîche“ méthodologique et l'élargissement de focus de l'observation de la politique allemande sur le Balkan pendant la deuxième

guerre mondiale, l'actualité du livre s'aperçoit à travers la possibilité d'établir les bases pour l'étude des processus pareils qui se développent sur notre continent (création du nouvel ordre européen) et du comportement géostratégique allemand durant ce siècle. Aussi, l'étude est un „point d'appui“ ainsi que pour l'étude du passé que pour l'étude de l'avenir de cette partie du monde.

DE LA SEANCE DU CONSEIL DE LA REVUE

La séance du Conseil et du Comité de rédaction de la revue „Vojno delo“, sous la présidence du président, le général du corps, d'armée Ivan Radanović, a eu lieu le 13 décembre 1991., au Cercle de l'Armée à Belgrade. Durant la séance on a analysé le contenu de la revue et la réalisation de réalisation du programme en 1990. et 1991., ainsi que la nomination du nouveau Conseil et du Comité de rédaction pour la période suivante de deux ans. Pour le président on a élu le général de corps d'armée Života Panić et comme son adjoint prof. dr. Radovan Radinović, le général de brigade.

La présidence du Conseil de la revue, à cause de l'aggravement aigu de la crise yougoslave et à cause des changements de tous les segments de la société, y inclue la défense, a proposé de ne pas adopter le nouveau plan d'orientation thématique. Pendant la discussion à propos de cette question, on a conclu qu'un groupe de travail prépare une proposition de ce plan pour la séance suivante.

Le général de corps d'armée Života Panić, au nom du Chef d'Etat-Major Général des Forces Armées de la RSFY, a remis le prix „Vojno delo“ pour 1991. Le prix est remis au prof. dr. Živojin Rakočević, pour l'article: „Les racines et la dimension géopolitique de la crise yougoslave“, publié dans le numéro 4-5/91.

Dans ce numéro nous imprimons le discours du nouveau président du Conseil de la revue, le compte-rendu du Conseil et du Comité de rédaction pour la période 1990. – 1991., préparé par le secrétaire du Conseil et le rédacteur en chef du „Vojno delo“, colonel Jovan Čanak, ainsi que les discussions des membres du Conseil sur l'orientation future du programme de la revue et sur le nouveau plan d'orientation. Sauf cela, nous imprimons le compte-rendu de la commission de jury pour le prix „Vojno delo“, présenté par le président dr. Dimitrije Baucal, le général de brigade, ainsi que le discours et récitation du prof. dr. Radivoje Jovadžić, capitaine du vaisseau concertant l'article gagnant.

LE PRIX „22. DECEMBRE“

A propos de la Journée de l'Armées populaire yougoslave, le secrétaire fédéral à la défense nationale, le général d'armée Veljko Kadijević, a remis le prix „22. décembre“ aux quatorze auteurs dont les oeuvres ont été notées les plus significatives en 1991. Par ce fait on a reconnu les mérites extraordinaires pour le commandant et pour l'administration, pour les réalisations dans le

domaine de la théorie militaire, des sciences techniques et bio-médicales et des innovations et inventions techniques.

Les gagnants des prix sont:

1) pour les mérites extraordinaires pour le commandement et pour l'administration – général de division Dragoljub Simonović, colonel Enes Taso, colonel Svetozar Marjanović, colonel de l'aviation Branislav Petrović, capitaine du vaisseau Dušan Rakić, lieutenant-colonel Simo Kričak et lieutenant-colonel Milan Meničanin;

2) pour la théorie militaire – prof. dr. Radomir Životić et Božidar Jovović, professeur, pour l'étude „Le langage et le style de l'art de guerre“;

3) pour les sciences techniques – le général de brigade prof. dr. Milorad Dragojević, pour la monographie „Véhicules de combat“;

4) pour les sciences bio-médicales – colonel prof. dr. sci. med. Miodrag Odavić, pour la monographie „Médecine nucléaire de clinique“;

5) des innovations et inventions techniques – lieutenant-colonel Ratko Mašić, dipl. ing., Miloljub Štavljanin, dipl. ing, et dr. Zoran Čekerevac, dipl. ing., pour la construction du nouveau moteur de char.

Le plus grand prix du Cérétaire fédéral à la défense nationale a été remis par le Chef d'Etat-Major Général des Forces Armées de la RSFY, le général de corps d'armées Blagoje Adžić, pendant la cérémonie le 21. décembre 1991. qui a eu lieu au Cercle de l'Armée à Belgrade.

РЕЗЮМЕ Я

ОДНА ИНАЯ ЕВРОПА

МИЛОВАН РАДАКОВИЧ

Европа входит в одну из своих самых больших противоположностей. В момент, когда Европейское содружество в Мaaстрехте 9 сентября 1991 года согласовало вопросы, связанные с отменой государственных границ между странами членами и перенесением части национального суверенитета на наднациональные институты, континент начался трести националистическая лихорадка, причем наблюдается реальная возможность, чтобы с ее усилением на старом континенте сформировалось еще десяток, даже десятка два новых государств и державок.

Конечно, эти дезинтегрирующие процессы наиболее сильные на Востоке – в бывшем Советском Союзе, и на Балканах – в Югославии, но ни про страны Средней и Западной Европы нельзя сказать, что они избавлены угрозы возникновения этнических очагов, так что процессы в Европе, в международных отношениях, могли бы направиться в совсем другую сторону. Вместо к идиллической интеграции, к которой самым последовательным образом стремятся Европейское содружество и члены этой организации, дело может повернуться к дезинтеграции и националистическим столкновениям небывалых масштабов. Такое развитие ситуации и становление новых государств обязательно создало бы иную картину по сравнению с той, задуманной в Мaaстрехте – это была бы совсем иная Европа.

БОРЬБА ЗА „СОВЕТСКОЕ НАСЛЕДСТВО“ В АЗИИ

ОЛИВЕР ПОТЕЖИЦА

В статье рассматривается одна из самых актуальных и противоречивых тем современных международных отношений. Хотя делает вывод, что трудно дать надежный ответ на вопрос положения, судьбы и будущего бывших советских республик в Средней Азии (в которых проживает преимущественно мусульманское население), автор анализирует соотно-

шение сил и все другие влиятельные факторы (демографические, экономические, геополитические, религиозные и т.д.), которые определяют будущие события в этой части мира.

Учитывая, что центр тяжести создания „нового мирового порядка“ переносится в регион Азии и Закавказья, в статье рассматриваются вопрос нового регионального связывания, процесс открытия новых региональных проблем, а также вопрос взаимоотношения двух „моделей“, которые будут определять будущее этого региона (турецкая секуляризованная модель, с одной, и иранская теократическая модель, с другой стороны). В статье рассматриваются и возможные направления действия глобальных и региональных факторов в этой части мира, а также опционы новосоздавшихся государств в Средней Азии и Закавказье.

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ХАРАКТЕР ВОЙНЫ В ЮГОСЛАВИИ

Д-р ГАВРО ПЕРАЗИЧ

В рассмотрении ситуации в Югославии автор исходит из того, что столкновение сецессионистских республик и югославского государства является обычным бунтом, который эволюционировал до уровня сторон в столкновении. В согласии с международным правом, такое столкновение входит в компетенции внутренней правовой системы, так что третьи государства должны остаться по стороне. В противоположном случае это является прямым вмешиванием во внутренние дела суверенного государства.

На основании фактического состояния государство Югославия согласилось с интернационализацией этого столкновения и в региональном – в рамках Европейского содружества, и в универсальном плане – в рамках Организации Объединенных Наций. Так как оказание „добрых услуг“ Европейского содружества превратилось в диктат с определенными санкциями, что не приятно в международном праве и представляет собой вмешивание во внутренние дела суверенного государства, Югославией принят План для миротворческой операции ООН, т. н. План Венса. Проведением т. н. Плана Венса, по мнению автора, создается возможность для политического решения столкновения, основная проблема которого заключается в статусе сербских краин в Хорватии и праве этой части сербского народа на самоопределение, которым обладает каждый народ в целом в одном государстве, несмотря на то, в какой республике он находится. Кроме этого, ставится и вопрос границ сецессионистских республик как самостоятельных государств, ибо актуальная власть в Хорватии стремится административные границы учредить как государственные. Автор считает, что эти границы – административные, и поэтому их модификация является логичной, ибо право народов на самоопределение гораздо сильнее.

МИРОТВОРЧЕСКИЕ СИЛЫ ОРГАНИЗАЦИИ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ КАК ФАКТОР СИСТЕМЫ КОЛЛЕКТИВНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Канд. наук *ЗОРАН ЧИЧАК*

Международные военные силы как отдельная форма многонациональной военной интеграции образует несколько государств, с целью проведения совместной акции: раздвоения воюющих сторон, полицейского или гуманитарного вмешательства, управления оккупированной областью, контроля водных путей или важных объектов.

Вооруженные силы Организации Объединенных Наций, как самый значительный послевоенный тип международных военных сил, образуются в трех основных видах: как *боевые силы* (для т. н. принудительных военных акций); как *межпозиционные* и *полицейские силы* для т. н. миротворческих операций) и как *наблюдательные миссии* (для т. н. *наблюдательных операций*). Эти силы всегда создаются из т. н. *национальных контингентов*, объединенных под совместным международным командованием.

В *миротворческих операциях* ООН восстановлены следующие стандарты для образования военных сил: *добровольность* государств, участвующих в операции, *согласие принимающих государств* на размещение сил на их территории и *соглашение между воюющими сторонами* о прекращении огня и принятии операции мира.

Миротворческие силы ООН размещаются на территории (одной или нескольких) принимающих государств на основании т. н. *мандата*, исходящего их решения Совета Безопасности или Генеральной Ассамблеи, на основании которого они образуются. Мандат состоит из трех компонентов: *функционального* (цели и задачи миротворческих сил), *временного* (времени их пребывания на территории принимающей стороны, которое может быть неопределенное или последовательно продолжаться на короткие периоды) и *пространственного* (зоны распределения миротворческих сил и способ их размещения и транспорта). *Миротворческая операция ООН в Югославии* предпринимается на основании законного требования Президиума СФРЮ как коллективной главы государства, являясь при этом эффективным средством для прекращения вооруженного столкновения, а также выражением поддержки международным содружеством сохранению, суверенитету и территориальной целостности Югославии.

НЕКОТОРЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ МИРОТВОРЧЕСКИХ ОПЕРАЦИЙ СИЛ ООН В ЗАЩИТЕ МЕЖДУНАРОДНОГО МИРА И БЕЗОПАСНОСТИ

ИВАН МАРКОВИЧ

Процесс существенных изменений в системе коллективной безопасности Организации Объединенных Наций начался с принятия резолюции 377.А (В), под названием „Объединенные за мир“, на Пятой регулярной

сессии Генеральной Ассамблеи ООН, состоявшейся 3 ноября 1950 года. Преобразования, которым шестидесятих годов подвергается механизм коллективной безопасности, становятся подтверждением того, что ООН выбрала настоящий путь развития, правда, с многочисленными подъемами и отвесами, но по крайней мере путь, который предлагал жизнь и борьбу за самостроительство и дальнейшее развитие. Это развитие, обусловленное сложными международными событиями, вскоре на мировой сцене навязало новые формы и правила деятельности ООН в решении международных столкновений и споров. Из них миротворческие операции обладают самым большим значением. Решение сделать анализ миротворческих операций ООН в Египте (UNEF), Конго (ONUC), Ципре (UNFICYP) и на границе Ирака и Ирана (UNIIMOG) основывается на мнении, что сравнительным подходом можно наиболее глубоко вникнуть в становление, развитие и перспективу миротворческих операций, представляющих собой один из самых значительных инструментов для сохранения международного мира и безопасности.

ВОЗМОЖЕН ЛИ ХОРВАТСКО-СЕРБСКИЙ ДОГОВОР?

Канд. наук *БРАНИСЛАВ БРБОРИЧ*

Для того, чтобы ответить на вопрос имеются ли возможности для соглашения сербов и хорватов, надо ответить на два дополнительных вопроса. Во-первых, о чем сербы и хорваты могут достигнуть соглашения и, во-вторых, о чем они должны достигнуть соглашения?

Обновление хорватского государства после почти девяти веков – неминуемо, но необходимо обеспечить и реальное удовлетворение требования „сербы в одном государстве“, с двумя Краинами со специальным статусом вне Хорватии. Любое другое решение, предусматривающее, чтобы вне Сербии осталось более двух миллионов сербов, настолько абсурдное, что для серьезных людей оно немыслимо.

Если будущее Европы (с частями бывшего СССР) в относительно быстром объединении (экономическом, технологическом, телекоммуникационном, даже политическом), вместе с мощной самостоятельностью членов, в первую очередь в области культуры и просвещения, этому не сербы преграда, но главные менторы предложенной модели раскола Югославии, которые весьма беспринципно отвергают нормы международного порядка и отрицают право всех народов на самоопределение. Расширение менторства на ООН необходимо, если налицо желание добиться устойчивого прекращения войны и истинного соглашения, без победы какой бы то ни было стороны, ибо если война будет продолжаться, победителя не будет ни на одной стороне.

СЛУХИ В ВОЙНЕ – ПОНЯТИЕ, РОЛЬ И ЗАЩИТА

Д-р *ЗЛАТКО ИСАКОВИЧ*

Слухи определяются как „неподвержденные утверждения о некотором событии, распространяющиеся устно и в ходе распространения меняющие свое содержание“, или как „якобы правдивая информация, устно распространяющаяся, причем ее истинность нельзя непосредственно проверить“. Они существуют почти в любую эпоху в любом обществе. Однако, не каждая передача информации является расширением слухов, но только та, при помощи которой передаются измененные известия, основанные на непроверенных данных большего количества лиц.

Употребление или злоупотребление слухами имеет свои корни в человеческой любопытности, человеческой потребности быть осведомленным и склонности людей толковать сознательно или бессознательно полученные известия „по своему“ (в согласии с собственными положениями, мотивами и интересами) и таким образом истолкованные передавать их знакомым, родственникам, друзьям, коллегам по работе ...

На основании изучения более 4000 слухов, проведенного после Второй мировой войны в США, они классифицируются в пять групп: (1) слухи ненависти, (2) слухи опасения и страха, (3) слухи бегства от действительности, (4) слухи о сверхъестественных чудесах и (5) слухи любопытства.

Весьма трудно найти настоящий рецепт для обуздания слухов, но во всяко случае полезно было бы предоставление публичных, всем доступных информации о всех проблемах и вопросах, представляющих большой и массовый интерес. Таким способом можно сократить количество слухов. Однако, пока существуют неприкосновенные информационные гетто, в которых проток информации является привилегией немногих, проверенных и выбранных, слухи будут рядиться чрезвычайностью внезапно „обнаруженных“ секретов и у людей будут вызывать желание узнать о них и проинформировать о них других „своим специфичным способом“.

ВЛИЯНИЕ ОБЩЕСТВЕННОГО КРИЗИСА НА СИСТЕМУ ЦЕННОСТЕЙ МОЛОДЕЖИ И ЕЕ ПРИВЛЕЧЕНИЕ К ОБОРОНЕ

Капитан канд. наук. *ДЖУРО ФУЛЕТИЧ*

Автор в статье рассматривает влияние общественного кризиса на систему ценностей молодежи. В рамках этого он делает, вывод, что общественные тенденции и процессы приводят к следующему:

– во-первых, под влиянием дезинтегрирующих факторов в Югославии (внешних и внутренних) молодежь больше не составляет однородную часть Югославского населения. Она разбита и разделена по национальной принадлежности, замкнута в границы своей республики, а из совместных признаков у нее сохранились молодость, опасение, страх и навязанная агрессивность;

– во-вторых, общественный кризис и его последствия совсем устранили из сознания молодых людей чувство общности, а таким способом и

потребность в совместной обороне. Они теперь выстраиваются в рядах республиканских армий, существование которых отрицает совместную концепцию обороны;

– в-третьих, идеология национализма и шовинизма наиболее „действенно“ влияет на сознание и поведение молодежи. Страх и ненависть, которыми хитро манипулируется из центров сепаратистской мощи, становятся „продуктивными“ на улицах, собраниях, демонстрациях, „тихих протестах“, нападениях на военных объекты и подразделения ЮНА и членов семей ее личного состава;

– в-четвертых, единой оборонительной концепции Югославии больше не существует. Однако, и в будущей Югославии, очертания которой уже замечаются, молодые люди будут иметь выдающееся место в системе обороны, ибо без них эта важная общественная система не может эффективно функционировать. Поэтому необходимо, чтобы армия организовалась на новых началах, которые обеспечат, чтобы молодые люди приняли единую концепцию обороны как ценность, которая их будет надежно сплачивать.

ГЕРМАНИЯ И БАЛКАНЫ

ЙОВАН О. ДЕСПОТОВИЧ

Книга Милана Ристовича *Немецкий новый порядок и Юго-Восточная Европа 1940/41 – 1944/45* является ценным научным (историографическим) трудом, созданным на основе многолетней исследовательской работы в немецких, британских и югославских архивах.

Кроме „свежего“ методологического подхода и расширения фокуса рассматривания немецкой политики на Балканах во время Второй мировой войны, актуальность книги особенно проявляется в том, что она дает возможность восстановления основы для изучения процессов, которые теперь происходят на нашем континенте (создание нового европейского порядка), и их сравнения с подобными процессами, связанными с (неизменными) немецкими геостратегическими стремлениями в этом веке. Поэтому настоящий труд является „опорным пунктом“ как для изучения прошлого, так и для рассмотрения (предопределенного) будущего этой части мира.

С ЗАСЕДАНИЯ СОВЕТА ЖУРНАЛА

Заседание Совета и Редакционной коллегии журнала „Военно дело“ под руководством председателя Совета генерал-полковника Ивана Радановича состоялось 13 декабря 1991 года в Доме ЮНА в Белграде. На заседании подвергались анализу содержание журнала и реализация программной ориентировки в 1990 и 1991 гг., а также назначен новый Совет и Редакционная коллегия „Военного дела“. Председателем Совета на

очередной двухлетний период выбран генерал-полковник Живота Панич, в заместителем проф. д-р Радован Радинович, генерал-майор.

Учитывая радикальное обострение югославского кризиса и изменения во всех сегментах общества, в частности в сфере обороны, Президиумом Совета журнала внесено предложение не принимать на заседании новый ориентировочный тематический план. В ходе дискуссии в связи с этим важным вопросом пришлось к выводу, чтобы рабочая группа Совета в согласии с нынешними и будущими изменениями в нашей стране и Вооруженных силах создала предложение нового ориентировочного тематического плана, который Совет будет принимать на следующем заседании.

Генерал-полковник Живота Панич от имени начальника Генштаба вооруженных сил СФРЮ вручил Награду „Военно дело“ на 1991 год. Награда присвоена проф. д-р Живоину Ракочевичу за статью *Корни и геополитическое измерение югославского кризиса*, опубликованную в № 4-5/91. В настоящем номере печатается выступление нового председателя Совета журнала, отчет о работе Совета и Редакционной коллегии на период 1990-1991 гг., зачитанный секретарем Совета и главным и ответственным редактором „Военного дела“ полковником Йованом Чанаком, а также дискуссии членов Совета о будущей программной ориентировке журнала и новом ориентировочном тематическом плане. Кроме этого, даем и обоснование Комиссии по присвоению Награды „Военно дело“, зачитанное председателем Комиссии Димитрием Бауцалом, генерал-майором, а также и критический очерк проф. д-р Радивоя Йоваджича, капитана I ранга, посвященный награжденной статье.

НАГРАДА „22 ДЕКАБРЯ“

По поводу Дня Югославской народной армии союзный секретарь по народной обороны генерал армии Велько Кадиевич присвоил Награду „22 декабря“ четырнадцати авторам, деятельность которых получила высшие оценки в 1991 году. Таким образом награжденные получили признания за исключительные успехи, достигнутые в управлении и командовании, за лучшие произведения в области военной теории, технических и биолого-медицинских наук и в области изобретательства и технических усовершенствований.

Награды присвоены:

1) за исключительные успехи в *управлении и командовании* – генерал-подполковнику Драголюбу Симоновичу, полковнику Энесу Тасо, полковнику Светозару Марьяновичу, полковнику авиации Браниславу Петровичу, капитану I ранга Душану Ракичу, подполковнику Симо Кричаку и подполковнику Милану Меничанину;

2) в области *военной теории* – проф. д-р Радомиру Животичу и Божидару Йововичу, профессору, за научный труд „Язык и стиль военного искусства“;

3) в области *технических наук* – генерал-майору проф. д-р Милораду Драгоевичу за монографию „Боевые машины“;

4) в области *биолого-медицинских наук* – полковнику проф. д-р мед. наук Миодрагу Одавичу за монографию „Клиническая ядерная медицина“;

5) в области *изобретательства и технических усовершенствований* – подполковнику Ратко Машичу, дипл. инж., канд. наук Милолюбу Штавлинину, дипл. инж., и д-р Зорану Чекеревцу, дипл. инж., за конструкцию нового танкового двигателя.

Это высшее признание союзного секретаря по народной обороне награжденным вручил начальник Генштаба Вооруженных сил СФРЮ генерал-полковник Благое Аджич на торжественном мероприятии, состоявшемся в Доме ЮНА в Белграде 21 декабря 1991 года.

Tehnički urednik
Milka Vladanović

Meteri u fotoslogu
Branko Marković
Mirko Obradović

Jezički redaktor
Nada Dragišić, profesor

Prevodioci
na engleski
Dušan Isaković

na francuski
Milan Petković

na ruski
Zoran Stevanović, profesor

Korektor
Bojana Uzelac

Daktilograf
Ljiljana Vidović